

mesa Yaşam

CUMHURİYETİMİZ 100 YAŞINDA

Mimari · Portre · Gezi · Çevre · Teknoloji · Edebiyat · Tarih · Sinema · Sanat

| Cumhuriyete giden zafer yolları: SAMSUN, AMASYA, ERZURUM, SİVAS | ÇANKAYA KÖŞKÜ Devrimlerin yadigarı tanığı | “YENİ” BİR ŞEHİR, “YENİ” BİR BAŞKENT YARATMAK | CUMHURİYETİN 100. YILINDA ROMAN | HAYATTA KALMAK, HAYATA TUTUNMAK, HAYATI YENİDEN KURMAK! | İSTANBUL MODERN YENİ BİNASINDA | İZMİR’İN KORTEJOLARI, YAHUDİHANELERİ | PARİS’TE SANATSAL RÜYALARIN ÜNLÜ ‘CAFÉ’LERİ | UMBERTO ECO’NUN KÜTÜPHANESİ ve New York’ta ‘köpek günleri’ | MILAN KUNDERA ile Hayali Söyleşi | OKYANUSLARDA ENDİŞE VERİCİ GELİŞMELER | YAPAY ZEKÂ tehdit mi fırsat mı? | CANNES 2023: AVRUPA SİNEMASININ ZAFERİ | İSTANBUL’DAN MAKSİM GORKİ GEÇTİ | KEMANIN “HARİKA ÇOCUĞU” VEDA ETTİ | MESAJANDA |

Ege'deki yeni yaşamınız
yıl sonunda başlıyor

444 9 366
mesaurila.com

mesa URLA
KEKLİKTEPE

MESA YAŞAM Sayı: 99
Eylül Ekim Kasım Aralık 2023

İmtiyaz Sahibi

MESA Holding A.Ş. adına
Erhan Boysanoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Gamze Çetiner

Yayın Kurulu

Mert Boysanoğlu, Gamze Çetiner, Uğur Büke

Yayın Hazırlığı

Büke Yayıncılık
Altievler Mah. Kumsal Sok.
No: 120 Narlıdere / İzmir
T: +90 232 238 22 29 / +90 532 593 53 78
buke1942@gmail.com

Katkıda Bulunanlar

Arzu Çakır Morin (Paris), Cem Erciyes
Elif Key (New York), Türey Köse

Tasarım

Tunca Erciyes

Kapak Fotoğrafı

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Hipodrom
alanında Cumhuriyet Bayramı geçit
töreninde, 1936

Baskı

PROMAT BASIM YAYIN SAN. LTD. ŞTİ.
Orhangazi Mahallesi 1673. Sokak No: 34
Esenyurt, 34510 İstanbul
T: +90 212 622 63 63 / F: +90 212 605 07 98

Adres

MESA HOLDİNG A.Ş.
Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2
Çayyolu, 06810 Çankaya / Ankara
T: +90 312 291 50 00 / F: +90 312 240 09 99
info@mesa.com.tr

www.mesa.com.tr

mesa®

1969

Cemil Molla Köşkü
Mesa Holding, İstanbul

MESA DOSTLARINA MERHABA,

Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim 1923 akşamı Çankaya Köşkü'nde arkadaşları ile sofradayken “*Efendiler yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz*” dedi. 29 Ekim 1923 günü mecliste cumhuriyet ilan edildi, “*Yaşasın Cumhuriyet*” sesleri ve alkışlarla tarih yazıldı. Şimdi o tarihin yeni bir dönemecindeyiz. Cumhuriyetin 100. yılını kutluyoruz. Cumhuriyetimiz ikinci yüzyılına giriyor, olgunlaşıyor. Ama hep genç ve yarınlarımızın güvencesi...

Yakınlarda aramızdan ayrılan Atatürk: *Kurucu Felsefenin Evrimi* kitabının yazarı değerli tarihçi Prof. Dr. Zafer Toprak “*Cumhuriyet Mustafa Kemal’in laiklik için, hilafete karşı bulmuş olduğu bir çözüm.*” “*Mustafa Kemal, çağının en ileri görüşlü antiemperyalisti.*” “*Atatürk, bir devlet reisi olarak eşi olmayan bir entelektüel*” saptamalarını yapıyordu. Gazeteci Cansu Çamlıbel ile T24’te yayımlanan söyleşisinde zor zamanlarda insanların “*Cumhuriyet’e, Cumhuriyet’in kurucu ilkelerine sığınma gereği duyduğu*”nun da altını çiziyordu.

Cumhuriyetimizin 100. yaşı kutlu olsun. Hep “cumhuriyet” içinde, cumhuriyete sığınarak, cumhuriyetten güç alarak, cumhuriyetin kurucularına minnetle, saygıyla “nice yıllara” diyoruz...

Bu sayımızda cumhuriyetin 100. yılını kutlayan, değerlendiren yazıların yanı sıra, tarihten sanata, edebiyattan müziğe, sinemadan teknolojiye dolu dolu bir içeriğimiz var. Elbette, depremi o büyük acıyı unutmamak. Deprem bölgelerinde kamu kuruluşlarının yanı sıra çeşitli sivil toplum örgütleri ya da bağımsız gruplar ve yurttaşlar bölgedeki insanların hayata tutunması, hayatlarını yeniden kurması için el veriyor, dayanışma modelleri oluşturuyor. Her şey çocukların gözündeki gülümseyişlerin solmaması için...

Asırlık çınar cumhuriyetimizin yadigar mekânlarında bir tarih yolculuğuna çıkıyoruz. 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçişi ile başlayan; Amasya, Erzurum, Sivas ziyaretleri ile devam eden ve başkent Ankara’da son bulan Cumhuriyet’in yol haritasını derledik.

“*Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz*” cümlesiyle tarihe geçen ve birçok devrimin yadigar tanığı Çankaya Köşkü ziyareti, yakın tarihimize doğru bir yolculuk daveti. Önemli kararların alındığı yemek salonu, bilardo masası, 2 bin 671 kitabının yer aldığı kütüphane

ziyaretçilerine o günlerin atmosferini yaşıyor.

Yeni bir cumhuriyet kurarken; yeni bir şehir, yeni bir başkent yaratmak da kolay olmadı. Genç cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara sokaklarında yeni bir kent kuran mimarları saygıyla anıyoruz.

Cumhuriyetin ilk kuşak yazarları Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Nobel’li yazarımız Orhan Pamuk’a edebiyat geleneğimize bir göz atalım.

Deprem bölgelerindeki çadırlarda piknik tüpte pişen yemekler, ortak çeşmelerde yıkanan bulaşıklar, kasap/kebabçıların ocak yakması, kuaförlerin çalışmaya başlaması, gece yıkık kentlerin sokaklarının karanlığı, ürkütücülüğü... Günlük hayatı taşıyan kadınlar...Deprem bölgelerinde hayatta kalanların, hayata tutunma ve hayatı yeniden kurma mücadelelerinden izlenimler sayfalarımızda...

İstanbul Modern yeni binasında kapılarını açtı. Renzo Piano imzalı yapı neredeyse müzenin koleksiyonu kadar ilgi çekici. Haydi dolaşalım!

İzmirlilerin “Yavuthane” dedikleri ‘Yahudi haneler’ ya da pek bilinmeyen adıyla ‘kortejolar’ yoksul, göçmen Yahudilerin barınma mekânları. Benzer yapılar Rum ve Müslüman Türkler için de vardı. Bu yerlerden Rumlar’a ait olanlar “Rumhane”, Müslüman Türk ailelerine ait yapılar da “aileevi” olarak adlandırıldı. Yoksulluğun mekânları üzerinden yakın tarihten sayfalar çevirelim.

Paris “café”leri edebi toplantıların, felsefi tartışmaların yapıldığı ve sanatsal rüyaların görüldüğü mekânlar. Bu “café”lerdeki yolculuğunuza Françoise Sagan, Picasso, Giacometti, Boris Vian, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Ernest Hemingway, Pablo Picasso eşlik ediyor. Ve, Yahya Kemal Beyatlı...

Umberto Eco: A Library of the World belgeseli birçok ülkede gösterime girdi. Eco’nun Kütüphanesi, canlı ve etkileyici bir belgesel. “Umberto Eco’nun Labirentleri” olarak da adlandırılabilir. Belgeselin New York gösteriminden notlar sayfalarımızda.

20. yüzyılın en değerli tanıklarından biri olan romancı, deneme yazarı Milan Kundera’yı kaybettik. Kundera, hayatının son yirmi yılında gazetecilerle görüşmeyi reddetti ve hiç söyleşi vermedi. Haydi, kendisi ile “hayali” bir söyleşi okuyalım!

2023’e okyanuslardaki rekor sıcaklık artışlarıyla girdik. Buzullar eriyor. Deniz seviyeleri yükseliyor. Bu kaçınıcı “Okyanuslar alarm veriyor” uyarısı. Ama belli ki, sonuncu da olmayacak!

Gün geçmiyor ki yapay zekânın bizi şaşkınlıklara boğan yeni bir marifetini duymayalım! Bir yanda yapay zekâyı insanlık için büyük bir tehdit olarak görenler diğer yanda “yeni bir rönesans” yaşadığımızı söyleyenler...Yapay zekâ fırsat mı tehdit mi? Nereye gidiyoruz?

Dünya sinemasının göz bebeği Cannes Festivali’nde ilk kez Türkiye’den bir oyuncu, Merve Dizdar “En İyi Kadın Oyuncu” ödülünün sahibi oldu. Dizdar’ı alkışlarken, festivalden izlenimleri okurlarımızla paylaşıyoruz.

Maksim Gorki’nin 1933 yılındaki günübirlik İstanbul ziyareti basında büyük ilgi görür. Haberler, yorumlar yayımlanır, Türk yazarlar iade-i ziyarette bulunur. Bu ziyaretin yapıldığı günlere gidelim o günlerin gazetelerinin sayfalarını çevirelim!

Kemanın “harika çocuğu”, cumhuriyetin çok sesli müziğinin simge ismi Suna Kan aramızdan ayrıldı. Saygıyla anıyoruz.

MesAjanda’da bir dizi kültür sanat etkinlik haberi, duyurusu var. Kaçırmayın.

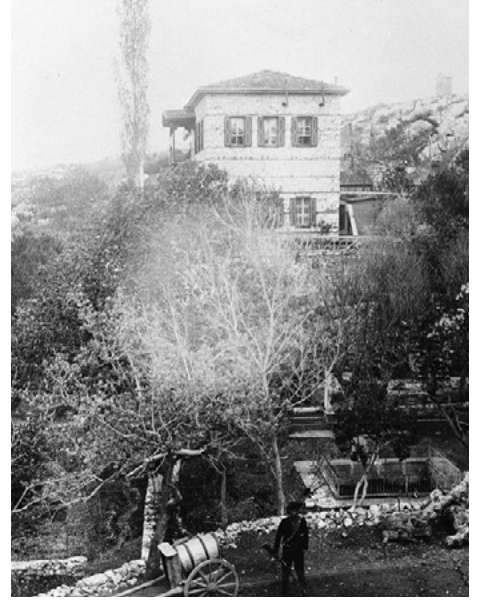

⚡ Mustafa Kemal Atatürk, Ankara Palas'ta düzenlenen bir baloda.

İÇİNDEKİLER

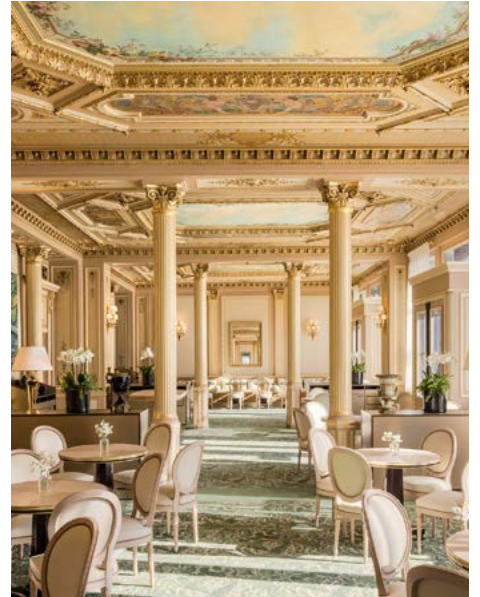
- 08 — Cumhuriyete giden zafer yolları:
SAMSUN, AMASYA, ERZURUM, SİVAS
- 12 — ÇANKAYA KÖŞKÜ
Devrimlerin yadigâr tanığı
YAZI DERVİŞ ERDEM
- 16 — “YENİ” BİR ŞEHİR,
“YENİ” BİR BAŞKENT YARATMAK
YAZI ALİ CENGİZKAN
- 22 — CUMHURİYETİN 100. YILINDA ROMAN
YAZI ASUMAN KAFAOĞLU BÜKE
- 24 — HAYATTA KALMAK, HAYATA TUTUNMAK,
HAYATI YENİDEN KURMAK!
YAZI ÖZCAN YURDALAN
- 28 — İSTANBUL MODERN YENİ BİNASINDA
YAZI CEM ERCİYES
- 32 — İZMİR’İN KORTEJOLARI,
YAHUDİHANELERİ
YAZI LÜTFÜ DAĞTAŞ
- 36 — PARİS’TE SANATSAL RÜYALARIN
ÜNLÜ ‘CAFÉ’LERİ
YAZI ARZU ÇAKIR MORİN
- 42 — UMBERTO ECO’NUN KÜTÜPHANESİ
ve New York’ta ‘köpek günleri’
YAZI ELİF KEY
- 44 — MILAN KUNDERA ile Hayali Söyleşi
YAZI ASUMAN KAFAOĞLU BÜKE
- 46 — OKYANUSLARDA
ENDİŞE VERİCİ GELİŞMELER
YAZI DENİZ DOĞALI
- 53 — YAPAY ZEKÂ tehdit mi fırsat mı?
YAZI HAKAN KARA
- 60 — CANNES 2023:
AVRUPA SİNEMASININ ZAFERİ
YAZI VECDİ SAYAR
- 66 — İSTANBUL’DAN
MAKSİM GORKİ GEÇTİ
YAZI GÖKHAN AKÇURA
- 69 — KEMANIN “HARİKA ÇOCUĞU”
VEDA ETTİ
YAZI DERVİŞ ERDEM
- 71 — MESAJANDA

Çankaya Köşkü, Ankara

İstanbul Modern

Café de la Paix, Paris

29 Ekim 1923, TBMM binasında Cumhuriyet'in ilanı ve Atatürk'ün Cumhurbaşkanı ünvanıyla ilk konuşması.

Cumhuriyete giden zafer yolları:

SAMSUN, AMASYA, ERZURUM, SİVAS

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın 9'uncu Ordu Kıtaaatı Müfettişı olarak Anadolu'ya geşıi ile başlayan Amasya, Erzurum, Sivas ziyaretleri ile devam eden ve başkent Ankara'da son bulan Cumhuriyet'in yol haritasını derledik. Bu haritadaki son durak olan, zaferlere ve devrimlere ev sahipliğı yapan Ankara'da, Atatürk'ün konakladığı Cumhuriyet fikrine ulaştığı mekânları da bir araya getirdik.

Osmanlı Devleti, devrini tamamlayıp Birinci Dünya Savaşı'nı kaybedince emperyalist devletler Anadolu'nun çeşitli yerlerine girmişlerdi. Bu sırada vatanseverler, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Samsun, Amasya, Erzurum, Sivas ve Ankara sürecinde Milli Mücadele harekâtını başlattılar.

1919 yılı, Milli Mücadele'nin teşkilatlanma aşaması ve Cumhuriyete giden yolun en önemli sürecini oluşturuyor. Bir taraftan vatanın birçok parçası işgale uğrarken, diğer taraftan milli bağımsızlık hareketinin temelleri de atıldı. Süreci başlatan hareket ise 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın 9'uncu Ordu Kıtaaatı Müfettişı olarak Anadolu'ya geçişiydi.

Osmanlı Hükûmeti, Mustafa Kemal'i Samsun'a Rum ve Türk halkı arasında meydana gelen çatışmaların sonlandırılması için gönderdi. Görev bölgesine Bandırma Vapuru ile ulaşan Mustafa Kemal'in ilk faaliyetleri de Samsun ve çevresindeki asayiş problemleri ile ilgili önlemler almak oldu. Samsun'da bulunduğu sırada, bir yandan görevi ile ilgili faaliyetlerini sürdürürken,

diğer yandan da ülkenin içinde bulunduğu durum ile ilgili olarak bazı yakın komutan arkadaşlarıyla da yazıştı.

Osmanlı'nın "geri dön" çağrısına uymadı

Mustafa Kemal, Merzifon, Vezirköprü, Amasya, Lâdik, Havza gibi bazı bölgelerden gelen asayişsizlikle ilgili şikâyetleri bizzat yerinde incelemek için Samsun'dan kaldığı Mıntıka Palas ve Karadeniz Otel'i'nden 25 Mayıs'ta ayrılarak Havza'ya geçti.

10 Haziran'da ise Havza'da Osmanlı Hükûmeti'nin "İstanbul'a geri dön" çağrısına uymayan Mustafa Kemal Paşa, bir genelge ile mülki ve askeri makamlarla, "İstiklal-i millimiz (millî bağımsızlığımız) uğrunda bütün mevcudiyetimle milletle beraber nihayetine kadar çalışacağımıza mukaddesatım namına söz veririm" mesajını paylaştı.

Mustafa Kemal, İstanbul Hükûmetine de buradan sonuna kadar milli mücadeleyi destekleyeceğini, gerekirse görevinden istifa ederek, halkın arasına katılarak milli mücadeleyi yürüteceğini bildirdi. 12 Haziranın sabah erken saatlerinde, örgütlenme planlarının önemli bir kısmının yapıldığı Havza'dan ayrılarak da Amasya'ya geçti.

Amasya'da 30 bin kişinin katılımıyla miting

Amasya'da ilk gece hükûmet konağında kalan Atatürk, sonraki günlerde 5'inci Kafkas Tümeninin Karargâhı Saraydüzü Kışlası'nda ikamet etti.

20 Haziran'da da burada Atatürk'ün isteği ile yaklaşık 30 bin kişinin katıldığı bir miting yapıldı. Mitingde Atatürk, halkı direnişe çağırdı. Konakladığı Saraydüzü Kışlası'nda da bir yandan Amasya Tamimi'nin görüşülmesine başlandı.

21 Haziran'ı 22 Haziran'a bağlayan gece de Türkiye Cumhuriyeti'nin doğum belgesi olan Amasya Tamimi hazırlandı. Bu tamimle "Vatanın bütünlüğü, milletin istiklali tehlikededir" uyarısıyla, "Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" inanç ve kararlılığı tüm dünyaya ilan edildi.

Cumhuriyetin, demokrasinin temeli olan milli egemenliğe vurgu yapıldı. Milleti için yaşayan Mustafa Kemal Paşa'nın milletiyle kucaklaşması, bütünleşmesi sağlandı. Genelgede ayrıca milletin sesini dünyaya duyuracak bağımsız bir milli heyetten, halkın katılımı ile toplanacak Sivas ve Erzurum kongrelerinden söz edildi. Mustafa Kemal, 12 Haziran'da geldiği Amasya'dan 26 Haziran 1919 sabahı ayrıldı.

Manda ve himaye Erzurum'da reddedildi

26 Haziran'da Amasya'dan Tokat'a geçen Mustafa Kemal, 27 Haziran'da "güvenilir kent" olarak gördüğü Sivas'a geldi. Sivas'ta yapılan toplantıda ülkenin durumu görüşülerek, en kısa zamanda kentte milli bir kongre yapılmasına karar verildi. 28 Haziran sabahı ise Sivas'tan hareket edildi. Bir haftalık yorucu bir otomobil yolculuğundan sonra, 3 Temmuz 1919 günü Erzurum'a varıldı. Mustafa Kemal, aynı günün gecesi gizli bir toplantı yaptı. Erzurum'da toplanacak kongre ile ilgili çalışmalarını sürdüren Mustafa Kemal'e, 8 Temmuz'da İstanbul Hükûmeti, Ordu Müfettişliği'nden alındığını bildirdi. Bunun üzerine Atatürk, sadece görevinden değil, aynı zamanda çok sevdiği askerlik mesleğinden de ayrıldığını açıkladı. 23 Temmuz'da mütevazı bir okul salonunda saat 11.00'de Kongre başladı. Kongreye toplam 56 delege katıldı. İstanbul Hükûmeti, kongrenin anayasaya aykırı olduğunu savunarak, Mustafa Kemal ile arkadaşlarının tutuklanmasını istiyordu. 7 Ağustos 1919'a kadar devam eden Erzurum Kongresi 14 gün çalıştı. Kongrenin sona ermesinden ardından bir bildiri yayınlandı.

Mustafa Kemal'in sivil olarak görev aldığı ilk yer olan Erzurum Kongresi ile manda ve himaye reddedilerek, ilk kez ulusal bağımsızlığın koşulsuz olarak gerçekleştirilmesine karar verildi. İlk kez milli sınırlardan

✶ Samsun, Mıntıka Palas

“

Mustafa Kemal'in
9. Ordu Müfettişi
olarak 19 Mayıs
1919 Pazartesi günü
sabahı saat 8'de
Samsun'a çıktığında
konakladığı ilk
mekân.

”

Amasya, Saraydüzü Kışlası

“

Milli Mücadele
döneminin
teşkilatlanma
aşamasında, Mustafa
Kemal'in Amasya'da
konakladığı
Saraydüzü Kışlası

”

bahsedildi ve Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalandığı anda Türk vatani olan toprakların da parçalanamayacağı açıklandı. İlk defa geçici bir hükûmetin kurulacağından bahsedildi. Başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı dokuz kişilik bir "Temsil Heyeti" oluşturuldu. Bu Heyetin de bir hükûmet gibi görev yapacağı karara bağlandı. Kongre Kuva-yi Milliye üzerinde de büyük moral yarattı.

Bir milletin kurtuluşunu hazırlayan kararlar

Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi'nin ardından 2 Eylül 1919 günü yeniden Sivas'a geldi. 18 Aralık 1919'a kadar burada kaldı. 4 Eylül 1919 Perşembe günü bugünkü Atatürk ve Kongre Müzesi binasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı Sivas Kongresi yapıldı. Atatürk, kongrenin önemini "Burada bir milletin kurtuluşunu hazırlayan kararlar verildi" sözüyle vurguladı. Resmi çalışmaları yedi gün süren Kongrede, Mustafa Kemal başkanlığında ulusun kurtuluşu için çeşitli gündem maddeleri görüşüldü. Kongre, 11 Eylül 1919'da sonuç bildirgesinin yayımlanmasıyla kapandı.

Mustafa Kemal Paşa ve Heyeti Temsiliye, 12 Eylül 1919'da halkın da katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda, ulusun kurtuluşu için önemli kararların yer aldığı

kongre beyannamesini yayımladı. Sivas Kongresi ile Mustafa Kemal Paşa'nın gençlik yıllarından beri düşündüğü "milli egemenlik" ve "milli irade" kavramları devlet hayatına yansıtılmaya başladı. Halkın bütününe kapsayan ilk örgütsel faaliyet Sivas'ta gerçekleştirildi ve Sivas Kongresi, şekli ve içeriği itibarıyla adeta milli bir meclis işlevi gördü. Kongrede yeni seçilen üyelerin katılımıyla yurdun tamamını kapsayan Heyeti Temsiliye, ülkenin kaderinde birinci derecede söz sahibi bir kurul halini aldı, ulusal hareketin meşru organları biçimlendirilmiş oldu. Sivas Kongresi, yedi günlük çalışmayla halkı bir bütün halinde, çizdiği program doğrultusunda harekete geçirmeyi sağladı. Bu hareket, 9 Eylül 1922'de büyük bir zaferle kapı açtı, 29 Ekim 1923'te ise Cumhuriyet'in ilanıyla taçlanacaktı.

Ankara'da oluşturulan meclis yönetimi aldı

Kasım ayında Adana, Maraş, Antep ve Urfa'nın Fransızlarca işgali üzerine, Heyet-i Temsiliye tarafından yönlendirilen direniş hareketi başlatıldı. Direniş umulmadık bir hızla başarıya ulaşarak 1920 Mayıs'ında Fransızları ateşkese zorladı. Meclis-i Mebusan, 18 Mart 1920 tarihinde toplanarak kendini feshettiğini açıkladı. Osmanlı Meclisi'nin feshedilmesi yeni bir meclisin, bir kurucu meclisin, gerekliliğini doğurmuştu. Millet Meclisi'nin

açılma hazırlıkları yapıldı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde toplanıldı. Bu tarihten itibaren İstanbul hükûmetinin etkisi İstanbul kenti ve çevresiyle sınırlı kalırken, Ankara'da oluşturulan Meclis ve hükûmet, fiilen Türkiye'nin yönetimini ele aldı.

Yurdun her bölgesinde zafer

Mustafa Kemal kongrelerle, halkı savaşa manen hazırlamayı ve askerî direniş örgütlemeyi de hedefledi. Önce halktan oluşturulan silahlı müfrezelerle işgali yavaşlatmayı ve böylelikle kazanılan zamanla düzenli ordunun kurulmasını planladı. Doğu Cephesi'nde Kazım Karabekir komutasındaki ordu Sarıkamış, Kars ve Gümrü'yü ele geçirdi ve 3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalandı. Güney Cephesinde ise Fransızlar 11 Nisan 1920'de Maraş'ı boşalttı. Fransa, TBMM ile Ankara Anlaşması'nı imzalayarak Güney Bölgesi'nden çekildi.

Batı Cephesi komutanlığına atanan İsmet Bey, Ocak 1921'de Birinci İnönü Muharebesi ve Mart 1921'de İkinci İnönü Muharebesi'nde Yunan ilerlemesini durdurdu. İnönü zaferleri, millî ordu projesinin başarısını kanıtlayarak TBMM hükûmetinin otoritesini pekiştirdi. 23 Ağustos - 13 Eylül arasında süren Sakarya Meydan Muharebesi ile de Yunan taarruzu püskürtüldü. 26 Ağustos 1922'de Afyon'un doğusundaki mevzilerden

taarruza geçen Türk ordusu, 30 Ağustos'taki Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde Yunan ordusunu kesin yenilgiye uğrattı. 9 Eylül'de Türk orduları İzmir'e girerek Yunan işgaline son verdi.

Türk ordusu Boğazlar ve İstanbul bölgesine yönelince, itilaf kuvvetleri İstanbul'dan çekilmeye başladı. Bunun üzerine Trakya'daki Yunan birlikleri de bölgeden çekildi. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi ile de savaş fiilen bitti. 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması ile Doğu Cephesi'yle sınırlı olmak üzere, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile ise topyekûn sona erdi.

"Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz"

13 Ekim 1923'te Ankara, Türkiye'nin hükûmet merkezi oldu. O güne dek devlet başkanlığı görevi, TBMM başkanı olarak Mustafa Kemal Paşa tarafından yürütüldü. Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim 1923 akşamına kadar hükûmetin kurulamaması üzerine Çankaya Köşkü'nde arkadaşları için Latife Hanım'a bir sofraya hazırlattı. İsmet Paşa, Ali Fuat Paşa, Halit Paşa,

Kemalettin Sami Bey'in de yer aldığı akşam yemeği, Türkiye'nin kaderini çizen bir ana sahne olacaktı. Mustafa Kemal Paşa, o tarihi anı Nutuk'ta şu sözlerle anlatıyor: "Yemek sırasında: 'Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz' dedim. Orada bulunan arkadaşlar, derhal düşünceme katıldılar. Yemeği bıraktık. O dakikadan itibaren, nasıl hareket edileceği konusunda kısa bir program yaparak arkadaşları görevlendirdim."

Mustafa Kemal Paşa, o gece İsmet Paşa'yla 1921 Anayasası'nın bazı maddelerini değiştiren kanun tasarısını hazırladı. "Türkiye devletinin hükûmet şekli Cumhuriyettir" hükmünün yer aldığı tasarı üzerinde TBMM'de yapılan konuşmalardan sonra saat 20.30'da oturuma katılan 158 üyenin tamamının oyuyla Cumhuriyetin ilanı kabul edildi. Bu ilan "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri ve alkışlarla karşılandı. Böylece, Türkiye devletinin yönetim biçimi "Cumhuriyet", adı ise "Türkiye Cumhuriyeti" olarak belirlendi. Atatürk, kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk "Reis-i Cumhur"u oldu. 1 Kasım'da TBMM, İstanbul hükûmetinin hukuki varlığına son vererek Türkiye'nin tek ve tartışmasız hakimi oldu. ■

✓ Ankara'daki Ulus Meydanı'nda yer alan ve İttihat ve Terakki Cemiyeti için 1915'te tasarlanan yapı, 23 Nisan 1920 tarihinden 18 Ekim 1924'e kadar meclis olarak hizmet verdi.

“

Siyasal gücün tek bir kişinin elinde bulundurduğu monarşiden yani padişahlıktan kurtulup, egemenliğin halka ait olduğu Cumhuriyeti kabul etmemizin üzerinden tam bir asır geçti. Bu bir asırlık çınara ulaşmak görüldüğü gibi hiç de kolay olmadı. O zaferin altında, Anadolu'yu karış karış dolaşarak, her türlü zorluğa ve baskıya boyun eğmeyen cesur Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının imzası bulunuyor.

”

ÇANKAYA KÖŞKÜ

Devrimlerin yadigâr tanığı

YAZI
DERVİŞ ERDEM

Cumhuriyeti ilan edene kadar Mustafa Kemal Paşa, başkent Ankara’da pek çok mekânda konakladı. Önce, Ankara’ya ilk gelişinde, Keçiören’deki eski Ziraat Mektebi’nde kaldı. Daha sonra da Ankara Garı İstasyon Direksiyon binasına yerleşti. Ancak en uzun konakladığı, hayatının 10 yılını geçirdiği ve çok önemli devrimlerin altına imzasını attığı başat mekânı ise Çankaya Köşkü oldu. Atatürk burada arkadaşlarına “Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz” derken, 2 bin 671 kitabının yer aldığı kütüphanesindeki masasında da Büyük Nutku’nu kaleme aldı.

27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Atatürk, önce Ziraat Mektebi'ni daha sonra da Ankara Garı İstasyon Direksiyon binasını hem konut hem de çalışma yeri olarak kullandı. Bu yapılar Ata'nın çalışma ve dinlenmesi için yetersiz kalınca uygun bir konut arayışı içine girildi. Daha sakin ve huzurlu bir ortamda yaşamasını sağlamak amacıyla bağlar bölgesi Çankaya'daki bağ evi 30 Mayıs 1921'de Mustafa Kemal'e armağan edildi.

Bağ evi, ağaçlar arasında, kuzeyinde Ankara'ya hâkim büyükçe bir terası bulunan, dikdörtgen planlı, küçük bir yapıydı. Zemin katında, ortası fiskiyeli, sekizgen bir havuzu ve iki yanında birer odası olan merkezî bir taşlık, aynı plana sahip üst katta ise bir orta hol ve iki yanında birer oda bulunmaktaydı.

1923'te Atatürk'ün Latife Hanım ile evlenmesinden sonra yetersiz olan bağ evinin büyütülmesi çalışmalarına başlandı. Mimar Vedat Tek tarafından hazırlanan ve uygulaması 1924 yılında tamamlanan projeye göre eski bağ evine, güney cephesine bitişik ve tüm bina boyunca uzanan ve batı ucu yarım sekizgen bir kule ile biten iki katlı yeni bir bölüm eklendi.

Tüm devrimlere ev sahipliği yaptı

Atatürk, Ankaralıların kendisine armağan ettikleri bu köşkte 1921 ile 1932 yılları arasında 10 yıl kaldı. Annesi Zübeyde Hanım ile eşi Latife Hanım da burada bulundular.

Bu köşke sahip olduğu sıralarda, Türk bağımsızlık savaşı ile onun adını taşıyan büyük devrim olayları meydana geldi. Türkiye tarihinin ilk başkomutanı olarak Sakarya Savaşını kazandı. Büyük zaferin kazanılması, İzmir'in, Trakya'nın ve İstanbul'un geri alınması, Lozan Antlaşmasının imzalanması, saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin duyurulması, halifelige son verilmesi olayları gerçekleşmeden önce Atatürk'ün Çankaya Köşkündeki ikâmeti sırasında olgunlaşmıştı. Anayasanın laikleştirilmesi, kıyafet devrimi, tekkelerin kapatılması, Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi ve harf devrimi, hepsi aynı Çankaya Köşkü'nde tarihe yazıldı.

1932 yılında inşa edilen Pembe Köşk'e taşınmaya kadar ikametgâhi olan bu yapı, 1950 yılında müze olarak halka açıldı. İki katlı tahta kepenkli olan Köşkte, Atatürk'ün sevdiği pembe ve yeşilin çeşitli tonları kullanıldı. Her odasının tavan

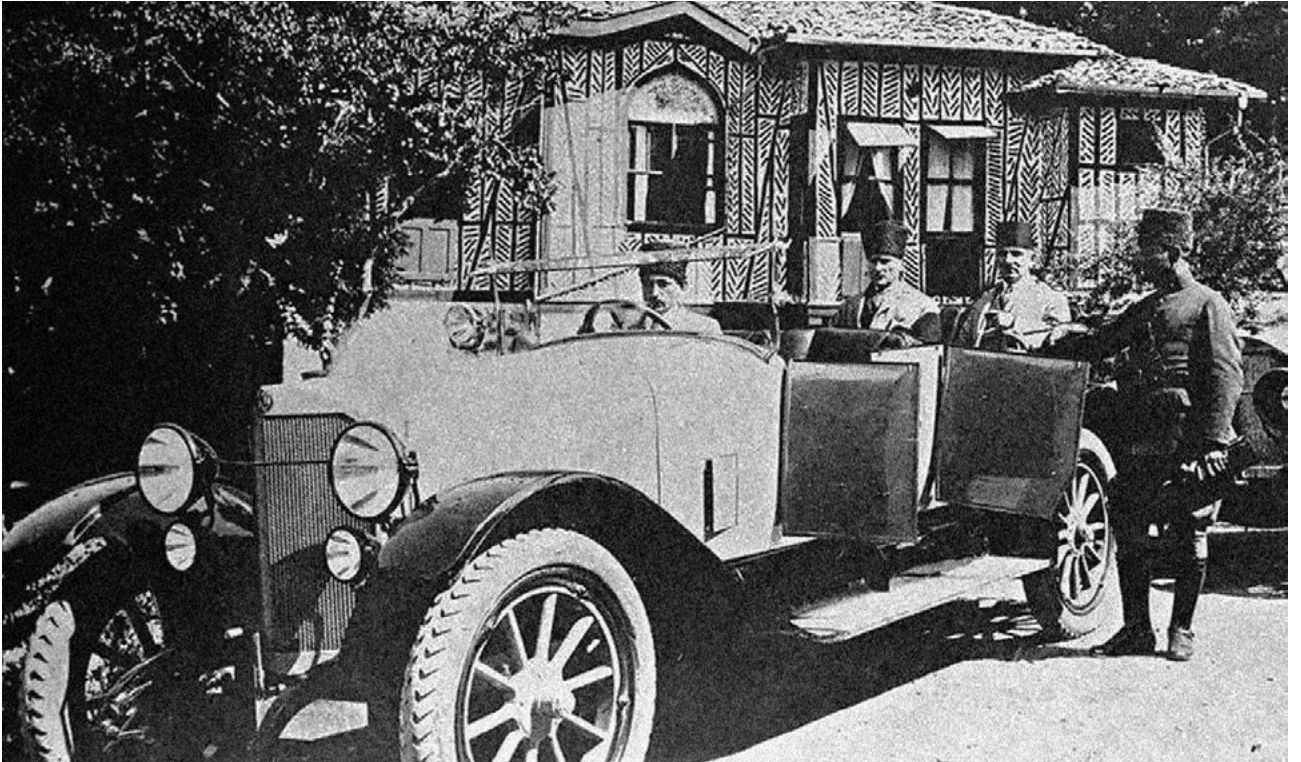
süsleri Türk motifleri ve üslubuna göre yapıldı. Haziran 1932'de yeni binaya taşındığında, Atatürk eski köşkü olduğu gibi muhafaza etti ve bazen yakın arkadaşlarını orada misafir etti.

Her akşam bir arkadaşıyla bilardo oynardı

Günümüzde, Müze olan bu Çankaya Köşkünü Atatürk'ün kullandığı şekle göre gezebiliriz. Cemeânî giriş kısmı, koyu kahverengi tahta oymalı ayna ve koltuklarla döşeli. Burada Nesip Efendi adında Habeş bir kapıcı oturuyordu. Nesip Efendi elbisesinin biçimini ve düğmelerini gazetede resmini gördüğü bir kralın kıyafetine benzeterek diktirmişti. Daima aynı kıyafetle gezer ve Atatürk de ona bunu hiç sormazdı. Ayrıca bütün tanınmış telefon numaralarını da ezbere bilirdi.

Girişten sonra ise bir hol bulunuyor. Buranın başlıca mobilyası ise Paris'ten getirtilen bilardo masasıydı. Şu anda ise bilardo masası üst katta yer alıyor. Hemen her akşam Atatürk bir arkadaşıyla günün sporu olarak bilardo oynardı. Aynı holde kanepeler ve koltuklar, merdiven çıkışında ise bir piyano, giriş kattaki holün sol tarafında ilave çıkıntıda köşeli

✎ Atatürk, makam otomobili ile Çankaya Köşkü'nden ayrılırken

Atatürk, Çankaya Köşkü'ndeki kütüphanesinde

pencereli, iki bölmeli oda, elçi ve yabancı misafirleri kabul salonu bulunuyor.

Önemli kararların alındığı yemek salonu

Sedef kakmalı büronun karşısında, yine sedef kakmalı koltuk ve masalarla tertiplenmiş bir köşe yer alıyor. Atatürk, bu büro başında bulunur ve resmî misafirlerini kabul ederdi. Bu odanın tam karşısında yeşil salon denilen oda var. Bu salon ise misafir kabul salonu olarak kullanıldı. Önceleri köşede salamandra bir sobası vardı. Duvarlarında süslü ve mücevherli kılıçlar asılı olan bu salonda, içine bazı hatıra eşyalar konulan vitrin bulunuyor.

Bu yeşil salondan bir kapı ile arka taraftaki yemek odasına giriliyor. Yemek odası iki kısımdan ibaret. Uzun ve yukarıdan renkli camlarla süslü ve eski tarz tahta işlemeli bir şöminesi olan asıl yemek yenen salonu, aynı zamanda Atatürk'ün gece toplantı yeri. Her gece burada toplanan davetliler günün siyasi olaylarını konuşup, tartışırlardı. Masada bulunan yemek takımının her bir parçasında "GMK" (Gazi Mustafa Kemal) veya "KA" (Kemal Atatürk) logoları bulunurdu. Yemek salonunun bahçeye uzanan kısımdan dışarıya çıkan iki kanatlı kapısı bulunuyor. Buraya da bir oyun

masası konulmuş. Ayrıca iki basamak ile çıkılan etrafı köşeli pencerelerle çevrili kule odası denilen kısım, meşin kanepeler ve koltuklarla döşeli bir oturma ve istirahat yeri. Kahveler orada içilir. Yemekten önce ve sonra bazen ayrı konuşmak istediği kişilerle Atatürk burada otururdu.

Büyük Nutku çalışma odasında yazdı

Yukarı kata çıktığımızda ise sağ tarafta, küçük bir yatak ve istirahat odası bulunuyor. Ankara manzaralı bu odayı Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım yatak odası olarak kullanırdı. Bu odadan bir kapı üst kat sofaya açılıyor. Bu katta aynı zamanda bir Şark odası karakterini taşıyan, ortada mangalı ve sediri olan bir yer de bulunuyor.

Binanın ön ve yan cephesine pencereleri olan kütüphane odasında, ceviz rengi eski tarz rafları ile camekânlı dolaplar bulunuyor. Kanepeler ve koltukların da yer aldığı bu odada büyük bir çalışma masası da var. Bu masa ise Atatürk'ün Büyük Nutku'nu kaleme aldığı masa olarak biliniyor. Bu eski kütüphanede 2 bin 671 kitap bulunuyor. Bu kütüphanede, köşeli pencereli yerde bir çalışma masası daha bulunmakta. Atatürk bu masada saatlerce, günlerce sigara içer, kahve ve arada birer ayran alırdı. Kütüphane odası Atatürk'ün en çok sevdiği ve vaktini

geçirdiği, gündüz resmi memurları ve arkadaşlarını kabul ettiği yer olarak biliniyor.

Bahçe ile bizzat kendisi ilgilendi

Çankaya köşkünün etrafındaki bahçe ve ağaçlar da Atatürk'ün değer verdiği ve sevdiği tabiat varlıklarıydı. Ağaçların bakımı ve budanmalarıyla bizzat ilgilendi. Yeşilliğe olan sevgi ve hayranlığını bu bahçede tatmin etti. Çankaya'da eski ağaçlara kendi zamanında olduğu gibi sonradan da yenileri ilâve edildi. Bunlar büyüdükçe, yeşillendikçe adeta gurur duydu.

Atatürk Müze Köşkü ziyaretleri, Cumhurbaşkanlığı Çankaya Yerleşkesi 7 numaralı kapıdan (Hafta içi) ve 5 numaralı kapıdan (Hafta sonu) yapılıyor. Pazartesi günleri ziyarete kapalı olan Müze Köşk, hafta içi telefonla veya e-posta yoluyla randevu alınarak, hafta sonu ise Cumartesi-Pazar günleri ile Ulusal Bayramlar ve 10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü'nde 13.00-17.00 saatleri arasında randevu alınmasına gerek olmaksızın ücretsiz ziyaret edilebiliyor. Ziyaretçi grupları, Müzeye en fazla 20 şer kişilik gruplar halinde sıra esaslı ile alınıyor. Restorasyon sebebiyle şu anda ziyarete kapalı olan Köşk'ün yakın zamanda kapılarını tekrar açması planlanıyor. ■

Ziraat Mektebi: İlk gazete çıkarılması kararı alındı

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya ilk gelişinde, 27 Aralık 1919'da önce Keçiören'deki eski Ziraat Mektebi'nde kaldı. Atatürk ve Mücadele arkadaşları "Heyet-i Temsiliye'ye" ayrılan Ziraat Mektebi'nde misafir edildi ve karargâh olarak kullandı. Bina Keçiören tepelerinin yamacında bulunuyor. Atatürk tarafından ilk gazete çıkarılması kararı ve gazete adı bu binada verildi: "Hakimiyet-i Millîye Gazetesi". Millî Mücadelede ve Kurtuluş Savaşının her safhasında Atatürk telgraf ağını inanılmaz bir yoğunluk ve verimlilikte kullandı. Ziraat Mektebinde bir oda telgrafhane bir oda da şifreleme odası olarak görev yaptı. Anadolu Ajansı da yine Ziraat Mektebinde kuruldu ve onun bir odasında hizmete başladı. Atatürk, Büyük Millet Meclisi açılış konuşmasını da yine bu binada hazırladı. Meteoroloji Genel Müdürlüğü olarak kullanılan bu bina, uzun yıllar boyunca da atıl olarak durdu. Şimdilerde ise Keçiören Belediyesi tarafından restorasyonu yapılarak yeniden canlandırılıyor.

İstasyon Binası: Kurtuluş Savaşı'nın hareket planları yapıldı

Mustafa Kemal Paşa, Ziraat Mektebi'nden sonra da Ankara Garı İstasyon Direksiyon binasına yerleşti. Bu bina, Millî Mücadele'de, 27 Aralık 1919'da Atatürk'ün Ankara'ya gelişiyle, 1920-1922 tarihleri arasında, Başkomutanlık karargâhı ve konutu olarak hizmet verdi. Atatürk Millî Mücadele'de üç yıla yakın süre bu binada kararlarını aldı.

İstasyon binası günümüzde, mevcut Ankara Gar binası içerisinde "Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi" olarak biliniyor. İki kattan oluşan taş bina, 24 Aralık 1964'te TCDD

tarafından müze haline getirildi. Müzenin üst katında Atatürk'ün ikametgâhı olarak çalışma odası, makam odası, yatak odası ve Fikriye Hanım'ın odası yer alıyor. Giriş katı olan alt kat ise, Demiryolları Müzesi olarak kullanılıyor.

Binada aşağı kattaki odalardan ikisinde Özel Kalem Müdürü Hayati Beyle iki kâtibî bulunmaktaydı. Alt giriş katında muhafızlar ve yaverlerin de ayrı yerleri vardı. Hatıratlara göre, Fikriye hanım gaz lambası ile 2'inci kat merdiven penceresinde Atatürk'ü bekler ve yemek mutlaka sıcak olurmuş. Fikriye Hanım Direksiyon Binasında Atatürk ile beraber kaldı. Bu binanın üst katında kendisine ait bir oda bulunmaktaydı.

Direksiyon Binası, çok önemli olaylara tanık oldu. Kurtuluş Savaşının harekât planları, 21 Ekim 1921 tarihinde TBMM'nin kurulmasına karar verilmesi ve Fransa ile Ankara Anlaşması imzalanması, Atatürk'ün ünlü sözü "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ifadesi bu binada gerçekleşti. Çerkez Ethem Atatürk'e suikast için bu binayı bastı. Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi, cumartesi, pazar ve dini bayramlar hariç hafta içi her gün 09.00 - 12.00 ve 13.00 - 17.00 saatleri arasında, ücretsiz olarak ziyarete açık.

Bala-Beynam Atatürk Evi: Ankara'ya gelmeden önceki son konaklama

Atatürk ve Heyeti Temsiliye üyelerinin Ankara'ya gelmeden önce son konakladıkları yer, 26 Aralık 1919'da, Ankara Bala ilçesine bağlı Beynam köyünde Veli Çavuş'a ait ev oldu. Yapı, tek katlı küçük, tipik bir köy evi. Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfına ait olan bina, 2004 yılında Bala Belediyesine tahsis edildi. Yenilenerek tamir edildi ve

müze olarak hizmet veriyor. Her yıl 26 Aralıkta Atatürk'ün gelişinin ve konaklayışının anısına tören yapılıyor.

Alagöz Karargah Müzesi: Sakarya Savaşı burada planlandı

Köy konağı şeklinde, 12 odalı yüksek su basmanı taş ve üzeri kerpiçten inşa edilmiş olan bu ev, Polatlı Alagöz Köyü'nde Türkoğlu Çiftliğine aitti. Millî Mücadele'nin en önemli savaşlarından Sakarya Meydan muharebesinin karargâhı olarak 23 Ağustos - 13 Eylül 1921 arası Atatürk evi ve karargâhı olarak hizmet etti. Sakarya Savaşı burada planlanıp yönetildi. Atatürk, "Hatt-ı Müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz" sözünü Sakarya Savaşı sırasında söyledi. Ev 1965 yılında Türkoğlu ailesi tarafından Anıtkabir Müze Müdürlüğüne hibe edildi.

Söğütözü Dinlenme Evi: Kendi ellerimle dikeceğim

Atatürk, 1936 yılında doğa ile baş başa kalmak için kendisi için Söğütözü'nde bir kulübe yaptırmak istedi. Bu isteğini hemen yerine getirmek isteyenlere de "Bir tek şartla teklifinizi kabul ederim. Burada yetecek kadar söğüt ağacını kendi ellerimle sökeceğim, kendi ellerimle dikeceğim, önce tuttuklarını göreceğim, sonra kulübe yapımına izin vereceğim" tembihinde bulundu. Çiftlikten yeteri kadar işçi seçildi, önce yerleri değiştirilecek ağaçlar için yeni çukurlar açıldı, sonra da ağaçlar sökülüp açılan çukurlara dikildi. Atatürk sık sık oraya gitti. Bazen bu evde yemeğini yedi. Sonra da ot minderli sedire uzanarak rahat, sakin uyudu. Tarım Orman Bakanlığı İşletmeler Müdürlüğüne bağlı olan Müze ziyarete açık.

“YENİ” BİR ŞEHİR, “YENİ” BİR BAŞKENT YARATMAK

YAZI
ALİ CENGİZKAN

Hükûmetin ‘yeni devletin yeni başkenti’ olarak Ankara’ya öncelik vermesi, kentin parlamaya başlamasını getirecektir. Bir yandan ‘Yeni Şehir’in kurulmasıyla kentteki yüksek gelir grubu olarak tanımlanabilecek bürokratlar, milletvekilleri, hükûmet üyeleri, kendi yaşam çevrelerini iyileştirirler: Çok daireli apartmanlardan çok, bir-iki daireli iki katlı konutlar ve tekil köşkler imkânsızlıklar içinde inşa edilmekte; bağ evleri de dönüşüm geçirmektedir.

1920 öncesi Anafartalar, Ankara

Yüzüncü kuruluş yıldönümünde bir başkente baktığımızda ister istemez o yokluk içindeki kuruluş yıllarını hatırlıyoruz. O kuruluş yılları ki, savaş sırasında ülkesi İngiltere’nin her türlü yasaklamasına karşın gazeteci Grace Ellison 1922’de ilk kez ziyaret etmiştir. Gazeteci olarak savaş casusluğu ve Mustafa Kemal merakıdır onu kente çeken...

Savaş hatlarından geçerek kuruluşun başkentine ulaşan yolculuğu korkunçtur; yoksul halk İstanbul-Ankara yolculuğunu

vagonlarda değil, üstü açık yük treni çekicilerinde yapmaktadır. İki-üç yıl sonra bir kez daha ziyaret ettiğinde bu vahşi düzen değişmiştir ama Ankara’da çok az sayıda otel vardır. “Türkler için Ankara’nın öyküsü kutsaldır ve ancak istekli bir körlük, onun harika kahramanlığını ve uzak görüşlü akılcılığını es geçebilir,” der 1927’deki ikinci gelişinde. Ama şehri, şehrin gelişmesini eleştirmeden de edemez:

“Bugün modern yollar ve evler o denli hızlı biçimde yerden

bitmişler ki, şehir çok kendine özgü, sınıflanamaz bir özellik kazanmış. Bana öyle geliyor ki, onarılmakta olan bir başyapıt yavaş yavaş kendine dönüyor.// Almanlar tarafından üretilen villalar bana başkentlerimizde bir mevsim için inşa edilen kent sergilerini anımsatıyor. Ancak bu villaların ömrü ne kadar sürecek? Turkuaz, yani Türk usulü süslemelerine karşın, bu ışıltılı beyazla göze batan villaların her tarafında şu damga görünüyor: ‘Alman Mali’.”

⬆ Yeni Şehir, Kızılay, Ankara

Birdenbire Ankara'nın tozlu sokaklarına iniyoruz ve ayağımız suya değiyor: 1916 yılında çok geniş bir yangın geçiren ve şehrin, üstelik de en zengin mahallelerinin küle dönmesiyle, neredeyse dörtte birini kaybeden Ankara, 30-35 bin nüfustan 20 bine inmişti. Kurtuluş Savaşı'nın getirdiği yönetici merkezlik özelliği ile, savaş sırasında ve savaşın kazanılmasıyla kente akın eden İstanbul'daki devlet yönetimi kadroları, göç eden halk ve tüm yurttaşların varlığı ile nüfus artmıştı. 13 Ekim 1923'te, Cumhuriyet'in ilanından 16 gün önce başkent ilan edilen Ankara'da bulunan eski yapıların sayıca azlığı ve yetersiz nitelikleri, hem kalabalıklaşan şehirde konut sorununa yol açıyor, hem de şehir, başkentlik ilanı sonrası kurum ve kuruluşların mekân gereksinimlerini sağlayamaz hale geliyordu.

Toz duman altında bir görünüm

Kuşkusuz bu durum birdenbire olmamıştır, savaş sırasındaki gelişmelere göre adımlar atılmış, önlem alınmaya çalışılmıştır; çünkü savaşın kendisi bile mekânsal, stratejik ve taktik kararlara bağlı bir coğrafya oyunudur. Örnek olsun: Baş stratejist Mustafa Kemal Paşa, daha savaş başlamadan Abdülhâlik Renda'yı Konya Valisi olarak atar, çünkü savaş sırasında ordunun ve sipahilerin buğday ve arpaya ihtiyacı

olacaktır. Savaş bitimine bir gün kala, Renda, İzmir Valisi olarak atanır, İzmir'e çekilir; savaş sonrasında ise uzun dönemler boyunca Maliye Bakanı olarak görevlendirilir... Nedeni şudur: Abdülhâlik Renda biricik iyi hesap adamıdır. Nitekim sonradan 1927 yılında TC Merkez Bankası'nı, üstelik diğer bankaların itirazlarına karşın, o kuracaktır.

Ankara Belediye Başkanı Mehmet Ali (1924) zamanında atılan plan arayışları, İstanbul Belediye Başkanı Ali Haydar (Yuluğ)'ın (1924-1926) Ankara'ya çekilmesi, yerel yönetim örgütlenme modelinin de Ankara'ya getirilmesi, hep aynı 'planlı ve iyi yönetim' ve 'mekânsal yerleşikliğe geçme' kaygılarıyla olur. Sonunda Asaf (İlbay)'ın başkanlığı zamanında (1926-1928) planlama bazında daha ciddi adımlar atılır.

Bunları 100. yılda basit gelişmelermiş gibi anlatsak da, 1923 yılında durum vahimdir: Yurtseverler ve Kurtuluş'tan yana olanlar kadar, Cumhuriyet karşıtları, saltanatçıları, Halifelik yanlıları, bir gün İstanbul'a geri döneceğine inananlar da Ankara'dadırlar. Aynı şekilde Ankara'da olan yabancılar ise, iki grupta toplanabilirler: Osmanlı'dan kalma kapitülasyonların sürdürülmesine, yeni ayrıcalıklar elde etme konusunda adım atılmasına yardımcı olmak isteyenler ile, geçim derdine düşmüş Avrupa ülkesi inşaat firmaları, sıradan mimarlar,

mühendisler, ustalar, kalfalar, müteahhitler ve işçiler...

Demiryolu işletmeciliği, Ticaret ve İnhisarlar (Tekel) ayrıcalıkları yitirmek istenmez. İnşaat piyasası iştah kabartmaktadır. Avrupa 'medeniyetlerinin' seviyesine 'bir an önce' ulaşmak isteyen hükûmetin kapısını her gün 'yeni fırsatları algılayan' çeşitli heyetler aşındırır: Fransız firması Türkiye'ye kadastral sistemi getirmek ve yerleştirmek ister; aracı bir Türk milletvekili, İstanbul Bebek'ten baraka söküp İsmetpaşa semtine mahalle kurmak, 'konut sorununu hafifletmeyi' düşünür; Amerikan-Kanada firması Chester and Company, yeni bir şehir kurmak peşindedir; bir Fransız firması şehrin sokaklarına ve yapılara 'modern biçimde' numara vermek suretiyle adres sistemini, hizmet olarak, sunmak ister; bir İsviçre firması apartmanlardan oluşan bir semt kurmak için girişimde bulunur... Vesaire...

Bu koşullar altında çalışan hükûmet ve belediye, 1924 yılında, zaten İstanbul'da özellikle yangın yerlerinde yenileme planları yoğun biçimde uygulanan bir firma ile, Keşfiyat ve İnşaat Türk (Osmanlı) Anonim Şirketi ile anlaşır ve 1924 tarihli Ankara Planı doğar; ama bu planın eski şehir çevresinde geliştirdiği yeni arsalar yetmeyecek, müdür Alman Carl Christoph Lörcher'den 1925 Planı istenecek;

△ Theodor Jost ve Robert Oerley tarafından inşa edilen Hıfzısıhha Enstitüsü

“

Hükûmetin
'yeni devletin
yeni başkenti'
olarak Ankara'ya
öncelik vermesi,
kent'in parlamaya
başlamasını
getirecektir.

”

yeni Parlamento ve Bakanlıkları da içine alan, günümüzdeki Yeni Şehir, 13 Aralık 1924 tarihinde TBMM'den geçirilen 583 Sayılı Kamulaştırma Yasası ile sağlanan 400 hektarlık kent toprağında kurulacaktır.

Başkent parlamaya başlar

Bu arada gelişmeler durmaz; yeni Bakanlık yapıları yanı sıra otel ihtiyacı da vardır. Şaşırtıcı olmamalı, Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekâleti'nin (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) yapılaşma gereksinimi nasıl öncelikli olarak sağlanmış ise, bünyesine, otel tasarlatmak üzere, Avusturyalı mimar Robert Oerley'i alır. Toplum sağlığı gibi, kente yeni gelenlerin sağlığı da öncelikli konudur; bakanlık merkezini tasarlayan Çek Theodor Jost'a (1926) aynı zamanda Bakterioloji Enstitüsü de tasarlatılır. Robert Oerley, yalnızca Hıfzısıhha Enstitüsü Genel Müdürlüğü ile Okulu'nu tasarlamaz, Hıfzısıhha Lojmanlarını da yaratarak Ankara'ya bir Viyana havası getirir. 1928-1932 arasındaki katkılarının Viyana'daki benzerleri bugün el üstünde tutulmakta, korunmakta ve kullanılmaktadır. Oerley ya da Örley, Türkiye'de 1930'ların ortalarına kadar kalacak, Sağlık Bakanlığında Belediye'ye geçecek, Jansen'in yardımcısı olarak çalışacak, Samanpazarı'nda kendisine büro açacak, Kızılay Genel Merkezi binası ile Belediye için Ulus Semt Hali yanı sıra tip otobüs durakları,

sokak armatürleri tasarlayacaktır. Oerley'in artisan yeteneklerinden kaynaklanan, basit çelik profil ve gerektiği yerlerde güçlendirilmiş cam ve duralit örtü ile kapanan bu duraklar ve armatürler, ne yazık ki günümüze ulaşmamış, 1980'li yıllarda tek bir tanesi bile kalmamak üzere, kent coğrafyasından hoyrat biçimde kaldırılmıştır.

Şehre 1924 yılında çağrılıp Evkaf Vekâleti Otel (sonradan Ankara Palas) ile iki katlı 5 meclis lojmanı ve sonradan İkinci Meclis olarak kullanılacak olan Halk Fırkası Mahfel (kulüp) yapısını tasarlayan Mimar Vedat (Tek) ise, Gazi Paşa ile anlaşamaz. Ankara'da erken dönem Yenişehir Konutu tipleri ve bir-iki apartman da tasarlayan Vedat Bey, kızgınlıkla İstanbul'a dönünce, zaten bünyesinde olduğu Evkaf Proje Bürosu'nun başındaki Mimar Kemalettin, Evkaf Vekâleti'ne devredilen oteli bitirmek için Ankara'da görevlendirilir. Evkaf Mimarı Kemalettin, tıpkı Vedat gibi, hem Cumhuriyet hem de Halife yanlısıdır; ancak Mustafa Kemal Paşa ve yeni Milli Eğitim Bakanlığı ile Başbakanlık ve Evkaf içindeki görevlerden kaçınmaz. İstanbul'daki eşinden ayrı olarak Ankara'da, Evkaf Otel'i'nin şantiyesi ve civarındaki evlerde geçici biçimde yaşamak zorunda kalan Kemalettin, Mimar Kemalettin Mektebi, TCDD Apartmanları (ki Ankara'nın ilk konut apartmanı sayılır; sonradan TCDD

Genel Müdürlüğü), Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü (sonradan GEE), Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu Apartmanı (Birinci Vakıf Apartmanı) ve İkinci Evkaf Apartmanı, Belvü Palas, Vakıf Evleri (11 Adet), AOÇ Gazi Paşa Köşkü, bir dizi tip okul projesini tasarlar; kendisini Ankara'daki Cumhuriyet'in mimarlık ortamını yaratmaya adar. Bunlardan Belvü Palas ve 11 Vakıf Evi ile AOÇ Köşkü ne yazık ki 1970'lerin başında yıktırılır. Kemalettin Ankara'da iken doğan ikinci oğlu İlhan'ı ne yazık ki aylar sonra görecektir kadar yoğun çalışmaktadır; 11 Temmuz 1927 tarihinde şantiye yanındaki evde beyin kanaması ile hayata veda eder.

Bu tür özverili katkılar ve çabalar yanı sıra, hükûmetin 'yeni devletin yeni başkenti' olarak Ankara'ya öncelik vermesi, kent'in parlamaya başlamasını getirecektir. Bir yandan Yeni Şehir'in kurulmasıyla kentteki yüksek gelir grubu olarak tanımlanabilecek bürokratlar, milletvekilleri, hükûmet üyeleri, kendi yaşam çevrelerini iyileştirirler: Çok daireli apartmanlardan çok, bir-iki daireli iki katlı konutlar ve tekil köşkler imkânsızlıklar içinde inşa edilmekte; Ankara'nın dört bir köşesinde varlığını sürdüren bağ evleri dönüşüm geçirmektedir. Kurtuluş Savaşı günlerinden gelen bu gelişme, şehrin içinde ve dışında 'kuleli köşkler'in varlığını artıran, onların kent'in görünümüne

damgasını vurduğu bir dönem oluşturacaktır. Başta Gazi Paşa Köşkü olmak üzere Mithat (Alam), Fali Rıfı (Atay), Abdülhalik (Renda), Salih (Bozok), Erzurumlu Nafiz (Kotan) (ki Koyunoğlu ile birlikte, Ankara'nın ilk inşaat müteahhidi sayılabilir) ve benzeri, neredeyse tüm devlet adamlarının zorunlu olarak birer kuleli köşk yaptırmalarıyla sürer.

Evkaf İdaresi ve Hilal-i Ahmer, şehrin dönüşümünde, hem finans kaynakları hem de düşünsel kadrolarının altyapısından yararlanan iki kaynağı oluşturmaktadır. Mimar Kemalettin Ankara'ya gelmeden önce, belki de Ankara'nın ilk imar ve inşacılarından olduğu söylenebilecek kişi Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. İstanbul Sanayi-i Nefise Mongeri Atölyesi mezunu olan Arif Hikmet, genç yaşlarında İstanbul'da fotoğrafçılık yapan, çok yönlü bir zanaatkâr ve açık görüşlü bir mimardır. Ünlü Sarıkamış Katliamı'ndan sağ kurtulan bir yedek subay olarak hırslı ve inançlıdır. Ankara'nın yokluk günlerinde 1922'de başlayan mimarlık pratiğinde, inşaat malzemesi bulamazsa İstanbul ve Eskişehir'den getirir, yapabildiği sürece mobilya ve yapı aksamını kendisi tasarlayıp imal ederek ustalar yetiştirir, hiç olmadı, Ankara Güvercinlik mevkiinde imalathaneler kurar, işini kendi şirketi üzerinden yürütür. Bir yandan da kalemi güçlü olan Arif Hikmet, yazılar yayınlar;

doğruyu söylediği için başı sık belaya girer. Namazgâh mevkiindeki Türkocağı (bugün Resim ve Heykel Müzesi), Ankara Etnoğrafya Müzesi, Hariciye Vekâleti (Dışişleri Bakanlığı, sonradan Kültür ve Turizm Bakanlığı), Samanpazarı Çocuk Esirgeme Kurumu yapılarını tasarlar. Bu yapıların inşaatında çalışır; aynı zamanda Yeni Şehir'in kurulmasında aktif olarak rol alır.

Bir çeşitlilik ve kapasite vitrini olarak yeni şehir

Lörcher'in sokak ve caddelerini tasarladığı Yeni Şehir, belki ilkeler ve yapabilirlikler kapasitesi içinde değerlendirilmelidir. 1925'te ilk konutu Necmeddin Sahir (Sılan) yaptırır, daha doğru kendi başında durarak örnek olur.

Yeni Şehir konutlarının kredilendirilmesini Me'murin Kooperatif Şirketi yapar ve belli katalog konut tasarımları ortam dolanırken, bir yandan da Ankara'da bulunan yerli yabancı mimarların katkılarıyla 350'ye yakın konut 650 civarındaki parselde inşa edilir. Hem şirket ve hem de konut kooperatif olan bu kurum, modern Türkiye'nin ilksel konut kooperatifidir. Proje havuzunda Giuglio Mongeri, Vedat (Tek), Mimar Kemalettin, Evkaf Mimarı Mehmet Nihat (Nigisberk), Mukbil Kemal (Taş), Aydın Milletvekili

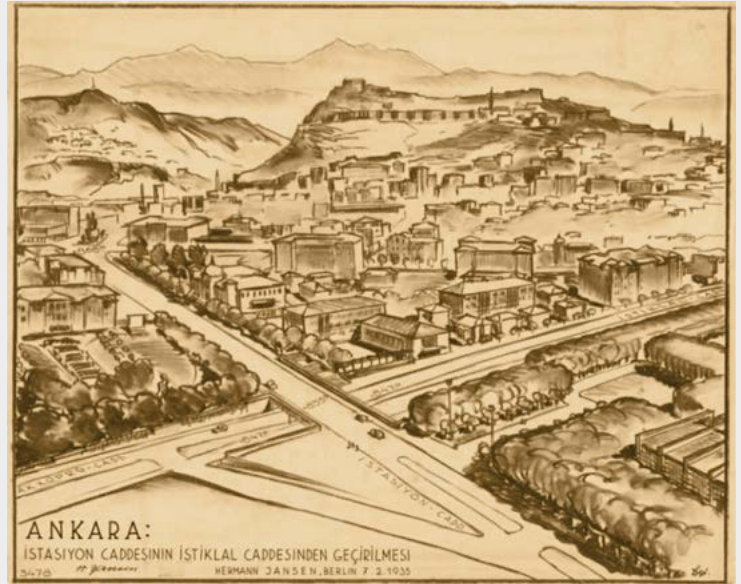
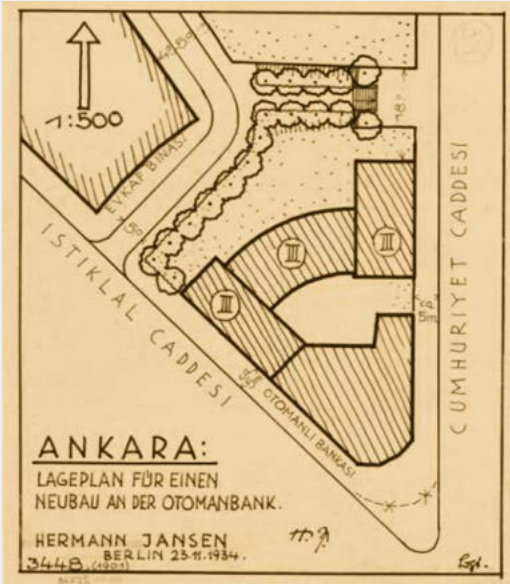
Mithat (Aydın) tarafından tasarlanan ve zor inşa koşulları altında tamamlanan, çoğunluğu iki katlı ve ikişer birimli konutlar bulunmaktadır.

Bunlardan Giuglio Mongeri, Sanayi-i Nefise hocasıdır ama aynı zamanda Ziraat Bankası Baş Mimarı olarak Ankara'da bulunmaktadır. Ziraat Bankası, İş Bankası, Osmanlı Bankası olmak üzere üç genel müdürlük binasını tasarlar; Osmanlı Bankası lojmanı, İnhisarlar İdaresi Umum Müdüriyeti (bugün Yunus Emre Enstitüsü) yine küçük büyüklük konutlar ve Ziraat Bankası'nın iki müdür lojmanı ile Yeni Şehir toplu lojmanları yanı sıra anonim olarak gözükten ilk konutlar, Mongeri'nin işleri arasındadır.

Ankara'nın genişlemesi en çok yeni başkente taşınan elçiliklere de yarar. Afganistan başta olmak üzere Ankara'ya taşınan elçilikler, önce eski şehir ve 'Yeni Şehir'de varolan konutlara yerleşirler, kendilerini adapte ederler; sonrasında kendi büyükelçilik ve kançılara binalarını yaptırmaya başlarlar. Almanya Elçiliği C.C. Lörcher; İngiltere, mimarlar Hewlett Edwards ve F.L.W. Cloux; Fransa, mimar Albert Laprade tarafından tasarlanır. Sovyet Rusya, Polonya ve Afganistan elçiliklerini Genrich Ludwig tasarlarken, İtalya, Paolo Caccia Dominioni, Macaristan Giuglio Mongeri tarafından tasarlanacak, Jacques Nessim Aggiman pek çok konsolosluk

✧ Genrich Ludwig tarafından tasarlanan Sovyet Rusya Büyükelçiliği, Atatürk Bulvarı, Ankara

↗ Jansen Planları

ve temsilcilik yapısı tasarlayıp inşa edecek; Mongeri bu çabalarına Atatürk'ün Çankaya Köşkü'nü genişletmek ve ek yaparak yenilemek için iki kez proje çizecek, ancak iki proje de reddedilecektir.

'Yeni Şehir' demek, bir şehir kurmak demektir. Bütün bir şehir ise, sadece konut değil, parkları, düzenlemiş dere yatakları, elektrik-havagazı-telefon-kanalizasyon altyapısı ve alışveriş bölgeleri anlamına gelir. Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası, 1928 yılında bir Alman AEG kurulumu olarak gerçekleştiğinde, kuşkusuz kendi mimar ve mühendislerini de Ankara'ya getirmiştir. İç içe iki fabrikanın kurulumunda, aralarında önemli Alman mimarı Werner Issel'in tasarladığı fabrika lojmanları, ne yazık ki 2007 yılında fabrikadan biraz sonra zamanın belediyesince yıktırılır.

Ankara 'Yeni Şehir'in tasarlanması, Almanya Stuttgart'taki Weissenhofsiedlung'un 1927'de kurulmasıyla aynı döneme denk gelir. Ancak Stuttgart örneği, halkın katılımını, ayrılabilirlik kamu bütçesinin cömertliği ve sonuç olarak katkı sağlayan Avrupa mimarlarının renkliliği ve evrensel konut sorununa çağdaş ve modern yanıtlarını yansıtırken, Ankara Yenişehir projesi savaştan yeni çıkmış bir toplumun cılız yatırımcılarını, zor inşaat koşullarını, ama sıfırdan yeni ve modern çevre yaratma cesaretini öne çıkaracaktır. Bu çaba aynı zamanda süreç içinde

yeni bir Ankara İmar Planı'na olan gereksinimi de duyurmuştur.

1927 yarışması ve 1932 Jansen planı

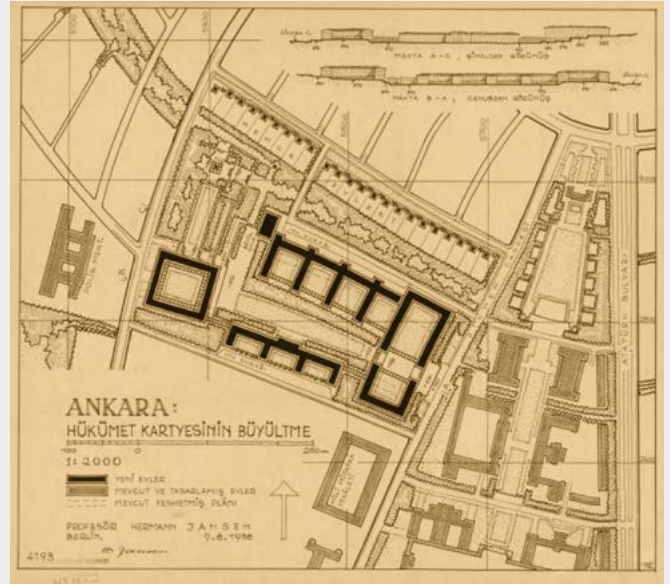
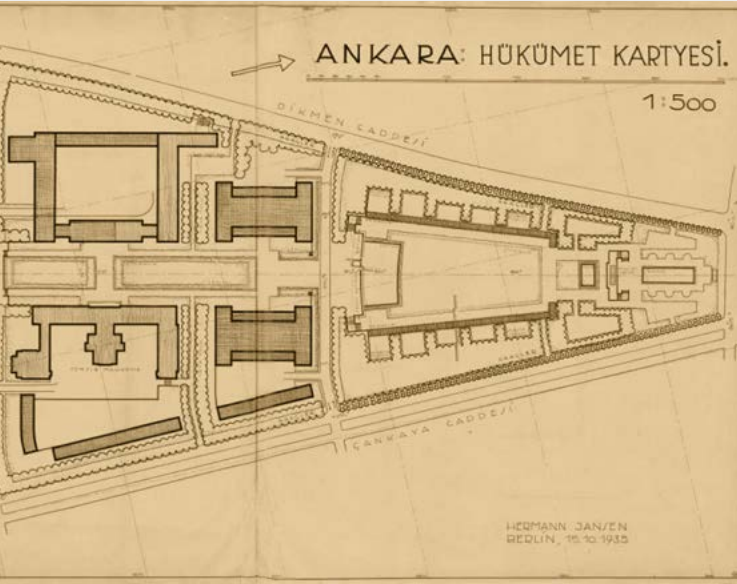
Yeni başkentin bu genişleme ihtiyacını, 300,000 nüfus beklentisi ile yeni plan karşılayacaktır; hem uzmanların, hem de toplumun beklentisi budur. Şehir nüfusu 1923'ten 1928'e kadar 50 binden 110 bine çıkmıştır. Alman Hermann Jansen ve Joseph Brix ile Fransız Léon Jaussley deneyimli şehir plancıları olarak 1927'de yarışmaya çağırılırlar; 1928'de yarışmayı kazandığı açıklanan ve plan ofisinin başına geçen Jansen, Robert Oerley, Walther Bangert, Alfred Cuda, Walther Moest gibi yardımcılarıyla birlikte, süreci Berlin ve Ankara'dan çalışmalı yürütmüştür; yalnızca Ankara değil, Adana, İzmit, Mersin, İzmir, Gaziantep gibi kentler için de şehir planı tasarlamıştır.

Jansen Ankara'da, park ve bahçelerin yerini belirlemekten, tarihi eserlere nasıl yaklaşılabileceğine; Vekaletler Mahallesi'nin nasıl oluşturulması gerektiğine; meydan, trafik göbekleri ile araç ve yaya yolları ve otopark düzenlerinden, mahalle kurulumu ve mahalleler arasındaki kademelenmeye kadar şehrin nasıl oluşturulacağı konularında kararlar alır ve bu ilke kararlarını plana

yansıtmaya çalışır. 1939 yılı başına kadar görevde kalan Jansen, şehrin trafik ulaşım ağını, konut başta olmak üzere üniversiteler, hastaneler, spor ve dinlence, kültür ve sanat, endüstriye ayrılacak yerleşim bölgelerini, yeni imara açılacak kısımları, farklı planlar ve farklı ölçekler altında belirler. Ankara Kalesi'nin bir 'şehir tacı' olarak korunmasını ve kent için değişmez ama birleştirici bir öge (landmark) olmasını belirleyen, 300,000 nüfusluk istere uygun bir stratejik plan tasarlar. Memurin Kooperatif Şirketi'nin ilksel denemesi sayılmazsa, konut kooperatifçiliğinin ilk ve başarılı örneğini yine Ankara'da, Bahçeli Evler semtinin kurulmasıyla gerçekleştirir. (1936)

1932 Ankara Planı yürürlüğe girdiğinde, önemli bir inşacı da, Vali ve belediye Başkanı Nevzat Tandoğan'dır. Onun planlı ama sert yönetimi çerçevesinde ama Jansen'in kentsel tasarım fikir babalığı altında, zaten Ankara'ya kamu yapılarını tasarlamak için gelmekte olan isimlerin yapacağı mimari üretim kolaylaşır. Avusturyalı Clemens Holzmeister 1927 yılında Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı'nı tasarlamak için çağırılmıştır; ama görev alanı, Jansen'le işbirliği içinde, Bakanlıklar Mahallesi (5 Bakanlık ve Yargıtay), Cumhurbaşkanlığı Köşkü, TC Merkez Bankası, TC Emlak ve Kredi Bankası, Sıhhiye Ordu Evi, Türkiye Büyük Millet Meclisi yapısı (Üçüncü

Parlamento) ile küçük büyük konutları tasarlayacaktır. Bütün bu yapıları yardımcıları kendisi gibi İstanbul'da mimarlık alanında öğretim üyesi yapacak olan, Ankara'ya Milli Eğitim Bakanlığı Tasarım Ofisi kurmak üzere davet edilen İsviçreli Ernst A. Egli ise, yine tıpkı Holzmeister gibi, uzun süre görev yapacaktır. Egli, Kemalettin'in yarım kalan GEE yapısını tamamlayacak ve Ankara Erkek Ticaret Mektebi ile başlayarak, Taş Mektep Yurdu, Musiki Muallim Mektebi (Devlet Konservatuvarı), İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Türk Hava Kurumu, İsviçre Büyükelçiliği, Ziraat Fakültesi yapıları (4 adet), Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi, çoğunluğu Jansen'in başkente ve Türkiye'ye ilk bulvar armağanı olan Atatürk Bulvarı üzerinde olan yapıları tasarlayacaktır. Gelir gelmez Türkçe öğrenen Egli, sık sık yurt gezisi yapar; Anadolu kentleri için planlama çalışması yanı sıra, kuramsal planlama yazıları yazar; Ankara'da oturur, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde dersler verir.

Egli'nin katkıları ve Atatürk ile 'teşrik-i mesai'si nitel değeri yüksek çevreleri vermek konusunda ivmesi artarak sürecektir: Atatürk Orman Çiftliği merkez yerleşkesindeki Marmara Köşkü, Bira Fabrikası, İşçi ve Mühendis Konutları, Çiftlik Hamamı, Bira Fabrikası Parkı, Onuncu Yıl Mektebi; ayrıca Etimesgut Köyü (52 Konut, 1 Asri Hamam, 1 Çarşı, Etimesgut Yatı Mektebi ve Lojmanları), onun eseridir.

Kuşkusuz bu yoğun mesailer sonrasında, Ankara'nın başkentliği daha net ortaya çıkacaktır: Ulusal sergiler ve fuarlar düzenleme için Şevki Balmumcu'nun tasarladığı Sergi Evi 1933'te, şehrin su sıkıntısını gidermek için Türk mühendis ve mimarlarının katkılarıyla yapılan Çubuk Barajı 1936'da; yeni ve modern Ankara Gari, Bayındırlık Bakanlığı Mimarı Şekip Akalın tarafından tasarlanıp 1937'de; 1936'dan başlayarak Jansen tarafından tasarlanan, ama son şekli Fransız Theo Leveau tarafından biçimlenen Gençlik Parkı 1943'te; İtalyan Paolo Vietti-Viola tasarımı Ankara Hipodromu ve 19 Mayıs Stadyumu 1936 yılından başlayarak inşa edildi.

Bütün bu isimlerin yanına hocası Mongeri'nin Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü yapısında staj yapan Sedat Hakkı'yı (Eldem), onun mimarlık pratiği rakibi ve Çankaya Hariciye Köşkü, Cumhurbaşkanlığı yerleşkesinde Atadan Köşkü, küçük konutlar ve ünlü İller Bankası Genel Müdürlüğü mimarı Seyfi Arkan'ı koymasak olmaz. 1930'lu yılların sonunda Türklerin ve diğer yabancıların yanı sıra dünyanın prestijli mimarları Martin Elseasser'in Sümerbank Genel Müdürlüğü ile Cebeci Asri Mezarlığı'nı, Alman Bruno Taut ve Avusturyalı Franz Hillinger'in Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Atatürk Lisesi ve Cebeci Orta Okulu'nu Ankara'da inşa etmesini sağlayan ikna edici değer

nedir? Milli Eğitim Bakanlığı eğitim yapıları tasarımında çalışan Margarete Schütte-Lihotzky'yi; Bayındırlık Bakanlığı uzmanlar grubundan Alman Gustav Oelsner'i, Wilhem Schütte'yi, Martin Wagner'i, SBF Şehircilik Enstitüsü'nü kuran Alman Ernst Reuter'i, dönemin çevre politikalarını oluşturan bu dev isimleri anmadan, Ankara'nın prestijini anlamak olmaz. Görüldüğü gibi günümüz tanımıyla bu 'star', yani yıldız müellifler, kendi mimarlarını yetiştiren Yeni Türkiye'nin Yeni Ankara'sını yaratan kişilerdir ve adları, yapıları, yaşam öyküleri, katkıları ve yarattıkları değerlerle birlikte yaşayacaktır. Onları ortaya çıkaran, onları başkentte ağırlayan şey, Cumhuriyet'in kendi ilkeleri ve kurallarını bilimsel biçimde ortaya koyan, onun arasında duran özgüvenidir.

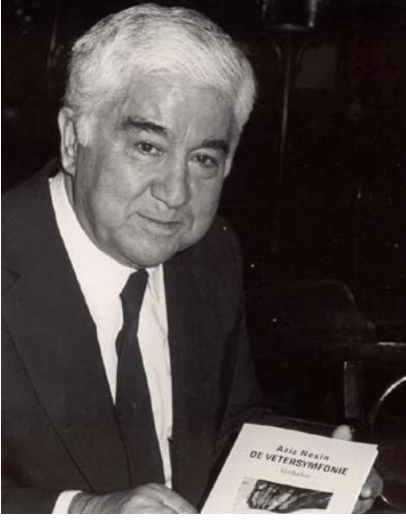
Ülkeyi yeni baştan kurmanın bilinci ve bilgisiyle, bir şehir yaratmanın dev görevleri karşısında yılmayan, planlı, liyakati yüksek süreçler içinde ulusal ve uluslararası yarışma, yasa ve yönetmelik, yeni kurumsal yapılar konusunda kendine güvenen, ünlü 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ortamında bu başarıları gerçekleştiren bir idarenin katkısı ve kazancıdır Ankara.

Ankara, bütün bu değerler üzerinden modern şehir ve model başkent olmaya hak kazanmıştır. ■

CUMHURİYETİN 100. YILINDA ROMAN

YAZI
ASUMAN KAFAOĞLU BÜKE

Cumhuriyetin ilk yılları, toplum gerçeklerini yansıtan kurmacalar dönemi idi. İlk kuşak yazarlar olarak Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar gelir akla. Gözlemci anlatıya sahip, toplumdaki sınıflardan kesitler sunan romanlar öne çıkar.

✧ Aziz Nesin

✧ Sabahattin Eyüboğlu

✧ Nazım Hikmet

Yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, ilkçağın temel felsefe ve sanat ilkelerine dönerek sağlanmıştı. Ortaçağın batıl inançlarla örülü yaşamından sıyrılmak için, daha saf temel fikirlere geri dönme gereği duyulmuştu. Ve bütün bu yeni baştan sorgulamalar, yüzlerce yıl kilisenin etkisi altında kalmış felsefe ve sanata hükmetmiş bir zihniyetle değil, antik dönemin klasiklerini yeniden okuyarak gerçekleşmişti. Platon, Aristoteles ile birlikte Cicero, Lucretius gibi şair ve düşünürlerin eserlerinin çevrilmesi, yeni baştan okunması ve değerlendirilmesi sayesinde Aydınlanma çağı tohumları atılabildi.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında da benzer bir bilinçli çaba görüyoruz çünkü yeniden doğuşlar en temel sanat ve kültür yapıtlarına dönüşü gerektirir. Rönesans nasıl antik çağ klasiklerine dönerek gerçekleştiyse, bu ulusun “Rönesans”ı da, hem dünya

klasiklerini hem de kendi kültürel zenginliklerini ortaya koyarak başladı.

Dünyaya açılma ve çağdaşlaşma ancak dünya edebiyatını daha yakından takip ederek mümkündü. Bunun bilincinde olan Cumhuriyetin idealist ilk kuşağı, hemen ilk yıllarda klasiklerin dilimize çevrilmesini, dilin zenginleşerek bu çevirilere olanak sağlamasına büyük bir gayretle giriştiler. Sadece klasiklerin dilimizi aktarılması değil, bu kitapların toplumun her kesimi tarafından ulaşılabilir olması da önemliydi. Bunun için kolay taşınabilir boyutta, pahalı olmayan baskılarıyla halkın büyük bir kesimine iletilmiş oldu.

Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Nazım Hikmet çevirileri

Bu yıllarda Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu gibi kültür insanlarının

Platon’dan Vergilius’a çeviriler yapmaları elbette çok önemliydi. Aynı zamanda Nazım Hikmet’in Tolstoy çevirisi, Orhan Veli’nin Başo’nun haikularını dilimize aktarması ne denli geniş bir perspektif ile dünya edebiyatının dilimize taşındığını gösteriyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan bu çeviriler büyük bir özveri ve azimle gerçekleşti ve hâlâ da okurların gözdesidir bu kitaplar.

Tüm bunlar gözleri dünyaya açılmış, geçmiş öğreten, kendi ulusal dilini geliştirme çabası içinde yeni bir halk yaratmak içindi. Böylece halk edebiyatımızdan söz edebilir olduk. Konu olarak da toplumsal gerçekler, Kurtuluş savaşı, kırsal bölgelerdeki feodal düzen, şehirleşme gibi temalar öne çıkıyordu. Cumhuriyetin ilk yılları, toplum gerçeklerini yansıtan kurmacalar dönemi idi.

İlk kuşak yazarlar

İlk kuşak yazarlar olarak Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar gelir akla. Gözlemci anlatıya sahip, toplumdaki sınıflardan kesitler sunan romanlar öne çıkar. Bu sene üzerindeki telif haklarının kalktığı Memduh Şevket Esendal'ın öykülerinde de memleket manzaraları görürüz. Çok farklı kaygı ve sanat anlayışıyla üreten yazarlar olmalarına rağmen hemen hepsinde, köylü, şehirli, memuruyla geleneklerin ve günlük sıradan yaşam biçiminin anlatıldığına tanık oluruz.

1930'lu yıllar, bir dönüm noktasıydı Türk romanı için. "Resimli Ay" gibi yeni dergiler yayımlanıyor, Sadri Ertem ve Almanya'dan yeni dönen Sabahattin Ali gibi yazarlar okurlara ulaşıyordu. Olaydan çok durumu sergileyen, gözlemci bir üsluba sahip yazarlarla yepyeni bir soluk kazanmıştı edebiyat. Sait Faik'in bireyi öne çıkartan öyküleri ise hâlâ bugün değerinden bir şey kaybetmemiş, eşsiz güzellikte yapıtlar olarak edebiyatımızın zirvesine yerleşmişti. Öykü denildiğinde her yaştan okurun büyük bir sevgi ve hayranlıkla okuduğu Aziz Nesin'in yeri ayrıdır. Yazmaya yaşlılarından daha sonraki yıllarda başlamasına rağmen Nesin aşırı üretkenliğiyle öyküye, ironi dolu kalemle, yeni bir soluk getirmişti.

Bu yıllarda edebiyatımızda bir başka kol daha güçleniyordu: sonraları köy romanı olarak adlandırılacak Anadolu'nun sorunlarının dile getirildiği eserler öne çıkmaya başladı. Kurmaca İstanbul dışına çıkmıştı. Toplumsal gerçekçi yeni bir akımla Anadolu insanı, doğası, yaşam

koşulları, toprak ağaları gibi konular işleniyor ve dünya edebiyatında kendine bir yer açıyordu. Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf*, Yaşar Kemal'in *İnce Memed*, Yakup Kadri'nin *Hüküm Gecesi* romanları bu türün öncüleri arasında sayılır ama Kemal Tahir, Orhan Kemal, Cevdet Kudret'in romanları da geniş kitlelere ulaşmış, türün çok güzel örnekleriyle doludur.

Varoluşsal sorunlar, öncü yazar kadınlar

1960'lara doğru yeni bir yön, yeni bir ses buldu romanımız. Demir Özlü, Erdal Öz, Yusuf Atılgan, Bilge Karasu, Adnan Özyalçın, Ferit Edgü, Oğuz Atay, Nezihe Meriç ile bireyin yalnızlığı, varoluşsal sorunları dile getirilmeye başlandı. Sadece konu, tema ya da siyasi düşüncelerde değil, roman formu ve biçim kaygısı taşıyan yazarlar parlamıştı. Kara mizah kadar soyutlama kullanmayı da seviyorlardı. Özellikle bu nesille birlikte çok önemli kadın yazarlar toplumsal yapıdaki değişimleri, cinsel eşitsizliği dile getiren yapıtlar ortaya koydular.

Bu yıllarda romanda eril dilde kırımlar başladı. Çok güçlü kaleme sahip Leyla Erbil, Adalet Ağaoğlu, Füruzan, Tomris Uyar, Sevgi Soysal öncü rol oynadılar, aynı zamanda hızlı kentleşmeyle bozulan değerleri ele aldılar ve köy romanının geri planda kalmasına neden oldular.

Şimdi şehirlerin yoksulları, arka sokakları, siyasi açıdan kısıtlanan aydınları, sanatçıları, roman kahramanları olmuştuk.

Farklı anlatı teknikleri de kullanan yazarların başında Selim İleri, Latife Tekin ve romanımızı dünya dillerinde çok geniş bir okur kitlesiyle buluşmasını sağlayan Orhan Pamuk geliyordu.

21. yüzyıla geldiğimizde muazzam bir çeşitlilik kazanmış olarak görüyoruz romanları. Polisiyeden siyasi romana, tezli romandan ilk gençlik maceralarına, farklı türlerde zenginleşmiş bir edebiyat geleneğinden söz edebiliyoruz. Fakat bundan daha önemli 1920'lerden bugüne edebiyatımızda süreklilik gösteren akımların var olması, çünkü sanat ve edebiyat her zaman birbirlerine zincir halkalarıyla bağlanarak ilerleyen bir yapıya sahiptir. Bugünün romancılarının klasik eserlerden esinlenerek onlara gönderme yapıyor olmaları, örneğin köy romanının ve köy enstitülü yazarların bazı değerli yeni nesil yazarların kaleminde canlandığını görmek, edebi damarların kültüre yerleştiğini gösteriyor bize.

Böylesine zengin bir edebiyat geleneğini birkaç sayfada özetlemek olanaksız ve sadece birkaç yazardan söz edilebiliyoruz oysa gotik, fantastik, erotik ve siyasi romanlarla her gün daha da zenginleşiyor dilimiz. Çevirilerde de büyük bir atılım görüyoruz. Çağdaş klasiklerin büyük bir hızla dilimize çevrilip geniş kitlelere ulaşması da dünya edebiyatının yakından takip edildiğini gösteriyor bize. ■

Leyla Erbil

Adalet Ağaoğlu

Tomris Uyar

HAYATTA KALMAK, HAYATA TUTUNMAK, HAYATI YENİDEN KURMAK!

YAZI
ÖZCAN YURDALAN

Samandağ'da depremi yaşayan çocuklarla fotoğraf çalışmaları yaptık. O süreçte çocuklarla ve herkesle hayatı paylaştık. Birlikte öğrendik, oynayarak eğlendik. Çadır kentlerde sergiler açtık. Bu sayfalarda Samandağ'da çocuklarla fotoğraf çalışmalarına katılan gönüllü fotoğrafçıların gözüne ilişenler yer alıyor.

İlk dalga Belen'de vurdu. İskenderun'dan yeni çıkmıştım. İrili ufaklı sanayi siteleriyle başlayıp yine öyle savruk biten kimliksiz yerleşimlerden geçiyordum.

Erkenci sokak lambaları sadece kendini aydınlatıyordu, birkaç evin penceresinden sıcak sarı ışık sızmaya başlamıştı.

Günün hayhuyunu arkada bırakıp eve dönmenin saatleriydi. Balkonlardan sarkan çamaşırlar alelacele toplanıyor, mahalle

aralarında oyuna dalmış çocuklar azar işitmeden eve dönmekle biraz daha sokağın tadını çıkarmak arasında bocalıyordu.

Arabanın camından akan bildik manzara, sırta sarınca birden değişti.

Belen'e giren yokuşun iki yanı karanlık ve tekinsiz binalarla ürpertici görünüyordu.

Sokaklarda akşam adımlarıyla yürüyen birçok insan vardı. Belenliler

çadırlarına, konteynerlerine, dönüyordu. Yeni yaşamdaki "evlerine".

6 Şubat'taki büyük afetin üstünden üç ay geçmişti, acılar kabuk bağlamamıştı ama böyle yaşamayı denemekten başka çare de kalmamıştı.

Sanki sıradan bir günün son demlerini yaşıyor gibiydi herkes. Ancak caddenin iki yanındaki binalar yana yatmış, öne eğilmiş, kolonları kırılmış, kirişleri kaymış vaziyette zor

ayakta duruyorlardı. Biraz tedbirsiz davransam üstüme çökecekmiş gibi tehditkârlardı. Onlarla birlikte sağa sola kurulmuş çadırlar hiç de sıradan bir zamanda ve olağan bir mekânda olmadığımı iliklerime kadar hissettiriyordu. Dükkanlar karanlık, vitrinler boştu. Camsız pencerelerden can havliyle dışarı savrulan perdeler yaşanan acılardan kalan çaresiz çırpınışıları...

Depremi dehşetiyle ilk burada karşılaştım.

Birdenbire.

Geçip gidiyordum, arabanın camına afetin ölü dalgaları vuruyordu.

Çok da hızlı oldu her şey.

Belen sırtını çıkıp ovaya doğru kıvrılarak inerken karanlık çöktü.

İnsanlar, çökmüş binaların arasında yürüyerek şehrin gecesine karıştılar.

Günlük hayatı taşıyan kadınlar

Çadıra sabah erken gelir.

Son demleri bile olsa mevsim hala baharsa, uyku perileri biraz daha izin verebilir belki kollarında kalmanıza ama uzun sürmez.

Daha yaz gelmeden güneşle birlikte uyanmaya alışsınız.

Çadır komşularınız biraz erkencidir zaten.

Bir kız çocuğu oğlan kardeşinin feryadına aldırmandan çekiştire çekiştire kampın öte başındaki tuvalete götürmeye uğraşmaktadır. Konteynerin önünde duş sırası beklerken mahmurluk atmaya çalışanların yanından geçerler. Oğlanın yükselen feryadına uzaktan bir bebek ağlaması eşlik eder. Bahçelerindeki meyve ağaçlarına bakım yapması gereken komşular alelacele bir şeyler atıştırıp yola çıkma telaşındadır. Günü orada geçirecekler, çoluk çocuk kim varsa herkes bir işin ucundan tutacak, olgunlaşmış meyveler zibil olmadan toplanacaktır.

Erkeklerin bir kısmı Arap ülkelerinde çalışır, birçoğu nakliyat işindedir günlerce direksiyon sallayarak yol gider gelirler.

Deprem bölgesinde bir kat daha ağırlaşan günlük hayatı kadınlar taşır. Aile efradının bakımı, çadırın temizliği, çocukların güne hazırlanması, tek göz piknik tüpünde yemek pişirme, metal yakaklı ortak çeşmelerde bulaşık yıkama, yeni yaşam alanında yeniden keşfedilmesi gereken işlerdir. Ortak çamaşırhanenin kullanım düzenini sağlamak, hazır gelen akşam yemeklerini ve kahvaltı paketlerini adil biçimde dağıtmak da kampa öne çıkan kadınların işidir.

Hayatta kalabilmiş sevdikleri dışında evlerindeki hayatı hatırlatacak hiçbir şey yoktur burada.

Berber dükkânıyla gelen olağanlaşma

Çalışma yaptığımız diğer kampa gideceğiz. Tel kafesli demir kapıdan çıkarken iki genç önümüzü kesti.

“Hocam berber dükkânımızı açtık bekleriz,” dedi uzun boylu olan. Saçları zamane kesimine uygun. Bana hayli tuhaf gelse de giderek alıştığım gibi yanları kısacık üstleri orantısız uzun ve şekilli taranmış.

Depremden sonra olağana dönmeye başlayan hayatın ilk göstergeleri arasında kasap/kebabçıların ocak yakması ve kuaförlerin çalışmaya başlaması olmuş. Bizim gençler de yerleşkedeki boş çadırlardan birine iki sandalye bir ayna atıp tezgahlarını kurmuşlardı. Saçlarım çoktandır berber koltuğuna ihtiyaç duymasa da “sakal bıyık için gelirim” sözünü aldılar.

Öğlen saatlerinde hava birden bastı. Henüz Temmuz sıcaklarında değiliz ama rüzgârsız günlerde bu saatler giderek daha ağır gelmeye başladı. Arabanın tüm camları açık. Klima çalıştırmak akıl kârı değil. Kapıyı açtığı anda kızgın bir cama çarpmış gibi oluyor insan. Cam kırılmıyor sen tuz buz.

Karşımıza çıkan apartman zemin katını toprağa gömerek caddeye

doğru yatmıştı. Hemen karşısındaki ağaçlık alana birkaç çadır kurulmuştu, apartman sakinlerinin çadırları belli. Birinin üstünde “Bangladeş halkının yardımındır” ibaresi vardı, diğerinde Pakistan “Kızılay”ının amblemi. Çadırların arkasında yıkıntıdan çıkmış ama yürüyebilecek gibi görünen bir araba duruyordu.

Birçok deprem bölgesinde bulundum. Yıkılmış binaların her biri birer dehşet anıydı ama hiç bu kadar çok araba hurdasını bir arada görmedim. Yıkıntılardan çıkarılanlar bir süre olduğu yerde bırakıldı. Neden sonra Antakya çıkışında bir büyük araba mezarlığına taşındılar. Her biri tespitlerin tamamlanabilmesi için olsa gerek yan yana dizildiler. Çok büyük bir alan metal yumrularıyla doluverdi. Bazıları silindir altından çıkmış gibiydi, bazıları da gökyüzünden yere çakılmışı adeta. Çadırın arkasındaki arabanın tavanında çöküntüler olsa bile camları sağlam görünüyordu. Bu aile şanslı olsa gerek ağır hasarlı evlerinin karşısındaki meyve bahçesine kurdukları çadırın hemen yanına kırık da olsa arabalarını çekmiş yaşama tutunmanın ötesinde yaşamı yeniden kurmak için ağır ama güvenli adımlar atıyorlardı. Arabayla oradan geçerken anlamadım tabii bunu, daha sonra kendileri anlattı.

Yıkık kentin girdapları

Bir süredir erken sabahlarda yürüyüşe çıkıyorum. Dar sokaklardan kaçarak tempolu adımlarla mahalle aralarında geziniyorum.

Gece indikten sonra kamptan çıkıp yıkık kentin karanlık girdaplarında yürümeye cesaret edemedim bir türlü. Bir kez denedim gözüm yemedi, köşeden döndüm. Gözü kara değilimdir, hatta cesur bile sayılmam. O nedenle kampın ışıklarını arkada bırakan ilk köşeyi dönünce dalacağım girdaptan hep uzak durdum. En iyisi sabah oturmuna başlamadan önceki erken sabah yürüyüşleriydi.

İşte böyle bir sabah, yanımdan fuleli adımlarla geçerken selamlaştığımız genç çiftle ikinci karşılaşmada tanıştım. Birkaç gün önce de yolumuz kesişmişti. Yaşadıkları

apartman ağır hasarlıydı, annelerinin bahçe içindeki tek katlı ve sağlam evine taşınmışlardı. Yürüyüş tempolarını bozmadan kahveye davet etmişlerdi beni. Üçüncü karşılaşmada birlikte yürümeyi teklif ettiler, annelerinin evine kadar tutturdukları yüksek tempoyla beni tıknefes ettiler.

Kahve deyince Samandağ'da esen rüzgarlar durur, bende de hoşafın yağı kesilir. Kahve çok şeydir burada. Hele süvari. Her zaman her yerde içilir. Çekirdekler koyu kavrulmuş, biraz iri çekilmiştir ve iyice kaynatıldıktan sonra çay bardağıyla servis edilir.

Süvari.

Alışık olmayana bu koyu kara bir sıvı bitmeyecekmiş gibi görünür. Ama ilk yudumdan sonra arkası yağ gibi gider. Kahve yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kahvaltı alışverişi için çarşıya gittiğim sabahlarda süt kokulu taze örgü peyniri satan mandıradaki akranım kahve ikram etmeden peyniri tartmıyor.

Az önce anlattığım dizlerini üstüne çökmüş apartmanın biraz ilerisinde

oturuyorlardı, komşularının hikâyesini onlardan dinledim.

Biraz da kendilerini anlatıyorlardı sanki komşularından söz ederken. Herkes gelecekte endişeliydi. Ancak hiç de çaresizliğin çemberinde sıkışıp kalmış gibi görünmüyorlardı. Depremi yaşamış, felaketin ortasında ayakta kalmayı başarmış kişilerdi. Burada sohbet dönüp dolaşıp deprem anına geliyor. Onlar da tüm detayları hatırlıyor, nasıl kurtulduklarını, yardım ettikleri aile efradını, komşularını anlatıyorlardı. Yaşamışlardı, yaşıyorlardı.

Ayrılırken ertesi sabah yürüyüşünü bizim çadırdaki kahveyle noktalamaya davet ettim onları. Ama bir daha karşılaşmadık. Ya saatimiz uyuşmadı ya rota değiştirmişlerdi.

Olur.

Deprem bölgelerinde değişmez bir kural vardır o işlemeye devam ediyordu:

Her an, her şey, her şekilde değişebilir.

Deprem bölgesinde AFAD'ın, sivil yardım kuruluşlarının ve Belediyelerin kurduğu prefabrik ya da çadır yerleşimleri var. Bu alanlarda güvenlikten başlayıp, çocuklara yönelik faaliyetlere kadar hizmet altyapı hazırlanmış. Günlük hayatı biraz daha kolaylaştıran düzenlemeler var.

Organize çadır yerleşimleri temel ihtiyaçlara ulaşabilmek, sosyal faaliyetlere, moral etkinliklere katılabilmek için çok daha elverişli. Çocuklara yönelik sanat faaliyetleri, spor etkinlikleri, kreş hizmetleri, eğitim destek programları birçoğunda var. Çadırlarda televizyon yok, haber ya da TV izlemek isteyenler için internet bizim kampta da önemli bir sorun. Kişisel imkânlarıyla internete ancak ulaşabiliyorlar. Sınavlara hazırlanan çocuklar da aynı durumda.

Öte yandan çeşitli nedenlerle evinin ya da bahçesinin yakınında kalmak isteyenler kendi yerlerine çadır kuruyor. Bu durumda destek faaliyetlerine biraz daha güç ve geç ulaşabiliyorlar.

Çengelli iğneli çadır!

Arka komşumuz eltilisiyle yan yana iki çadırdaki kalıyor. Çin yardım ekiplerinin getirdiği dışı deniz mavisi içi beyaz kapitone çift kat tecritli sağlam çadırın kapı fermuarı çabucak bozulduğu için çengelli iğnelerle tutturmaya çalışmışlar ama iğne eğiliyor başarılı olamıyorlar. Çadırın yarı açık kalan kapısından geceleri börtü böcek girmesinden endişe ediyorlar. Birinin fare korkusu var diğ erinin yılan.

Kampın sık sık ilaçlanmasıyla sivrisinek derdi az çok çözülmüş ancak kemirgenler ve sürüngenler için dökülen kükürt soluk almayı güçleştirecek kadar keskin bir koku yayıyor. Ben o günlerde ve rüzgârlı havalarda Pandemi döneminde alıştığımız maskelerden takıyorum. Yıkımlar sırasında iş makinelerinin kaldırdığı asbestli toz bulutları çadırların üstüne iniyor.

Bizim de kaldığımız çadır kente, diğer birçoğunda olduğu gibi aynı soyadı taşıyan aileler yerleşmiş. Samandağ'da birbirine yakın evlerde ya da aile apartmanlarında yaşayan geniş aileler depremde sonra da yakın olmayı tercih etmişler. Bu sayede hem aile içi dayanışmadan kopmamışlar hem de bağ bahçelerine yakın olmaya çalışmışlar.

Komşularımızdan bazıları iki çadır arasında kalan boşluğa bir kalas ya da profil demir uzatarak yaptıkları iskeleti sera örtüsüyle kaplayarak yarı açık bir özel alan oluşturmuşlar.

Koltuklar sehpa'lar koymuřlar.
Ortalama bir apartman balkonu
büyüklüğündeki bu  adı' aralı'ında
yemek de piřiyor, sıcak saatlerde
şekerleme de yapıyor. İçe gitmeyen
kadınlar günlerini genellikle burada
geçiriyor, misafir kabul ediyorlar.
Akşamları herkesin bir araya geldiğı
bu alan uyku için  adı'ra geçildikten
sonra bir evin salonuymuř gibi
gecenin darmadağın yalnızlı'ına
 ekiliyor.

Son not niyetine!

Bu sayfalarda yer alan fotoğraflara bakanlar, metni de okuyarak buraya kadar geldilerse eğer görüntülerle yazılanlar arasında nasıl bir ilişki kuracakları konusunda tereddüt yaşamış olabilirler.

Sebeş şudur ki: Samandağ'da depremi yaşayan çocuklarla uzun süreli fotoğraf çalışmaları yaptık. O süreçte çocuklarla ve herkesle hayatı paylaştık. Birlikte öğrendik, oynayarak eğlendik.

Bu sayfalarda Samandağ'da çocuklarla fotoğraf çalışmalarına katılan gönüllü fotoğrafçıların gözüne ilişenler yer alıyor.

Çocuklar bu geçici günlerde
çektikleri fotoğraflarla yaşantılarına
görsel notlar düştüler. O fotoğrafları
sergileri açıldığı zaman görebileceğiz.

O vakte kadar size çocuklarla fotoğraf çalışmalarının ilk dönemine dair fikir

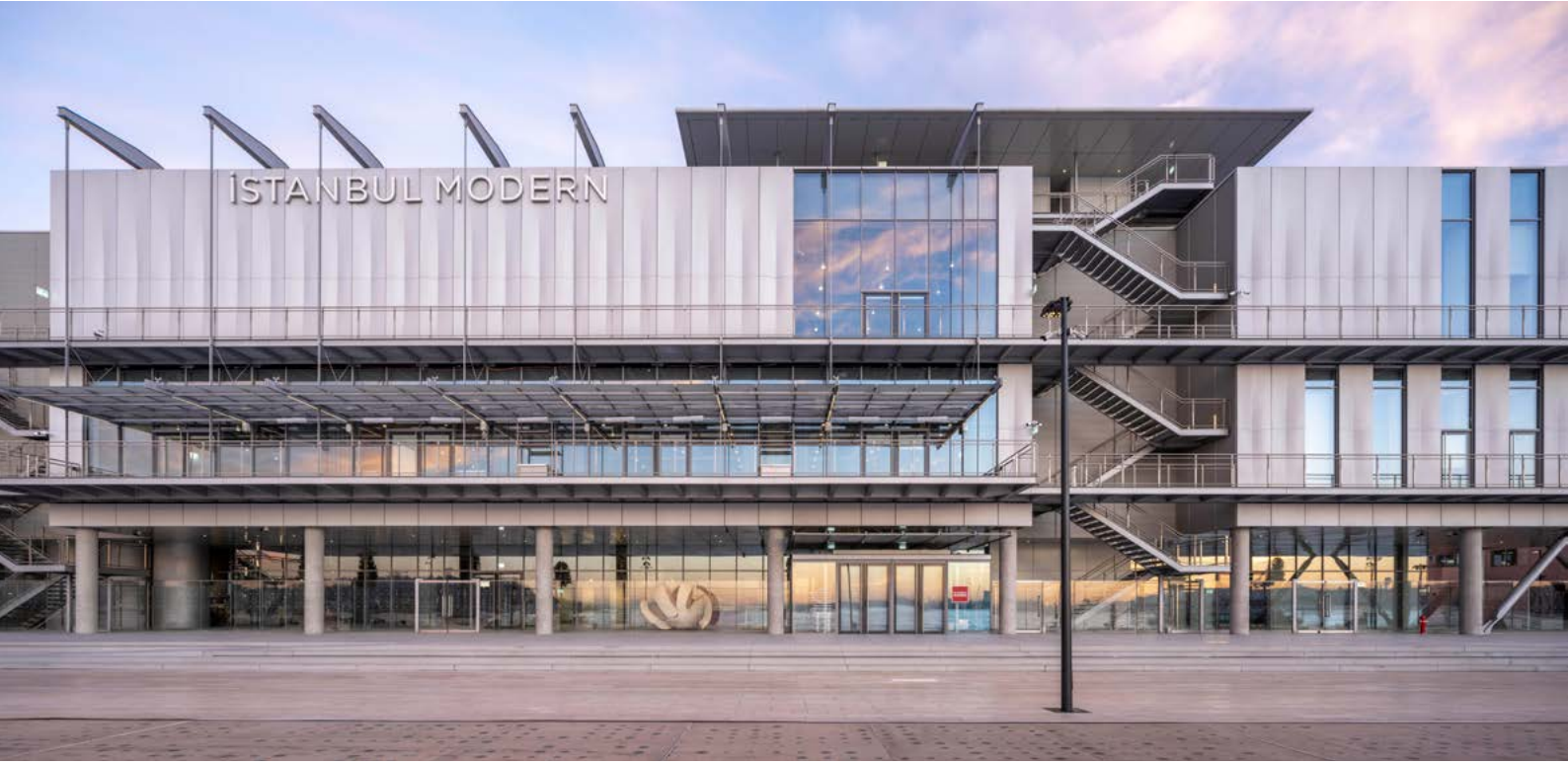
vermesi hem de kayda geçmesi için aşağıdaki tabloyu iletmek isterim.

Belki bu sayede çalışmanın etki alanını yüzeysel de olsa görebiliriz.

- Çocuklarla fotoğraf çalışmalarını sürdürececek yetişkinlere yönelik (eğitimci eğitimi)-Rehber Seminerleri 3 merkezde yapıldı, 65 gönüllü katıldı. (Kuşadası, İstanbul, Ankara)
- Samandağ'da 7 yerleşkede çocuklarla fotoğraf çalışmaları yapıldı. (İBB Cumhuriyet, İBB Suphi Güzey, İBB Sutaşı, İBB Kılçadır, Karaçay, Yeniçağ, Çanakoluk)
- Bu çalışmalara 6-14 yaş grubundan 108 çocuk katıldı.
- Birer haftalık atölyelerin sonunda çadır kentlerde 8 sergi açıldı.
- Fotoğraf çalışmalarının yanı sıra kadınlarla ahşap yontu, küçük deri eşya üretimi, dekoratif ahşap boyama, çocuklarla atık kağıtlardan kağıt dökme çalışmaları yapıldı. (Bu çalışmalara 60 kadın 25 çocuk katıldı)
- Samandağ'daki atölye çalışmalarını 23 rehber/eğitimci sürdürdü (15 kadın 8 erkek) ■

Fotoğraflar: Çocuklarla Fotoğraf Çalışmaları - Samandaş Atölyeleri Arşivi

İSTANBUL MODERN YENİ BİNASINDA

YAZI
CEM ERCİYES

Modern ve çağdaş sanatın Türkiye'deki temsilcisi İstanbul Modern, yeni binasında kapılarını açtı. Renzo Piano imzalı yapı neredeyse müzenin koleksiyonu kadar ilgi çekici.

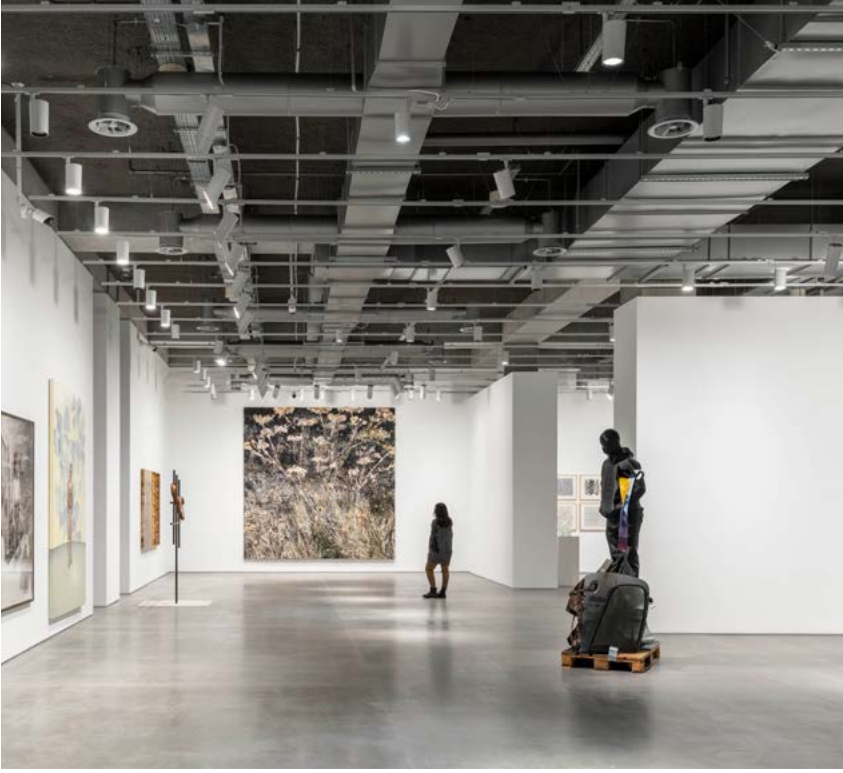
İstanbul Modern hiç tartışmasız Türkiye sanatının kalbi. Türk modern ve çağdaş sanatının en iyi sanatçıların eserleri, dünya sanatının değerli isimleriyle birlikte bu müzenin duvarlarında izleyiciyle buluşuyor. 1950'lerden günümüze kadar Türk sanat tarihinde iz bırakmış bütün sanatçıları koleksiyonunda topladığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla İstanbul Modern'in salonlarında gezinmek, günümüz sanatını tanımak; tanıyorsanız hasret gidermek, güzel resimler, heykeller, zihin açıcı çağdaş sanat işleri arasında mutlu olmak demek...

Haziran ayında İstanbul Modern'in ikinci açılışı bu nedenle Türkiye sanat ortamının en önemli olayıydı. İkinci açılış dememin sebebi müzenin aslında kapılarını 2004 yılında açmış olması. Haziran ayında ise belki de çok uzun zamandır hayali kurulan kendi özgün binasında tekrar açıldı. Şimdi biliyoruz ki kuşaklar boyu burada sanatseverlere hizmet vermeye devam edecek.

İstanbul'da bir modern sanat müzesi kurma fikri 1980'lere kadar uzanıyor. 1987'de ilk İstanbul Bienali sergisinden sonra o dönem İstanbul

Kültür Sanat Vakfı'nın başkanı olan Nejat Eczacıbaşı, Oya Eczacıbaşı'yla birlikte böyle bir müze kurmak için çalışmaya başlıyor. 1990'larda hepimiz bu müzenin Eyüp'teki tarihi Feshane binasında açılacağını sanıyorduk. Çünkü Eczacıbaşı ailesi İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ile böyle bir anlaşma yapmıştı. Ama olmadı. O dönem sergilere, hatta 1992'deki 3. İstanbul Bienali'ne ev sahipliği yapan Feshane'nin tekrar bir sanat mekânı halini alması için aradan 30 yıl geçmesi gerekecekti ne yazık ki... Garip bir tesadüfle İBB, Feshane'yi Art İstanbul adlı bir

Yeni binanın açılış sergisi ve İstanbul Modern'in dokuzuncu koleksiyon sergisi, "Yüzen Adalar", 110 sanatçı ve 2 sanatçı ikilisine ait 280'den fazla yapıtı bir araya getiriyor.

çağdaş sanat merkezi olarak, yeni İstanbul Modern'den iki gün sonra açtı...

2004 yılında İstanbul Modern, Karaköy Tophane'de kullanılmayan antrepolardan birinin Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından müze olarak dönüştürülmesiyle kapılarını açtı. Denizin hemen kıyısındaki bu yapı uzun yıllar tam da beklentilere uygun biçimde kent hayatındaki yerini aldı. Sanatçılarımızın en iyi işlerini sergiliyor, geçici sergileriyle bizi yeni sanatçılarla tanıştırıyor, sinema

ve fotoğraf etkinlikleriyle görsel sanatların farklı alanlarına da kapısını aralıyor, çocuk atölyeleri, denize nazır şık restoranıyla ziyaretçilerin iyi vakit geçireceği yaşayan bir sanat mekânı olarak hayatımızda yer ediniyordu. Liman ve ona bağlı antrepolar bölgesinin dönüşümü için hazırlanan Galataport projesi kapsamında İstanbul Modern'in de yenilenmesine karar verildi. Bu kez eski endüstriyel bir yapı dönüştürülmeyecek, sıfırdan yeni bir müze binası yapılacaktı. İstanbul Modern'in tam da eski yerinde

yapılan yeni binasını dünyanın en tanınmış mimarlarından Renzo Piano tasarladı. Paris'teki Pompidou Müzesi'nden New York'taki Whitney'e çok önemli müzelerin tasarımında imzası olan Renzo Piano, İstanbul için de tam da adına yakışır modern bir yapı tasarladı.

İstanbul Modern'in bu yeni yapısı denizin kıyısında bir gemi gibi yükseliyor. Girişi neredeyse şeffaf, sütunlar ve cam duvarlarla hem aydınlık hem de deniz ve arkasındaki Tophane Meydanı ile araya girmeyen

Yüzen Adalar Sergisi

Hep Buradayız Sergisi

⤴ Seyir terasındaki havuz, manzara deneyimini bir adım öteye taşıyor.

Mimar Renzo Piano, İstanbul Modern seyir terasında ⤵

“

Renzo Piano imzalı, İstanbul Modern'in yeni yapısındaki en büyük sürpriz seyir terası. Geniş manzarası harika, ama çatıyı kaplayan ve kentin yansımasıyla devasa bir aynaya dönüşen havuz, buraya bambaşka bir atmosfer katıyor.

”

İstanbul Modern'in yeni yapısı, Renzo Piano imzalı mimarisi ile çağdaş ve etkileyici kimliğini vurguluyor. ➤

bir kütle oluşturuyor. Ayrıca bu açıklığın ziyaretçiyi buyur eden bir yanı da var. İçeride de bu ferahlık kendini gösteriyor. Seyir terası ise en büyük sürprizi. Geniş manzarası harika, ama çatıyı kaplayan ve kentin yansımalarıyla devasa bir aynaya dönüşen havuz, buraya bambaşka bir atmosfer katıyor. Suyu, kentin silüetiyle, bulunduğu liman bölgesiyle dost bir yapı İstanbul Modern. Ama tabii özellikle sanatla. İçerideki eserler geniş ve ferah mekânda rahatlıkla gezilip algılanabiliyor.

Açılış sergisi olarak koleksiyondan 'Yüzen Adalar' adlı bir seçki yapılmış. Yüzden fazla sanatçının üç yüze yakın eserinin yer aldığı sergide İstanbul Modern'den alışık olduğumuz gibi Türk sanatının en değerli isimleri yer alıyor. Ara Güler, Mehmet Güler, Ömer Uluç gibi önemli sanatçıların çok sayıda resmi birer özel köşe oluşturuyor. Soyut eğilimlerden figüratif yaklaşımlara, çağdaş sanat yerleştirmelerinden videolara uzanan malzeme çeşitliliği ile sanat tarihsel gelişime yer veren bir sergi bu. Hem kronolojik bir yapısı var hem de üslup ve tematik yakınlıkları, sanatçıların birbirleriyle olan etkileşimlerini görünür kılıyor. Her bir yapıt döneminin güncel eğilimlerini yansıttığı gibi aynı zamanda

sanatçıların özgün üsluplarına dair izleyiciye bilgi sunuyor.

Açıklamalara vakit ayırdığınızda müzenin öğretici yanını çok daha iyi kavırıyorsunuz. Aralarında Kuzgun Acar, Erol Akyavaş, Hüseyin Bahri Alptekin, Refik Anadol, Kutluğ Ataman, Sabri Berkel, Adnan Çoker, Mübin Orhon, Halil Altındere, Yüksel Arslan, Aliye Berger, Semiha Berksoy, Cihat Burak, Ayşe Erkmen, Orhan Peker'in, Gülsün Karamustafa'nın olduğu birbirinden çok farklı buralı sanatçılar ile Georg Baselitz, Daniel Buren, Gilbert & George, Anselm Kiefer, Margherita Manzelli, Michelangelo Pistoletto gibi uluslararası starlar aynı çatı altında sergileniyor. Ayrıca geçici sergi salonlarında müzenin Kadın Sanatçılar Fonu ile koleksiyonuna kattığı işlerin yer aldığı 'Hep Buradayız' adlı bir başka tematik sergi ve Türkiye'nin en önemli sanatçılarından Nuri Bilge Ceylan'ın dünyanın dört bir yanında çektiği portrelerden oluşan 'Başka Bir Yerde' fotoğraf sergisi de yer alıyor. Nuri Bilge Ceylan sergisi sanatçının bugüne kadarki çalışmalarından farklı olarak Türkiye'nin yanı sıra, Hindistan, Gürcistan, Çin, Fas, Rusya gibi dünyanın farklı coğrafyalarında çektiği yirmi iki portreden oluşan bir seçkiye yer veriyor.

Türkiye siyasetin ve ekonominin zor zamanlarından geçerken İstanbul Modern, sanata ve evrensel kültüre değer verenler için tam bir moral deposu olarak yeniden kapılarını açmış oldu. Eskiden burası yarı kapalı bir liman bölgesiydi. Müzeye terk edilmiş devasa yapılar arasında kendine ait bir girişten ulaşıldı. Şimdi Galataport projesinin tamamlanmasıyla, kentin cazibe merkezlerinden birinin çok önemli bir parçası olarak ayrıca değer kazandı. Artık burası uzun sahil şeridinde, restoranların ve mağazaların da olduğu bir gezinti alanı. Bir zamanlar müzenin arkasında sıkışmış duran Tophane Saat Kulesi şimdi bir meydanı süslüyor. Ayrıca benim Türk sanatının hazine sandığı olarak tanımladığım Mimar Sinan Üniversitesi'nin Resim Heykel Müzesi de sadece birkaç yüz metre ileride, Emre Arolat imzalı yeni binasında ziyaretçilerini ağırlıyor. Bu müzede daha klasik eserleri, Cumhuriyet dönemi ve öncesi sanatını görebiliyorsunuz. İki kurum bu bölgede sanat adına çok önemli bir birliktelik oluşturuyor, Tophane'yi bir tür 'müzeler adası'na dönüştürüyorlar. Bir zamanlar topçu birliklerini, sonra limanı ve ticareti ağırlayan Tophane, artık İstanbul'un ve Türkiye'nin en önemli sanat merkezi. ■

20. yüzyılın başlarında İzmir Kız Lisesi karşısında yer alan Kortejonun denizden görünüşü

İZMİR'İN KORTEJOLARI, YAHUDİHANELERİ

YAZI
LÜTFÜ DAĞTAŞ

İspanya, Doğu Avrupa ve Rusya'dan göç etmiş Yahudilerin, Osmanlı Döneminde yaşadıkları kentlerden birisi de İzmir. İzmirlilerin “Yavuthane” dedikleri ‘Yahudihaneler’ ya da pek bilinmeyen adıyla ‘kortejolar’, yoksul, göçmen Yahudilerin barınma mekânları.

Anadolu'nun denize açılan önemli dışsatım ve dışalım kenti, liman kenti İzmir, 8.500 yıl öncesine giden tarihinin pek çok evresinde çok kültürlü yaşamın da merkezi olmuştur. Özellikle Osmanlı, ardından da Cumhuriyet dönemleri ele alındığında; kentte, çok kültürlülüğün yoğun biçimde yaşandığı karşımıza çıkar. Kentin, önemli ticaret merkezi olmasından hareketle bu çok kültürlü olmaya dayalı yaşamı içerisinde Yahudi topluluğunun varlığı da söz konusudur. Yahudilerin göç ve sürgünlerle yazılan tarihinde İzmir önemli bir yer tutar...

Yahudilerin sürgünlerde karşılaştığı en büyük sorun yurtsuzluk olduğu için yasal engeller ve zulümle

karşılaştıkları gibi hoşgörülle de karşılandıkları coğrafyalar olmuştur. Osmanlı dönemi yerleşimler ele alındığında; imparatorluk sınırları içinde yaşayan toplulukların dini ve etnik kimliklerine göre biçimlenmiş mahallelerde yaşadıklarını görmekteyiz.

İspanya, Doğu Avrupa ve Rusya'dan göç etmiş Yahudilerin, Osmanlı Döneminde yaşadıkları kentlerden birisi de İzmir'dir. Yahudiler; Osmanlı Döneminde, 16. yy.'dan itibaren İstanbul, Ankara, Patras, Selanik, Manisa, Tire, Livorno, Venedik, Portekiz gibi çeşitli yerlerden İzmir'e göç etmişlerdir. Göçler sonucu kentte ilk yerleştikleri yerler Antik Smyrna olarak adlandırılan,

Kadifekale etekleri, İkiçeşmelik Caddesi, Havra Sokağı olmak üzere Agora'nın da içinde yer aldığı bölgedir. İzmir Yahudi Cemaati'nin eski mahallesi Juderia oldukça geniş bir alanı kaplar. Nitekim bugün Kadifekale etekleri ile Kemeraltı Çarşısı arasında yer alan bölge incelendiğinde, bu dönemde inşa edilen Yahudi kültürüne ait mekânsal yapılar bir bütünlük içerisinde karşımıza çıkar.

Bu mekânsal yapılar arasında, sayıları geçmişte 34 iken bugün 11'e düşmüş sinagogun varlığı, Yahudi yaşantısının önemli izlerini oluşturur. Yahudilerin, ilerleyen zaman içerisinde kentte yerleştikleri diğer semt Karataş olmuştur.

Sürgün toplumu Yahudiler

Yahudi tarihi üzerine pek çok çalışması bulunan Dr. Siren Bora, "19. Yüzyılda, İzmir'de Yahudi Göçmenler ve Göçmen İskânı İçin Bulunan Çözümler: Diasporaya Özgü Yapılar" başlıklı makalesinde, "Dünyada mevcut topluluklar arasında, göç ve sürgün olgusuyla ilk karşı karşıya kalan topluluk, Yahudi Ulusuydu" diye yazar. Gerçekten; küresel ölçekte göç ve sürgün zorunluluğuyla, İÖ. 8. yy.'dan itibaren tanışan ve sürgünü yüzyıllar boyu yaşayan bu ulus, yine Dr. Bora'nın dediği gibi, "sürgünde yaşamak ve göç etmek konusunda son derece deneyim sahibi"dir. Bora, yerleşim yerleri konusunda da "Yahudi halkının dini ve etnik topluluk olarak sürekliliğini sağlamak hedefinden hareketle Yahudi cemaatlerinin yaşadığı her kentte sinagoglar, okullar, mezarlıklar, sosyal kurumlar, ritüel arınma havuzları (mikveler), gıda satan dükkanlar, kasaplar ve göçmenler için, özellikle de yoksul Yahudi göçmenler için, yahudihaneler, kortejolar inşa edilir." der.

Yoksulluğun barınakları

Siren Bora, aileevlerinin tarihsel kökeni konusunda da şu bilgileri aktarır: "Yavuthane ya da aileevlerinin tarihsel kökeni, İbranice "dirot"; yani "daireler" adı verilen yapılar silsilesidir. Bu yapı silsilelerinin benzer örneklerine Yahudi

cemaatlerinin yaşadığı pek çok ülkede ve kentte rastlamak olasıdır. Söz gelimi; 1204 yılından Osmanlı'nın adayı fethettiği tarihe kadar Venedik Cumhuriyeti'nin yönetimi altında kalan Girit'te, 14. Yüzyılda Ada'nın güneyinde inşa edilen kalelerde Yahudi ailelerinin barınmaları için dirot yani daireler ya da başka bir deyişle tek odalı aileevleri inşa edilmiştir. Benzer örnekler İstanbul için de söz konusudur. 16. Yüzyılda, Selanik'ten İstanbul'a olan Yahudi göçleri sırasında, İstanbul'da da dirot inşa edilmiştir. Kortejolar, Yahudi göç olgusunun ve Yahudi pratik zekâsının işlevsel ürünleridir. Kökeni ise, özellikle yapıların mimari özelliği açısından Mezopotamya'ya değin uzanmaktadır."

Genç yaşında sonsuzluğa uğurladığımız arkeolog Şükrü Tül, bir yazısında, aileevlerinin varlıklarının oluşumuna ışık tutan değerli bilgiler verir. Tül, öncelikle aileevini şöyle tanımlar: "Yoksulluk da İzmir kentinin zenginlik kadar bir yazgısıdır. (...) Aslında dilimize geçişiyle Yahudihaneler, Yavuthaneler ya da ulus adı bildirmeksizin "Aileevleri", özgün adı ile "orta avlu" sözcüğünden türeme "Kortijolar", kent yaşamındaki yoksulluğun ortaya koyduğu bir barınma yöntemidir. 18. ve 19. yüzyıllarda Yahudilerin görece yoksullaşması, işlerini kapitülasyonlarla donatılmış batılı tüccarlara kaptırması sonucunda doğmuş gibi gözükse de, daha 16. yüzyıldan başlayarak İzmir kentinin bekârları barındırma, başka

bir deyişle küçük, oda düzeyinde konut yaratma sorunu vardır."

Kortejolar, Yahudihaneler

Kortejolarla birlikte -kestirmeden konuşmayı seven İzmirliilerin- "Yavuthane" dedikleri "Yahudihaneler" ya da pek bilinmeyen adıyla "Lazarettolar", bizim bildiğimiz han özelliği taşıyan barınma mekânları olup farklı fiziksel özelliklere sahiptirler. Adı ne olursa olsun öncelikle bu mekânlar Yahudilere özgü barınma yerleridir. Dr. Siren Bora, yapıların, İÖ 6. yy.'dan itibaren yurtsuz kalan ve sürgün yaşayan bir topluluğun, yüzyıllar içerisinde edindiği deneyim sonucu geliştirdiği pratik yöntemlerden birisi olduğunu vurgular. Kortejolar ile Yahudihanelerin fiziksel özellikleri ele alındığında; geleneksel bir kortejoya hayli büyük boyutlarda çok geniş bir avluya açılan kapıdan girilir. Kortejo sözcüğü İspanyolca kökenli olup; yapı, şayet kırsal alandaysa çiftlik evi, kentte ise avlu anlamındadır. Bu geniş avlunun çevresinde yan yana sıralı olarak 5-10 m²'lik küçük odalar bulunur. Her odada bir aile kalır. Genellikle iki ya da üç katlı olan kortejoların iki ve üçüncü katlarındaki odaların kapıları dar uzun koridora açılır. Kayıtlar incelendiğinde, yine İzmir'de, 1841 yangını sonrası sayı olarak 300 odayı bulan büyük bir kortejonun inşa edildiği bilgisine ulaşırız.

✎ TARKEM tarafından restore edilen Mavi Kortejo binası ve avlusu.

Fotoğraf: Lütü Dağtaş

“

"Sürgünde yaşamak ve göç etmek konusunda son derece deneyim sahibi" Yahudi topluluğu, yüzyıllar içerisinde edindiği deneyim sonucu geliştirdiği pratik yöntemlerden birisi olarak kendilerine özgü barınma mekânları oluşturmuşlardır.

”

⚡ İzmir’de bugüne değin ayakta kalabilmiş en büyük Kortejo, günümüzde Manisa Akhisar Oteli adıyla hizmet vermektedir.

Kortejolar, odalar ailelere mahsus olup mutfak, tuvalet ve banyo ise avlu ile katlarda ortak kullanılmaktadır. Kortejoya kuyu, tulumba ya da çeşmeyle gelen su; yüz ve beden yıkama, çamaşır, bulaşık ve yemek pişirmede kullanılır. Ortak kullanım alanlarının genel temizliği ise yapı sahipleri tarafından yerine getirilir.

Yahudihaneler ise kortejolardan farklı yapılardır, bitişik nizam usulüne dayalı birbirine yaslanmış durumdaki küçük evlerden oluşurlar. Mutfaklar bu kez ev içlerinde olup Yahudihaneler küçük avlularla dar sokaklara açılır.

Yine İzmir’de, aynı dönemlerde tıpkı yoksul Yahudi ailelerinin barınma mekânları olan Yahudihaneler ile kortejolar benzer yapılar Rumlar ve Müslüman Türkler için de söz konusudur. Bu yerlerden Rumlar’a ait olanlar “Rumhane”, Müslüman Türk ailelerine ait yapılar da “aileevi” olarak adlandırılmıştır. Birlikte yaşam sürmenin, dolayısıyla hoşgörülü olmanın bir uzantısı da bu yerlerin çoğu mahallede yan yana olmaları, toplulukların bayram ve diğer kutsal günleri başta olmak üzere iyi ve kötü günlerini birbirleriyle içtenlikle paylaşmalarıdır.

Manisa Akhisar Oteli

Kayıtlarda, Yahudiler’in, 1890 ile 1908 yılları arasında, yoğun yerleştikleri

mahalleler olan Irgatpazarı, Keçeciler içi, Havra Sokağı, Tilkilik, Namazgâh, Cami-i Atik Mahallesi’nin adlarına rastlarız.

İzmir’de bugüne değin ayakta kalabilmiş en büyük Kortejo, Tilkilik semtindeki, İkiçeşmelik Katlı Otoparkı’nın hemen yanına düşen, Agora Ören yerine bitişik yapı olup, söz konusu yapı uzun yıllardır Manisa Akhisar Oteli adıyla hizmet vermektedir. Ancak İzmirli, bu yapıya ilk günden itibaren ‘kortejo’ demeyip “Yavuthane” (Yahudihane) adını takmışlardır. Binanın hangi tarihte yapıldığına ilişkin bir kayıt bulunmamaktadır. Manisa Akhisar Oteli, aynı bölgede yer alan Oteller Sokağı’nda var olan oteller gibi şehir ya da kasaba adıyla hizmet veren bir yerdir. Oteller Sokağı’ndaki otellerin şehir ya da kasaba adıyla hizmet vermesinin nedeni, Anadolu’nun çeşitli yerlerinden İzmir’e gelenlerin yabancılık çekmeyecekleri mekânları tercih etmeleri sonucudur.

Manisa Akhisar Oteli, kortejoların fiziki özelliklerini son derece iyi gösterir durumdadır. Otelin kapısından girildiğinde içinde limon ve nar ağaçlarının olduğu geniş bir avluyla karşılaşılır. Avludaki kuyu bugün kullanılmasa da varlığını korumaktadır. Otel, zemin üstü iki katlı olup odalar yan yana sıralı durumdadır. Katlardaki odaların kapıları dar, uzun koridora açılmaktadır. Avlu ile katlarda ortak

kullanılan tuvaletler mevcuttur. Ortak mutfak, herkes kendi odasında yemeğini pişirdiği için, ortadan kalkmış durumdadır.

Bir zamanlar yoksul Yahudi ailelerinin konaklama mekânı olan Manisa Akhisar Oteli, bugün Yahudi olmayan yoksul insanlar ile mültecilerin kaldıkları ucuz otellerden birisidir. Varsıl Yahudi ailelerinin, İsrail devleti kurulduktan sonra göç etmelerine karşın yoksul Yahudiler, Anadolu’da, dolayısıyla İzmir’de de kalmayı yeğlemişler fakat günümüzde kendi bağımsız konutlarına yerleşmişlerdir.

Son yıllarda, TARKEM, Smyrna Agorası yakınındaki 845 sokakta restore ettiği bir kortejoyu, “Mavi Kortejo” adıyla ayağa kaldırmıştır. Enkaz halindeyken yok olmaktan kurtarılan diğer bir yapı, Manisa Akhisar Oteli’nin hemen girişinin karşısındaki diğer iki katlı binadır, Enis İpek ile kardeşleri tarafından ayağa kaldırılmıştır. Bina tapu kaydında üst kat Yahudihane olarak geçerken, alt katın boyoz fırını olduğu yazılıdır.

Süreç içerisinde Yahudiler, kentin Karataş bölgesinde kurulan yeni Yahudi mahallesine taşınmışlar, ardından İsrail başta olmak üzere Güney Amerika, Kuzey Amerika ve Avrupa kentlerine göç etmişler, böylelikle kentte nüfus olarak azalmışlardır. ■

⚡ Yazar Muzaffer İzgü, Yavuthane'nin avlusunda böyle poz vermiş...

"Yavuthanede yaşam var"

Gazeteci, fotoğrafçı Lütfü Dağtaş, "Yavuthanede yaşam var Kültür İnsanlarımız İle" projesinde Manisa Akhisar Otel'i'ni mekân seçti. Dağtaş, projenin hikâyesini şöyle özetliyor: *"Manisa Akhisar Otel'i, günümüzde Türk aile tarafından işletilmektedir. İşletmeciler Nejat ve Salih Acar kardeşlerin son derece anlayışla yaklaşımları sonucu, 2014 yılı başlarında bir fotoğraf projesi üzerinde çalışmaya koyuldum. Yaklaşık 2 yıla yakın bir süreç içerisinde 72 kültür insanımız, davetim sonucu buraya gelerek bana poz verdiler."*

Projede yer alan kişiler:

Ahmet Büke (Yazar)
Akın Ersoy (Arkeolog, Yazar / Doç. Dr.-Smyrna Ören Yeri Kazı Başkanı)
Ataol Behramoğlu (Şair, Yazar, Çevirmen / Prof. Dr.)
Bedri Karayağmurlar (Ressam, Şair / Prof. Dr.)
Belkis Güneş (Eğitim Vakfı Yöneticisi)
Belma Özgün (Radyo Programcısı)
Birgül Su (Soprano)
Canan Altınbulak (Sinema Belgesel Yönetmeni)
Çetin Erokay (Ressam)
Demir Özlü (Yazar)
Ekrem Kahraman (Ressam)
Eray Özbek (Çizer)
Ercan Akyol (Çizer)
Erden Kırıl (Sinema Yönetmeni)

Ertuğrul Ateş (Ressam)
Feyzi Tuna (Sinema Yönetmeni)
Genco Erkal (Tiyatro Yönetmeni, Oyuncu)
Gören Bulut (Ressam / Prof. Dr.)
Gülsin Onay (Piyanist / Devlet Sanatçısı)
Gürol Tonbul (Tiyatro Oyuncusu, Tiyatro Yönetmeni)
Hakkı Ergök (Tiyatro Oyuncusu, Yazar)
Hasan Özkılıç (Yazar)
Hatice Doğan (Ressam)
Hatice Gökçe (Moda Tasarımcısı)
Hülya Savaş (Tiyatro Yönetmeni, Oyuncu)
İlhan Pınar (Yazar, Çevirmen, Yayıncı)
Jale Birsal (Tiyatro Oyuncusu)
Kemal Başar (Tiyatro Yönetmeni, Oyuncu, Çevirmen)
Kemal Özdemir (Yazar, Editör, Sahaf)
Leyla Ruhan Okyay (Yazar)
Lütfü Seymen (Sahaf)
Mavisel Yener (Yazar)
Mazlum Beyhan (Çevirmen)
Mehmet Atilla (Yazar)
Mehmet Aydoğdu (Ressam)
Mehmet Emin Erdoğdu (Ressam)
Mehmet Mümtaz Tuzcu (Şair, Çevirmen)
Muzaffer İzgü (Yazar)
Nedim Gürsel (Yazar)
Nedim Sönmez (Ebru Sanatçısı, Müze Yöneticisi)
Nedret Nişli (Sahaf)
Nevzat Metin (Galeri Yöneticisi, Sanat Akademisi Kurucu ve Yöneticisi)
Nihat Demirkol (Piyanist)
Orhan Beşikçi (Kent Gözlemcisi, Yazar)

Özdemir Nutku (Tiyatro Yönetmeni / Prof. Dr.)
Pelin Buzluk (Yazar)
Rauf Beyru (Yazar/Prof. Dr.)
Recai Atalay (Şair)
Reyhan Abacioğlu (Ressam)
Ruşen Güneş (Viyola Sanatçısı, Devlet Sanatçısı / Prof. Dr.)
Sadık Yemni (Yazar)
Sema Barlas (Ressam)
Semih Poroy (Çizer)
Siren Bora (Yazar / Dr.)
Suhandan Özay (Lif Sanatçısı / Prof. Dr.)
Şadan Gökovalı (Yazar / Prof. Dr.)
Şenol Tilki (Ressam)
Tarık Dursun K. (Gazeteci, Yazar, Sinema Yönetmeni, Çevirmen, Yayıncı)
Tevfik Balcıoğlu (Tasarımcı / Prof. Dr.)
Turgay Pasinligil (Tiyatro Oyuncusu, Radyo Programcısı, Yazar)
Turgut Çeviker (Karikatür Tarihçisi, Yazar)
Tülin Oğurman (Balerin)
Umur Bugay (Yazar)
Umur Türker (Ressam / Yrd. Doç. Dr.)
Ümit Tunçağ (Radyo Programcısı)
Yaşar Ürük (Tiyatro Oyuncusu, Yönetmen, Yazar)
Yusuf Tuvi (Fotoğraf Sanatçısı -AFIAP-)
Yücel Erten (Tiyatro Yönetmeni, Oyuncu, Çevirmen)
Yücel İzmirli (Yazar)
Yüksel Pazarkaya (Yazar, Şair, Çevirmen / Dr.)
Zafer Derin (Arkeolog / Yrd. Doç. Dr.)
Zuhal İzmirli (Yazar)

Paris'teki en eski caf  lerden biri olan Caf   de Flore.

PAR  S'TE SANATSAL RÜYALARIN ÜNLÜ 'CAF  'LER  

YAZI
ARZU ÇAKIR MOR  N

Mekânları mekân yapan, o mekândan geçen insanların izleridir. Paris bu anlamda, dünyanın her köşesinden özgürlük için ya da kendini özgürleştirmek için gelen insanların arkalarında bıraktığı dev izlerle doludur.   nl   Paris 'caf  'leri; edebi toplantıların, felsefi tartışmaların ve sanatsal hayallerin gerçekleştiği mekânlardır.

Mekânları mekân, şehirleri şehir, ülkeleri ülke yapan; o mekândan, o şehirden, o ülkeden geçen insanların izleridir. Paris bu anlamda, her köşesinde farklı başlangıçların ya da bitişlerin, zaferlerin ya da yenilgilerin, eğlencenin ya da gözyaşının döküldüğü; dünyanın her köşesinden özgürlük için ya da kendini özgürleştirmek için gelen şairin yazarın, ressamın, modacının, politikacının geçtiği ve arkalarında bıraktığı dev izlerle doludur.

Geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran kişilerin mutlaka geçtiği; onların ruhlarını yeniden hissetmek isteyen yazarlar, sanatçılar, okurlar ya da hayranların yeniden yeniden uğradığı mekânlardır Paris'i Paris yapan.

Sanatçıların doğdukları, yaşadıkları, öldükleri hatta gömüldükleri mekânlar bile turistikdir Paris'te. Edit Piaf'ın doğduğu Bellville'deki apartman, Dalida'nın Montmartre'daki evi, Jean Jaures'in vurulduğu Café Croissant, Hemnigway'in, Hugo'nun, Zola'nın,

Nazım'ın, Atilla İlhan'ın, Yahya Kemal'in, Abidin Dino'nun sanat konuşup içkilerini yudumladıkları cafeler, Jim Morisson'un, Yılmaz Güney'in, Ahmet Kaya'nın mezarlarına kadar; doğumundan ölümüne dünyada "iz bırakanların izlerini" takip edebileceğiniz bir kent...

Bundan 20 yıl önce Paris'e ilk geldiğimde, en büyük eğlencem, bende iz bırakan yazar, siyasetçi ya da sanatçının uğrak yeri mekânlara gidip, adeta ruh çağırıcısına, o mekânlarda yaşananları hayal etmektir. İlk 6 ay boyunca aylak aylak dolaştım bu mekânlarda.. Bugün Paris'in ev sahipliğinde yaşanan gerilim ve sosyal çatışmalardan biraz olsun uzaklaşmak, Parisliler'in artık sadece "cepten yediği" gerçeğini unutmak ve ruhumu dinlendirmek istediğimde, hâlâ her fırsatta bu mekânlardaki sanatçıların ruhlarıyla buluşmaya devam ediyorum.

Her metro durağına, her sokağa, her café ve restorana verilen ismin bir anlamı olmasının yanı sıra, her birinin içinde yaşananlar, müdavimleri de

ayrı bir kültürel birikim. Ve Paris, tıpkı yüzlerce yıllık binaları ve tarihi mekânlarında olduğu gibi, bu kültürel mirasa dair izleri de büyük bir özenle, orijinal bir biçimde koruyor.

Paris'i Paris yapan aydınlanma döneminde, bu mekânlar Türkiye'den gelen pek çok sanatçıya da bağrını açmış. Nazım Hikmet'in, Abidin ve Güzin Dino'nun, Fikret Mualla'nın, Atilla İlhan'ın, Yahya Kemal Beyatlı'nın izleri de tıpkı diğer sanatçı ve düşünürler gibi kalmış Paris'te. Yaşamakta olanları saymıyorum bile...

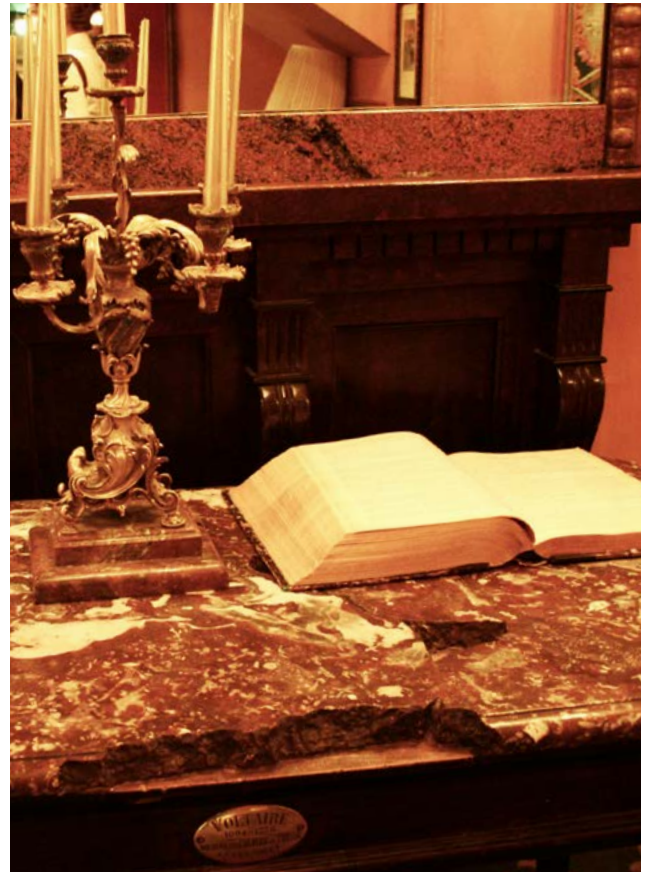
Bu mekânlardan en eskisi Sicilyalı bir İtalyan'ın 1686'da kurduğu Le Procope. Paris'te sakince bir kahve eşliğinde o dönemin "La Gazette" ya da "La Mercure Galant" gazetelerini okuyabileceğiniz ilk mekânlardan birisi.

La Fontaine, Racine, Regnard mum ışığında gazetelerini okumuşlar buralarda. Mum ışığının yerini yavaş yavaş aydınlanma çağı alırken, Diderot ve d'Alembert, birlikte ilk ansiklopediyi; Beaumarchais

1686 yılında kurulan Le Procope <

> Le Procope'da bulunan Voltaire'nin mermer masası

⚡ Fransızlar'ın ünlü Goncourt Akademisi edebiyat ödüllerinin düzenlenmeye başladığı mekân olan Café de la Paix.

"Figaro'nun Düğünü'nü", Voltaire Oedip'i burada lanse etmiş. Hatta Voltaire'in bu café'nin birinci katındaki mermer masası hâlâ duruyor. Ardından Balzac, Nerval, Hugo, Musset, George Sand ve Verlaine mekân tutmuş burayı.

Bugünse onların yerini Amelie Nothomb, Marc Dugain, Eric-Emmanuel Schmitt, Nedim Gürsel alıyor. Son beş yıldır, edebiyat ödülleri veriyorlar.

Garnier Operası'nın enfes binasına bakan Café de la Paix de, 1862'den beri pek çok yazar görüp ağırlamış. Kimler yok ki, Daudet ile öğle yemeği yiyen Goncourt, Maupassant, Victor Hugo, Emile Zola düzenli olarak bu café'ye geliyor. Sonra Oscar Wilde, Paul Valery, Andre Gide, Tristan Bernard, Marcel Proust buranın müdavimi oluyor. Fransızlar'ın ünlü Goncourt Akademisi edebiyat ödülleri ilk burada verilmeye başlanıyor.

Café de Flore

Saint Germain des Pres'nin adeta iki "entelektüel üretim fabrikası" Deux

Magots ve Café de Flore karşı karşıya hâlâ dimdik ayakta. Café de Flore'un 1887 tarihindeki kuruluşunun ardından, gazeteci yazar siyasetçi şair Charles Maurras ilk müdavimleri arasında yer alıyor.

Café de Flore, geçtiğimiz yüzyıl boyunca, edebi toplantıların, felsefi tartışmaların ve sanatsal rüyaların görüldüğü bir mekân haline geliyor. Maurras'ın ardından Guillaume Apollinaire'in de gelmesiyle café editöryal bir mekâna dönüşüyor. Françoise Sagan, Picasso, Giacometti, Boris Vian bu mekânda kendi ofisleri gibi yaşıyorlar.

Edebiyat ve sinema dünyasının birbirleriyle tanıştığı bir Café'ye dönüşen Flore, savaştan sonra, varoluşçu çift Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'ın bir soba etrafında yaşanan, sobanın alevinden daha ateşli felsefi ve politik tartışmalarının ardından Liberation gazetesini kurduğu café olarak tarihe kazınıyor.

1983'te Miroslav Siljegovic, Café'yi satın alıyor. Burada da edebiyat ödülleri düzenleniyor. Edebiyat geleneğiyle yeniden bağlantı

kurmak için, 1994'ten beri, her yıl Kasım ayında, Frederic Beigbeder tarafından yaratılan, "Flore edebiyat ödülü" genç yetenekleri ödüllendiriyor. (Siljegovic biraz sonra anlatacağımızı La Closserie des Lilas'ı da satın alıyor.)

"La Closserie des Lilas"

Bir de tabi ünlü Montparnasse Bulvarı üzerinde bir döneme damgasını vuran karşılıklı 5 café, bar ve restoran: Le Dome, La Rotonde, Le Select, La Coupole ve La Closserie des Lilas. Öyle ki, bu 5 café'nin müdavimi sanatçı ve entelektüellerine "Les Montparnos" lakabı takılıyor. Bunların "La Closserie de Lilas" ise, Türk şair ve yazarlarının da mekânı..

Paris'in 6. bölgesinde, Montparnasse bulvarı üzerinde kurulan La Closserie des Lilas, bugün artık bir gurme restoran ve bar. Adını, eski bir balo olan (1847-1940) Closserie des Lilas balosundan alıyor. Pek çok şarkıya konu, filme mekân olan La Closserie des Lilas için, Montparnasse'daki café'lerin "amiral gemisi" de denir. İki yüzyıla yakın bir süredir,

Les Deux Magots

 Café de Flore

“

Café de Flore, geçtiğimiz yüzyıl boyunca, edebi toplantıların, felsefi tartışmaların yapıldığı ve sanatsal rüyaların görüldüğü bir mekân. Geçmişte ünlü yazarlar ve filozoflar gibi tanınmış müşterileri ağırlaması ile ünlü café, 6. bölgede Saint Germain des Prés'de, Boulevard Saint Germain ve Rue Saint Benoît'in köşesinde yer alıyor.

”

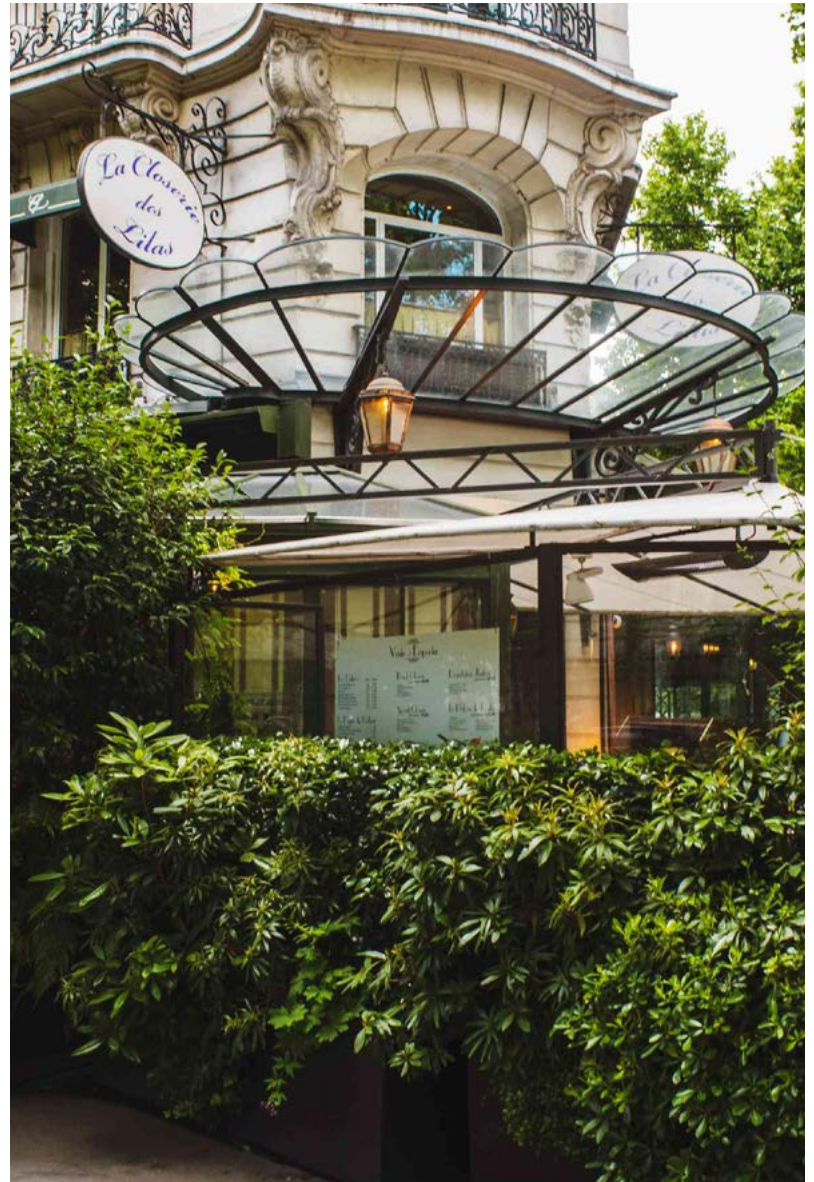

“

Paris'in 6. bölgesinde, Montparnasse bulvarı üzerinde kurulan La Closerie des Lilas, bugün artık bir gurme restoran ve bar. Adını, eski bir balo olan Closerie des Lilas balosundan alıyor. Pek çok şarkıya konu, filme mekân olan La Closerie des Lilas için, Montparnasse'daki café'lerin "amiral gemisi" de denir.

”

La Closserie des Lilas

La Closserie des Lilas menü

Baudelaire'den, Verlaine'e, Gide'den, Paul Fort'a kadar pek çok isim, "Salı edebiyatı" geleneğiyle, her salı akşamı düzenlenen gecelerin müdavimleri. Alain-Fournier, Alfred Jarry, Verhaeren, Nobel edebiyat ödüllü Maeterlinck, Dorgeles, Apollinaire ve Vladimir İlyiç Lenin...

Ülkesinden isteyerek ya da istemeden uzaklaşan, bir kaç küçük eşyanın yer aldığı valizlerini Vavin kavşağında bir apartmana koyan ne kadar düş gezgini varsa, hepsinin şiir ve edebiyat sohbetleri içinde kaybolup, dev eserler yarattığı bir mekân. Yetenekleri ve kültürleri ile Paris entelektüel hayatlarını zenginleştiren göçmenler... Paris entelektüelleri de onarı şiirleri, romanları, müzeleri ve özgürlük tutkuları ile ağırlıyor...

Bugün artık bir tarafı braserie, diğer tarafı restaurant olan Closserie des Lilas'nın barında, her zaman dirseğini dayayarak içtiği içki eşliğinde, müdavim piyanisti dinleyen Ernest Hemingway... Anılarında Closserie des Lilas için "Paris'teki en iyi kafelerden biriydi" diyor. Dirseğini dayadığı mekânda adının yazıldığı bir plaka var bugün.

Bu mekâna damgasını vuran diğer Amerikalı yazar Scott Fitzgerald, Côte d'Azur'da başyapıtı olarak kabul edilen Muhteşem Gatsby'yi yazdıktan sonra, el yazmasını La Closserie des Lilas'ın terasında Ernest Hemingway'e okutuyor.

Yahya Kemal de müdavimlerden

Pablo Picasso, Jean-Paul Sartre, Oscar Wilde, Edward Munch, George Orwell, Samuel Beckett, F. Scott Fitzgerald'ın müdavim oldukları masalara isimleri yazılmış. Bu isimler arasında bir de sürpriz bekliyor Türk edebiyat severleri. Yahya Kemal Beyatlı ismi de o masaya kazılan sanatçılar arasında. Hemingway'in dirseğini dayadığı barın hemen karşısındaki, aslına uygun olarak korunan masalarda diğer sanatçılarla beraber... Masada, "Yahya Kemal Beyatlı, Jean Moreas, Scott Fitzgerald ve Jean Eustache" isimleri yan yana.

Restoranda yemek yerken, sürekli sohbet ettiğimiz Amerikan asıllı garson, "Buraya pek çok Amerikalı gelir, Fitzgerald'ın Hemingway'e Muhteşem Gatsby'nin el yazmalarını okuduğu bu masaya oturur ve o anı hayal eder" diye anlatınca, "demek eski mekânlarda ruh çağırma keyfi yalnızca bana ait bir saplantı değil" diye gülümsüyor.

Büyük keyifle bizi café'de gezdirerek, Hemingway'in dirseğini dayayarak Bourbon içtiği caféde, hep ayakta durduğu bara adının yazıldığı yeri ve tam karşısındaki fotoğrafını gösteriyor. "Burası da Lenin'in satranç oynadığı masa" diye anlatmaya devam ediyor. Café'nin isminin de geldiği halk balosunun yapıldığı meydana ait duvar üzerindeki dev eski Paris fotoğrafını gösteriyor. Ve bize café'nin ilk halini anlatan 2 fotoğraf hediye ediyor.

Özetle, kurulduğu 1847'den bu yana, dünyanın her yerinden gelen ve dünyayı insanlar için daha iyi yapma arzusuyla yanıp tutuşan güzel insanlarını ağırlayan Vavin kavşağındaki bu mekânı bugün özel yapan da buradan geçen insanlar. Bu mekânlarda karşınıza her an Brezilya'dan gelen bir sanatçı, Japon dev bir yazar, Amerikalı ünlü bir aktör, Fransız bir politikacı çıkabilir.

Bugün hemen her şeyin eskisi gibi korunduğu tarihinin yanı sıra, Paris'in ortasında, Montparnasse'in kalbinde, sanki kırsal bir bahçede yemek yediğinizi hissedebileceğiniz ender mekânlardan da biri. Hâlâ eski özenle servis yapılan, garsonların geleneksel nezaketleriyle size gülümsediği bir mekân. Menü'nün kapağından, içindeki sanatçı isimleriyle donatılan yemeklere kadar, bir kez yaşanılması gereken bir atmosfer.

Deniz ürünleri ağırlıklı menüden "Hemingway usulü dana bonfileyi" seçiyorum tabii... Garson, sık bir sunumla, yemek salonunda masanızın hemen yanında, bonfileyi alevle yaktıktan sonra masanıza koyuyor. Tabi hemen soruyorum, "Neden Hemingway usulü?" Yanıt çok açık. Hemingway'in en çok sevdiği bourbon "Four Rose" ile yakılıyor.

Garson bunu söyleyince, gözüm Fitzgerald'ın, Hemingway'e el yazmalarını okuduğu masaya kayıyor ve dalıp gidiyorum hayaletlerle randevuma... ■

UMBERTO ECO'NUN KÜTÜPHANESİ

ve New York'ta 'köpek günleri'

YAZI
ELİF KEY

Umberto Eco'nun kütüphanesi. 'A library of the world'. Bu canlı ve etkileyici belgesel aynı şekilde "Umberto Eco'nun Labirentleri" olarak da adlandırılabilir. Belki de belgesel deyip geçmek ayıp, zira bu bir belgeselden ziyade bir hazinenin açılışına şahitlik etmek daha çok.

Bir gün dünya yok olacaksa bunun en son gerçekleşeceği yer çok büyük ihtimalle New York. Çünkü içinde yaşayanlar bunu bir partiye çevirecekleri, bunu nasıl kutlayacaklarını, nasıl kutsayacaklarını şaşıracakları için dünyanın sonuna geç kalacaklar...

Times Square'de dünyanın sonuna 10'dan geriye sayım sürerken, kiliselerin çanları dünyanın sonu ilahilerine karışacak, bütün müzeler o güne kadar depolarında

sakladıkları eserleri "Dünyanın Sonu" sergilerinde halka açacak. Herkes birbirine dünyanın son gününü nerede geçirdiğini, hangi partide sabahlayacaklarını, bu dünyayla nasıl vedalaşacaklarını anlatacak. Çünkü bu ülkenin topraklarında her şeyi bu kadar büyük, bu kadar abartılı yaşamaya meyleden bir şey var. Ve herhangi bir şey için ağıt da yakılacaksa ağıdın en büyüğünü New York yakacak, kutlanacaksa onu da bu şehir yapacak. Konfeti dağı olsun ki bütün dünya görsün. Öyle ki şehir

berbat geçen kışlarını, nemden nefes alınamayan yazlarını da kutluyor. "Dog Days" deniyor bugünlere. Yılın en sıcak günleri. Temmuzdan ağustosa geçerken geliyor bu sıcaklar. Bizdeki "eyyam-ı bahur". Onlarda "dog days" denmesinin sebebi, bu dönemi antik çağda Sirius, Köpek Yıldızı'nın doğuşundan hesapladıkları için böyle havalı bir isim. Çünkü her şeyin güzel paketlenmesi, her şeyin satışa uygun hale getirilmesi gerekiyor. Böyle gelmiş, böyle gidiyor. New York'un

köpek günleri. Köpek gibi sıcak olduğu günler. Kaçılacak en güzel yerler kütüphaneler, sinemalar.

Houston Street'ten aşağı yürürken solumda binaların çatılarına konan büyük su tanklarıyla West Village'in en eski müdavimleri, sağımda New York Üniversitesi'nin en sakın, sessiz bahçelerine sahip lojmanları, arkamda New York'un altından metro geçen sineması Angelika. West Village'in sokaklarına dalar dalmaz insanın üstüne sinen bilgeli kim bilir belki de bir zamanlar bu mahallede yaşayan Jack Kerouac, Allen Ginsberg ve William S. Burroughs'un ruhuyla dolaşmaktan kaynaklanıyordur. Mark Twain, Jackson Pollock, Dylan Thomas, Bob Dylan, Patti Smith, Basquiat boşuna buralarda yaşamamışlardır. Hayatta hiçbir şey boşuna değildir. Ve New York'ta hiç kimse herhangi bir hareketi boşuna yapmaz. Muhakkak bir hesabı, bir planı vardır. Houston Street'in sonundaki New York'un eski eski sineması Film Forum'a gitmek bile bir plana dahildir. Çünkü buraya gelenler herhangi bir seansta muhakkak ya bu şehirde yaşayan ünlü birine ya da bir senariste denk gelir. Şehrin kuralları kendini şehrin her metrekaresine öyle kabul ettirdiği için Film Forum'un bez çantalarından taşımak bile bir ayrıcalık, bir başka ligin sembolüdür. Ve insanlar sırf biraz daha "New Yorker" olabilmek için bir yaz sıcağında, bir bilete 20 dolar verip, kendini eski bir Fransız, İtalyan filmini seyrederken bulur. Benim gibi.

Umberto Eco'nun kütüphanesi. 'A library of the world'. Bu canlı ve etkileyici belgesel aynı şekilde "Umberto Eco'nun Labirentleri" olarak da adlandırılabilir. Belki de belgesel deyip geçmek ayıp, zira bu bir belgeselden ziyade bir hazinenin açılışına şahitlik etmek daha çok.

2016 yılında 84 yaşında vefat eden İtalyan bilim insanı, denemeci, romancı, konuşmacı ve çok yönlü bir kişilik olan Eco, sadece büyüleyici sayıda kitap sahibi değildi. Eco'nun kütüphanesi, o yaşamı boyunca biriktirdiği bilgi hazinesi o kadar büyük ki aslında içinde dolaştığımız yer Eco'nun hayatı. İçinde koridorları, köşeleri ve dolambaçlı yollarıyla hem şaşırtıcı hem de büyüleyici.

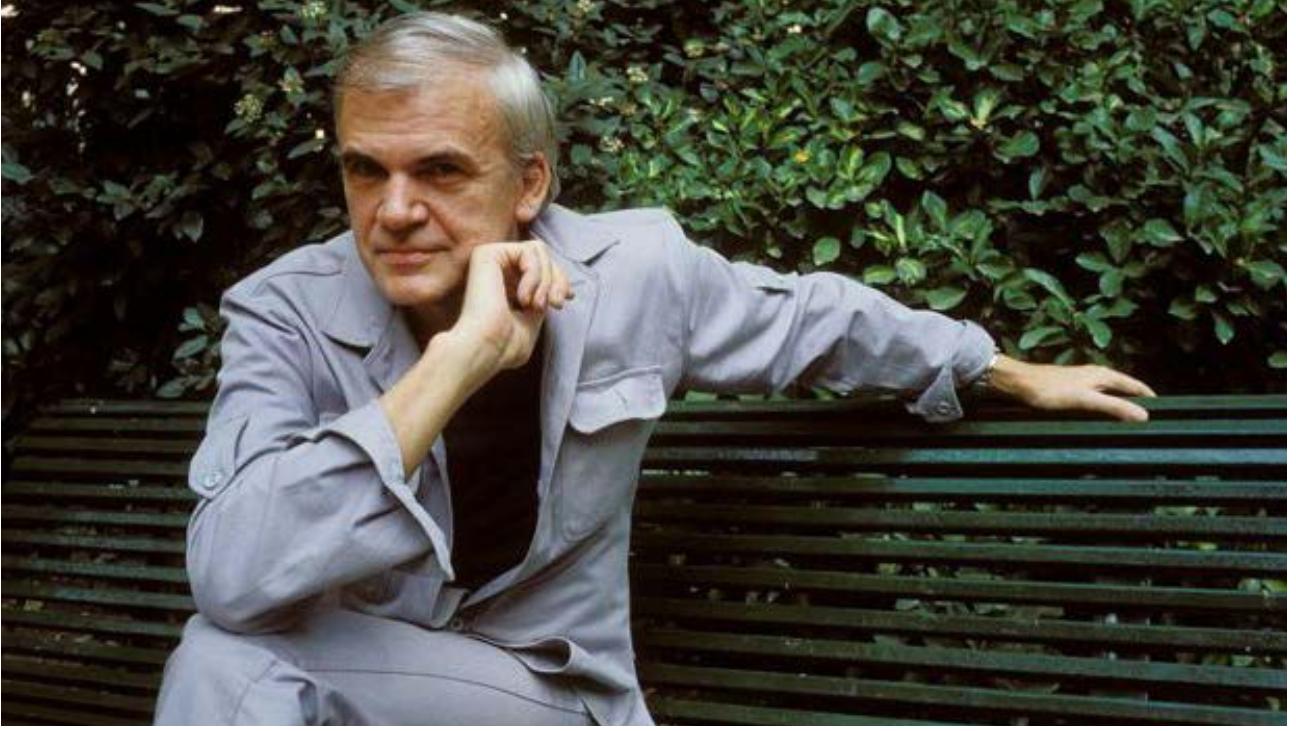
Film, Davide Ferrario tarafından yönetiliyor ve sonsuz bir enerjiyle dolu Eco'nun arşiv röportajlarıyla, ailesinin ve dostlarının, bilim insanlarının onun inanılmaz kitapları hakkında anlattıklarıyla sürüyor. Eco'nun zihninin kıvrımları ve sahte kitaplara olan hayranlığı şaşırtıcı bir etkiye sahip. Ancak Eco kitapların bitkisel bellek, beynimizin organik bellek olduğunu anlatırken, büyük bir belleğin her zaman iyi bir şey olmadığını söyledikten sonra şunu ekliyor: 'Ve bir aptal, iyi bir bellek seçicidir.' Çünkü Eco şaka yapmayı, gülmeyi çok seviyor. Ziyaretçilerini ikiye ayıran Eco, ilk ekibin kütüphaneye büyük nidalarla girdiğini anlatıyor. 'Wow Signore professore dottore Eco!' Ne harika bir kütüphaneniz var! Bu kitaplardan kaç tanesini okudunuz?' Diğerleri ise çok küçük bir azınlık diye anlatıyor Eco. 'Onlar kişisel bir kütüphanenin egoya hizmet eden bir aksesuar olmadığını anlayanlar' diyor. Eco'ya göre birinin kütüphanesi sadece bildikleri ile değil henüz bilmedikleriyle dolmalı, o yüzden evindeki raflarda duran 30 bin kitap aslında ünlü düşünüre hep asıl henüz öğrenmediklerini hatırlatıp durmuş. İtalyan folkloru, Üçüncü Reich'ta yasa dışı ilaç kullanımı ve kuşların evrimi gibi kitaplar, başlıklarına göre değil de sadece kendisinin bulabildiği bir düzenin içinde yaşarken hep yaşadığını hissetmiş. Çünkü Eco hayatı boyunca meraklı ve entelektüel olmayı yaşamının ta kendisi olarak adlandırmış, öyle anlatmış, öyle yaşamış.

84 yaşında veda ettiğinde arkasında oldukça geniş bir eser ve büyük bir kitap koleksiyonu bırakan Eco, Gülün Adı ve Foucault'nun Sarkacı gibi görkemli romanlarını, çocuklar için yazdığı hikayeleri, edebi eleştirilerini, akademik metinlerini, Ortaçağ estetiğinden modern medyaya kadar her şeyi içeren çalışmalarını ve daha bir çok eseri hep bu kütüphanesinin dolambaçlarında gezdikten sonra kaleme almış. Her zaman çok verimli olmaktan kaçınmayı tavsiye etmiş. Her yıl bir kitap yayınlayan roman yazarlarından olmaktansa bir hikayeyi anlatmak için altı, yedi yıl harcama zevkinden hiçbir zaman vazgeçmemiş. Yine de çok yazmış, çok okumuş. Şimdi Film Forum sinema salonunun beyaz perdesinde, kamera Eco'nun dolu dolu kitaplıkların yanından geçerken onu takip ediyor, duvarları dolduran

kitaplardan bazılarının ne olduğunu net görürken, kitaplarının çoğunu kitapların ismi belli olmayacak şekilde dizdiğini de görüyoruz. Çünkü Eco da şaşırmak istiyor. Okumadığı kitapların, okuduklarından daha değerli olduğunu düşünerek, kitap biriktirirken hem hayata dair merakını, hem de sürprizleri biriktirdiğini anlıyoruz. Eco, zihnini iyi tutabilmek için kütüphanesini sağlam tutmanın önemini gösteriyor.

Lübnanlı-Amerikalı yazar, istatikçi Nassim Nicholas Taleb, Eco'yu anlatırken, çok dikkatle seçiyor kelimelerini. Büyük hayranlığının altını çizerken, abartıya kaçmamaya çalışıyor. Taleb, Eco'nun sıkıcı olmayan o küçük bilim insanları sınıfına ait olduğunu, yaşlandıkça daha fazla bilgi ve kitap biriktirdiğini, raflarında biriken kitapların sayısının tehditkar bir biçimde ona baktığını söylüyor. Ve okunmamış kitap koleksiyonuna bir isim veriyor: 'Antikütüphane.' Çünkü Taleb de yazılmayana, anlatılmayana meraklı. Bilgimizi kişisel mülk olarak korumak ve savunmak eğiliminde olduğumuzu, halbuki insanların Anti-CV'ler yazmalarının ne kadar şahane olacağını da söylüyor. Yani insanların ne öğrenmediklerini ya da deneyimlediklerini anlatan anti-CV'lerin insanları bir parça olsun sahtelikten kurtarıp, gerçekliğe yaklaştıracığını anlatıyor. Kitapları sırtları gözükmeden dizene Eco'nun kütüphaneyi ters yüz etmesi gibi Taleb de hayatın ters yüz edilerek yaşanabileceğini iddia ediyor.

Belgesel bitince, ışıklar yanıyor. Houston'dan çıkıp Prince Street'e, her zaman gittiğim kitapçıya, McNally Jackson'ın yeni açılan dükkanına uğruyorum. Kapıdan az sonra içeri tüm salaşlığı, tüm sakinliğiyle Patti Smith giriyor. Yanında en yakın arkadaşı Michael Stipe. 'Kitapları imzalamaya geldim' diyor. Dükkanın içinde birkaç saniyeliğine hayat duruyor, elinde kalemleri ve kahvesiyle Patti Smith dükkanın en loş köşesindeki masaya geçiyor. Dükkan görevlisine, 'Sessiz olalım. Herkes ibadet ediyor' diyor. Dünyanın en ünlü insanlarından birisi ama o da biliyor, kitaplar kalacak, biz gideceğiz. Hayat devam ediyor. ■

MILAN KUNDERA ile Hayali Söyleşi

YAZI
ASUMAN KAFAOĞLU BÜKE

Kundera hayatı ile romanlarının bağdaştırılmasından hoşlanmıyordu. *“Yazarların kimliklerinin yasal bir düzenlemeyle gizli tutulmasını ve takma adlar kullanmalarının zorunlu hale getirilmesini hayal ettiğim bir dünya var”* diyordu. Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği’nde de *“Roman yazarın itirafları değildir. Bir tuzağa dönüşmüş dünyada insan yaşamının araştırılmasıdır”* görüşünü dile getirir.

20. yüzyılın en değerli tanıklarından biri olan romancı, deneme yazarı Milan Kundera, hayatının son yirmi yılında gazetecilerle görüşmeyi reddetti ve hiç söyleşi vermedi. Halbuki ona sormak istediğimiz çok soru vardı. Kendisi hakkında konuşmayı sevmediğini, denemelerinde roman sanatı üzerine, hayat üzerine, gülmek üzerine, dostluk ve aşk üzerine çok şeyler yazdığını biliyoruz. 16 Temmuz’da yitirdiğimiz bu çağımızın en değerli yazarlarından birine artık istesek de soru soramayacağız. Soruların yanıtsız kalacak olması onun kaprisine bağlı değil artık o yüzden bu yazıda ona bazı sorular sormak, ne yanıt vereceğini

hayal etmek istiyorum. Aslında yanıtların hepsi kitaplarında yer alıyor, benim yaptığım sadece o yanıtları bulmak...

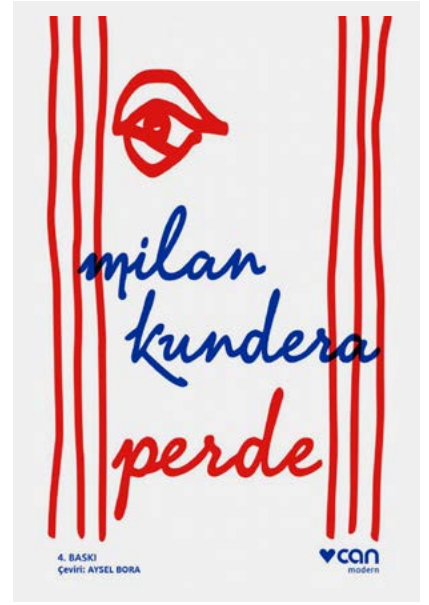
Milan Kundera, Goethe’den ödünç aldığı “dünya edebiyatı” deyimine yeni bir ufuk açtı. Edebiyatın bütünlüğüne inancıyla yazdı ve bu inanca dayanarak Cervantes’ten Kafka’ya, roman sanatının temelini oluşturan devlere sırtını dayadı. Kendisiyle aynı coğrafyada doğmuş Kafka ile belki onu bağlayan özel bir bağ olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Edebiyat dünyasının en önemli ödülllerinden biri sayılan (hayır, Nobel değil, onu almamış olması çoğu

okurunu üzse de, İsveç akademisi nedendir bilinmez onu dışladı) Franz Kafka Ödülü’nü 2020 yılında aldığı için, Kafka ile arasında görünmez bir göbek bağı vardı diye düşünmeden edemeyiz.

İlk olarak Kafka ile başlamak isterim sorularıma. Modern romanın babası olarak gördüğü Kafka hakkında ne düşünüyordu, ona sordum.

“Sık sık modern romanın kutsal üçlüsünden söz edilir: Proust, Joyce, Kafka. Oysa bana göre roman tarihinde yeni yönelimin yolunu açan

Kafka'dır. Proust sonrası yönelim. Kafka "ben"i beklenmedik biçimde ele almıştır. K nasıl ve neyle tek ve eşsiz bir varlık olarak tanımlanıyor? Ne fizik görünümüyle (tanınmıyor) ne yaşam öyküsüyle (bilinmiyor) ne adıyla (yok), ne anılarıyla, ne eğilimleriyle, ne kompleksleriyle. K, içinden geçen düşünceleriyle belirlenmiştir çünkü eylem alanı acı biçimde sınırlanmıştır. Kafka durup dinlenmeden K'nın düşüncelerini izler ama bunlar özellikle o andaki duruma yöneliktir. K'nın tüm iç yaşamına tuzağa düşürüldüğü durum egemendir ve bu durumu aşabileceği şeylerden hiçbirini açıklanmamıştır bize. İnsanın tutum ve davranışlarını belirleyen iç güdülerin neler olduğunu sorar Kafka. Ezici dış belirleyicilerin, iç hareket ettiricilerin ortadan kaldırdığı bir dünyada insanın elinde kalan olanaklar nedir? Kafka bununla ilgilenir."

Kundera biyografileri bir sahtekarlık olarak görürdü. Bu konuya yaklaşımı hep ilgimi çekmiştir. Kendisi hakkında yazılanlara da üzülen, kırılan ve kendini basından ve medyadan uzak tutan bir anlayışı vardı. Hayatı ile romanlarının bağdaştırılmasından hoşlanmıyordu. Bunun yanıtını da eserlerinde verdi bize aslında. "Yazarların kimliklerinin yasal bir düzenlemeyle gizli tutulmasını ve takma adlar kullanmalarının zorunlu hale getirilmesini hayal ettiğim bir

dünya var" diye açıklamıştı. Böylece eseri yazarından bağımsız olarak değerlendirebilecektik. Bunun üç önemli avantaj sağladığını düşünüyordu: edebiyata saldırganlığın azalması, aşırı yazar hayranlığının sınırlandırılması ve bir eserin biyografik yorumunun ortadan kalkması. Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği'nde "roman yazarın itirafları değildir. Bir tuzağa dönüşmüş dünyada insan yaşamının araştırılmasıdır" der.

Elbette biraz da eğlenceli şeyler sormak isterdim kendisine. Aşk ve gülmek gibi ama "gülmek"ten başka bir şey anlardı Kundera. Şaka romanında totaliter rejimlerin espriden yoksun zihin yapısıyla alay ederek, ironik dilde Sovyet işgali altında geçen yaşamı anlatır. Bu kitabı yüzünden eserleri Çekoslovakya'da yasaklandı, ülkesinde yaşaması imkânsız hale geldi.

Ardından yazdığı *Gülüştün ve Unutuşun Kitabı* ve *Gülünesi Aşklar*'da artık Fransa'ya göçmüştü ama konusu hâlâ baskı rejimleriyle ilgiliydi. "Gülünesi Aşklar, bu adı eğlendirici aşk öyküleri anlamında almamak gerekir. Aşk düşüncesi her zaman ciddilikle bağlantılıdır. Oysa gülünesi aşk ciddilikten yoksun aşkın kategorisidir. Modern insanın vazgeçilmez kavramı" sözleriyle açıklar aşk ile komedi arasındaki bağı.

Daha sormak istediğim çok soru var ama asıl roman üzerine düşünceleri en çok ilgilendiriyor beni. "Roman bütününü uzun bir sorgulamadan başka bir şey değildir. Düşünsel sorgulama (sorgulamalı düşünme) benim tüm romanlarımın temelidir" açıklaması çok net. Buna örnek olarak *Suç ve Ceza*'yı gösteriyor "Bir tarihçi size olmuş olan olayları anlatır. Buna karşılık Raskolnikov'un cinayeti hiçbir zaman açığa çıkmamıştır. Roman gerçekliği değil, varoluşu inceler. Varoluş, olup bitenler değildir. İnsan olanaklarının alanıdır. İnsanın olabileceği her şey, yapabileceği her şeydir. Romancılar insanın şu ya da bu olanağını keşfederek varoluşun haritasını çizerler."

Sevgili Milan Kundera bizlere varoluşun haritalarını bıraktı geride, şimdi bu haritalar elimizde romanlarındaki yollara sapıyoruz, kendi yolumuzu buluyoruz ve bazen, haritalara rağmen, mutlulukla metinler içinde kayboluyoruz. Ve ayrıca, romanları kadar değerli deneme kitaplarının bize sadece onun romanlarının haritasını değil, gelmiş geçmiş tüm edebiyat tarihinin ve sanatların haritalarını sunduğunu görüyoruz. ■

*Bu yazıda "Roman Sanatı" (çev: İsmail Yerguz) "Saptırılmış Vasiyetler" (çev: Özdemir İnce) "Perde" (çev: Aysel Bora) kitaplarında yer alan denemelerden yararlandım.

OKYANUSLARDA ENDİŞE VERİCİ GELİŞMELER

YAZI
DENİZ DOĞALI

Antarktika'da denizin 4 bin metre derinliğindeki akıntıların hızla yavaşladığı ortaya çıktı. Nedeni küresel ısınma. Bilim insanları şaşkın. “Bin yıl içinde yaşanan değişimler, artık on yıllar içinde yaşanmaya başladı” diyorlar. Üstelik bu gelişmelerin denizlerdeki yaşamı yok oluşa sürükleyebileceğini söylüyorlar. 2023’e okyanuslardaki rekor sıcaklık artışlarıyla girdik. Okyanuslar giderek ısınıyor. Buzullar eriyor. Deniz seviyeleri yükseliyor. Çevreciler “Artık bilinmeyen bölgeye girdik” diyorlar.

Antarktika, dünyanın en güneyindeki kıta... İçinde ülke bulunmayan, vatandaşı olmayan tek kıta. Dünyanın en kurak yeri. Bazı yerlere 2 milyon yıldır yağmur yağmamış.

14,4 milyon kilometre karelik yüzölçümüyle, Avrupa ve Avustralya kıtalarından daha büyük.

İki bin metre yüksekliğinde bir buz katmanı zırh gibi örtüyor kıtayı. Buzlar kimi bölgelerde 4 bin metreye ulaşıyor.

Bu dev buz kütlesi 24 milyon km³'lük hacmi ile yeryüzündeki bütün buzların yüzde 92'sini oluşturuyor.

Ve buzlar eriyor...

Denizin 4 bin metre derinliğinde yaşananlar

Buzların iklim değişikliği nedeniyle eridiğini yıllardır biliyoruz. Ancak Avustralyalı bir grup bilim insanının Antarktika'da yaptığı yeni bir araştırma, pek de bilmediğimiz bir başka gerçeği gün yüzüne çıkardı.

Denizin 4 bin metre derinliğindeki okyanus akıntılarının hızla yavaşladığını saptadılar.

Bu durum araştırmacıları da şaşırtmış.

Oşinograf Dr. Steve Rintoul, "Derin akıntılarının iklim krizinden bu kadar etkilenebileceğini beklemiyorduk" diyor.

Normal şartlarda bin yılda yaşanması beklenen değişimler artık on yıllar içinde yaşanmaya başlanmış.

New South Wales Üniversitesi İklim Değişikliği Araştırma Merkezi'nden Prof. Matthew England, iklim değişikliğine neden olan karbon emisyonlarının şu andaki düzeyde devam etmesi durumunda bile Antarktika'daki akıntının önümüzdeki 30 yılda yüzde 40'tan fazla yavaşlayabileceğini söylüyor.

"Okyanuslardaki akıntı sistemi tamamen çöküşe doğru gidebilir" diye uyarıyor Prof. England.

Kullandığımız fosil yakıtlar yüzünden dünya atmosferi ısınıyor. Okyanuslar da ısınıyor. Buzulların erimesiyle birlikte büyük miktarda tatlı su karışıyor denize.

Tatlı su, tuzlu suya göre daha az yoğun. Tatlı su miktarı artınca, denizde yüzeyden dibe doğru yaşanan hareket yavaşlıyor. Bu da derin su akıntıları yavaşlatıyor.

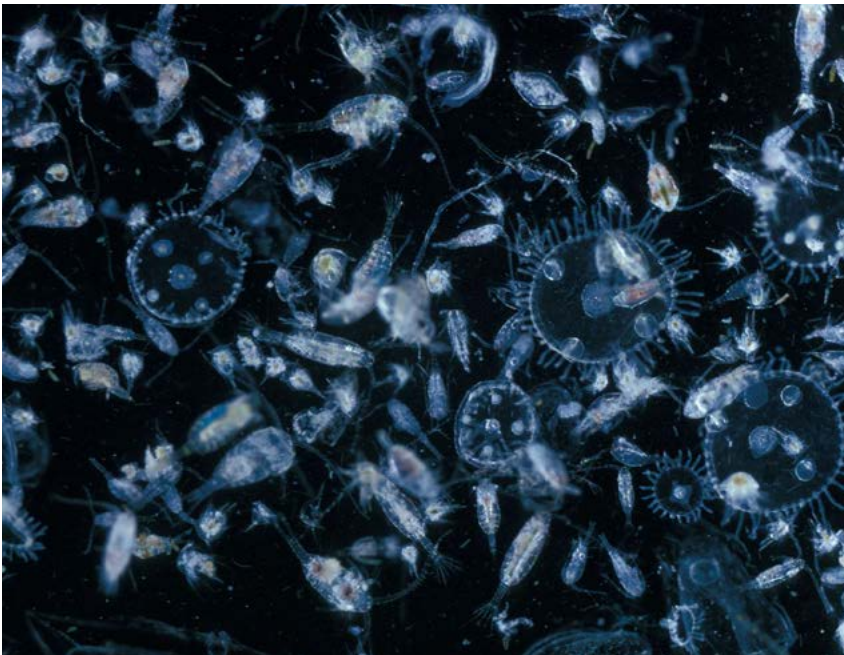
Nature Dergisi'nde yayınlanan bilimsel makaleyi okurken insanın kafasında pek çok soru işareti oluşuyor.

"Ne olur derin akıntılar yavaşlarsa? Sistemin çökmesi ne anlama geliyor?"

Neyseki, çalışmayı gerçekleştiren bilim insanları, araştırma sonuçlarını yayınlamakla kalmadılar. Konunun önemine dikkat çekmek için bir de toplantı düzenlediler. Toplantıda söyledikleri özetle şöyle:

- Bu yavaşlama, okyanusları oksijenden mahrum bırakabilir.
- Derin akıntılar, deniz dibindeki besin maddelerini yüzeye taşıyorlar. Derin akıntılardaki yavaşlama okyanuslardaki canlıları yaşamsal besin kaynağından yoksun bırakabilir. İlk aşamada denizdeki küçük canlılar, planktonlar bundan etkilenir. Ve planktonlar besin zincirinin en altında yer alıyor. Sonra zincirleme olarak bu gelişme denizde yaşayan tüm canlıları etkiler.
- Akıntılardaki yavaşlama iklim krizini de körükler. Birbirini güçlendiren bir döngüye neden olabilir. Hem iklim krizini büyütür hem de aşırı iklim olaylarının artmasına neden olabilir.
- Deniz seviyelerindeki yükselme önemli ölçüde artabilir.

Dünya sistemi üzerine çalışan Potsdam İklim Etkisi Araştırmaları Enstitüsü'nden Prof. Stefan Rahmstorf ise büyük iklim

“

Plankton, suda bulunan ve hareket yeteneği akıntıya bağımlı olan canlılara verilen genel isimdir.

”

modellerinin derin okyanus akıntılarındaki bu dönüşümü saptamamış olmasını eleştiriyor. "Büyük eksiklik" diyor.

Neden büyük eksiklik?

Çünkü büyük iklim modelleri, yaşadığımız dünyada oluşabilecek dönüşümleri anlamamızı sağlıyor. Karmaşık bilgisayar yazılımlarıyla, geleceğe yönelik projeksiyonlar, simülasyonlar oluşturuyor. Bilim insanları bu modelleri daha da geliştirmek için çalışıyorlar. Kolay değil. Çünkü çok fazla faktör var. Neden sonuç ilişkileri son derece karmaşık. Üstelik ne derler bilirsiniz, bir sistem, onu oluşturan parçaların toplamından fazlasıdır.

60 yıldan bu yana bilim insanlarının çevresel sorunlar ve küresel ısınma konusundaki öngörülleri önemli ölçüde tuttu. İklim krizini çok önceden görmüşlerdi. Ama ne yazık ki politikacılara sözlerini dinletemediler.

Daha 1972'de yayınlanan ve dünyaya bakışımızı kökten değiştiren *Büyümenin Sınırları* (The Limits to Growth) raporuyla ilk büyük uyarı geldi. Raporun hazırlanması için oluşturulan World-3, bu alandaki ilk simülasyon yazılımlarından biriydi. Bugünküler elbette çok daha kapsamlı ve karmaşık.

Ama o zamanki simülasyonlarla bile son derece etkileyici sonuçlara ulaşıldı. O yıllarda kimi çevrelerin yoğun eleştirilere karşın *Büyümenin Sınırları* raporundaki saptamaların ne denli doğru olduğunu zaman bize gösterdi.

Yok oluş

Antarktika'daki derin akıntıları araştıran ekipten Dr. Qian Li'nin toplantıda ki sözleri dikkat çekiciydi.

"Böyle giderse deniz yaşamı yok oluşa sürüklenir" diyordu Dr. Dr. Qian Li.

"Yok oluş" son derece ürkütücü bir ifade.

Dünyada son 450 milyon yılda beş büyük yok oluş yaşandı. Dünyadaki tüm canlı türlerinin yaklaşık yüzde 60'ı ile yüzde 85'i yok oldu.

Sonuncu büyük yok oluş 66 milyon yıl önce yaşandı. Çapı yaklaşık 10 km olan bir göktaşı dünyaya çarptı. Dünyada yaşayan canlı türlerinin yüzde 75'i yok oldu. Tam bir yıkım. Dinozorlar çağı sona erdi ve memelilerin çağı başladı.

Bazıları bugün dünyada 6. büyük yok oluş sürecinin yaşandığını düşünüyor. Ve bugünkü yok oluşa neden olan da bir gök taşı değil, biziz.

Elizabeth Kolbert'in çok satan *Altıncı yok oluş* kitabındaki sözleri geliyor aklıma:

"İnsanoğlu büyük canlı yığınlarını uçurumdan aşağıya iten bir jeolojik güç haline dönüştü. Bu gezegendeki yaşamı, başka hiçbir türün yapamadığı kadar köklü bir şekilde değiştirdik" diyor.

İçinde bulunduğumuz dönem için Antroposen yani "İnsan Çağı"

kavramının ortaya atılması şaşırtıcı değil.

Buzullar eriyor

Fakat Antarktika'daki tek sorun derin su akıntıları değil. Buzullardaki erime de hızlanıyor.

Son 50 yıllık dönemde dünyanın pek çok bölgesinde buzullar hacimsel ve alansal olarak küçülüyor.

NASA ve Avrupa Uzay Ajansı tarafından finanse edilen bir çalışmaya göre, Grönland ve Antarktika'daki buzulların erimesi 1990'lardan bu yana beş kat arttı.

Durum çığrından çıktı

Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ise Antarktika'da buzullardaki erimenin 2022'de rekor seviyeye ulaştığını açıkladı.

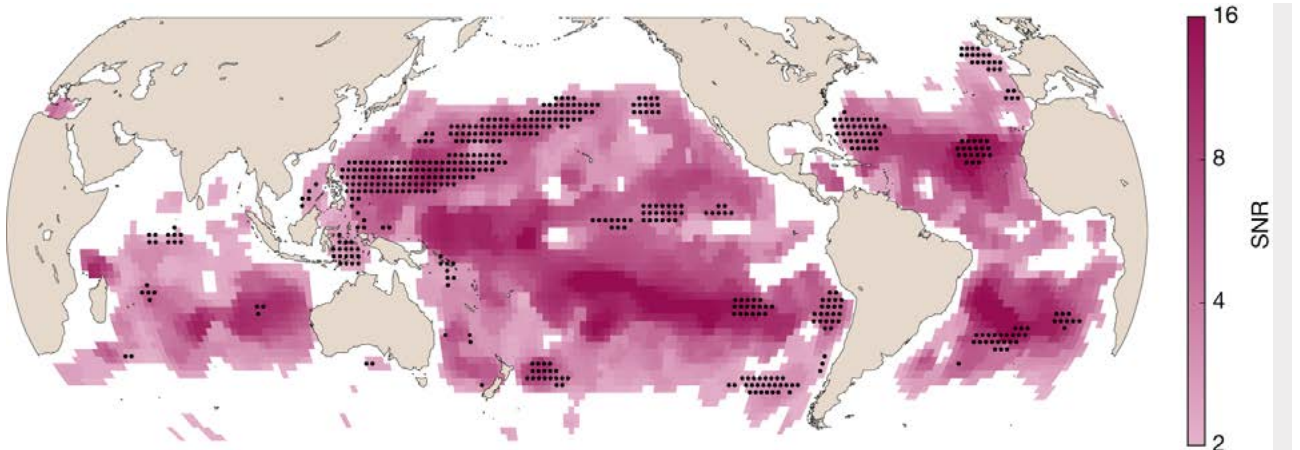
Avrupa'ya ilişkin yapılan açıklama dikkat çekici:

"Avrupa'daki buzulların erimesi öylesine hızlandı ki, durum çığrından çıktı."

Sadece Antarktika'daki ve Grönland'daki büyük buzullar değil, denizde yüzen buz tabakaları da 2023'ün ilk yarısında dramatik ölçüde azaldı.

Antartika'da deniz buzunun kapladığı alan, 2022 yılı şubat ayında 1.92

✶ İklim krizi nedeniyle okyanusların rengi maviden yeşile kayıyor. Uzmanlar bunun iklim krizinin fitoplanktonlar gibi bazı canlıları üzerindeki etkisinden kaynaklandığı görüşünde. Ekrandaki görüntüde daha koyu bölgeler renk değişiminin en yoğun olduğu yerleri gösteriyor. (Kaynak - Nature 2023)

milyon kilometrekareye gerilemiş, "tüm zamanların" en düşük seviyesine inmişti.

Fakat 2023 yılının şubat ayında yeni bir rekor kırıldı.

Tazmanya Üniversitesi'nden Antarktika deniz buzı uzmanı Dr. Will Hobbs, "Deniz buzı 1.79 milyon kilometre kareye gerileyerek, 2022'nin de altına indi" diyor.

Gerçi bazıları Antarktika'daki gelişmelerle pek de önemsemiyorlar.

Antarktika'da yaşananlar niye bu kadar önemli olsun ki? Antarktika neresi, Türkiye neresi diye düşünenler var.

Oysa öyle değil. Antarktika'daki gelişmeler son derece önemli. Çünkü Antarktika'da olanlar Antarktika'da kalmıyor. Dünyada 5 okyanus var. Pasifik, Atlantik, Hint Okyanusu, Antarktika/Güney Okyanusu, Arktik Okyanusu (Kuzey Kutbu Okyanusu). Antarktika'da yaşananlar sadece tüm okyanusları değil, iklimi de etkiliyor, aşırı iklim olaylarını tetikliyor. Kısacası tüm dünyayı etkiliyor.

Antarktika'da araştırmalar yapan ülkeler arasında Türkiye de var. 7. Ulusal Antarktika Bilim Seferi Lideri Kaptan Özgün Oktar, şöyle diyor:

"Belki de buradaki bir kilometrekarelik buzun kaybolması o yıl Türkiye'de daha fazla sel, daha fazla orman yangını olması anlamına gelecek."

Tsunami tehlikesi

Bu yıl yapılan bir başka çalışma, iklim krizi nedeniyle Antarktika'da meydana gelen devasa su altı heyelanlarının azımsanmayacak boyutlarda can kayıplarına neden olabilecek tsunami dalgalarına yol açabileceğini ortaya koydu.

Bir de buzulların güneş ışınlarını yansıtma yeteneğine dikkat çekiliyor. Buzullar eriyince, dünya yüzeyi daha fazla radyasyon emmeye başlıyor ve dünya daha çok ısınıyor.

Okyanuslarda rekor ısınma

Nisan ayı başında ABD hükûmetine bağlı Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi (NOAA) verileri açıklandı. Okyanus yüzeyindeki ortalama sıcaklık nisan ayının başında 21,1 dereceye ulaşmış. 2016'da yaşanan önceki 21°C'lik rekor da aşılmış.

Dünya Meteoroloji Örgütü küresel deniz yüzeyi sıcaklıklarında "benzeri görülmemiş bir artış" olduğunu açıkladı.

Copernicus İklim Değişikliği Servisi, Kuzey Atlantik, İrlanda, Birleşik Krallık ve Baltık Denizindeki "aşırı" deniz ısı dalgalanmalarına dikkat çekti.

120 bin yıldır en sıcak günler

Temmuz ayında, ABD Ulusal Çevre Tahmin Merkezleri (NCEP) verileri açıklandı. Dünya'nın ortalama sıcaklığı 3 Temmuz Pazartesi günü

17,01 ve 4 Temmuz Salı günü 17,18 dereceye yükseldi. Arka arkaya iki rekor kırıldı.

Yeryüzünün 120,000 yıldan beri gördüğü en yüksek sıcaklığa ulaştık.

Birleşmiş Milletler, dünyada 24 saat içerisinde iki kez sıcaklık rekorunun kırılmasının ardından "iklim değişikliği kontrolden çıktı" uyarısında bulundu.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, "Gerekli önlemleri geciktirmekte ısrar edersek, son iki rekorun gösterdiği gibi feci bir duruma doğru ilerlediğimizi düşünüyorum" dedi.

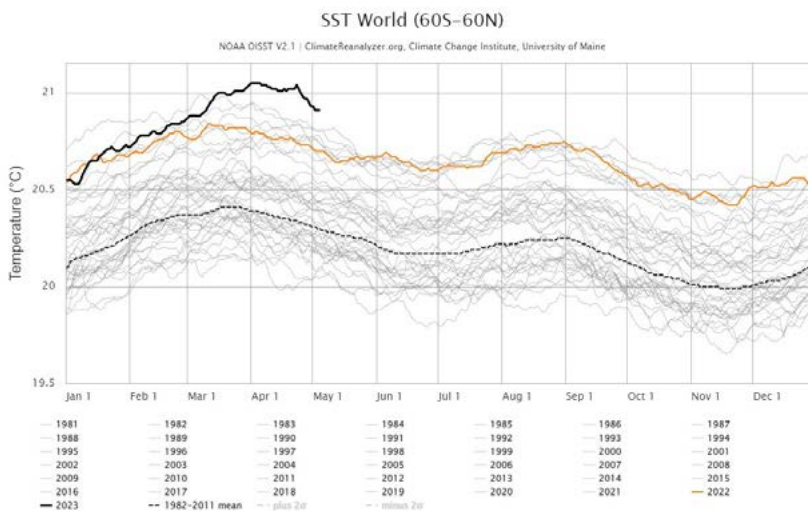
Sonra en sıcak hafta ve sıcak ay rekorları kırıldı.

Sıcaklar Amerika, Avrupa, Asya, Afrika ve elbette ki Türkiye'yi de etkiledi. Gazeteler "Cehennem sıcakları"ndan söz ettiler. Gelen sıcak hava dalgalarına verilen isimler dikkatinizi çekmiştir. Avrupa ve Türkiye'yi etkileyen "Kerberos" sıcak hava dalgasının ardından "Kharon" sıcak hava dalgası geldi.

İlginç olan her iki sözcüğün de mitolojide cehennemle ilişkili olması.

Kerberos, Hades'in yönettiği ölüler diyarının kapısında bekçilik yapan üç başlı köpek. Çok derinlerdeki şeytani çukurda yaşayan bir iblis. Mitolojide Herakles'in maceralarını okumuş olanlar bilir. Herakles'e verilen 12 görevden biri de Kerberos'u kaçırmaktı.

« Berkeley Earth'ün baş bilim insanı Dr. Robert Rohde daha 2023'ün daha ilk aylarında okyanuslardaki ısınmaya dikkat çeken bilim insanlarından. Deniz yüzeyi sıcaklıklarının rekor seviyede arttığını ve bunun endişe verici olduğunu belirten Rohde'denin paylaştığı grafikte 1981 yılından bu yana ay ay, okyanus yüzey sıcaklıkları gösteriliyor. Siyah çizgi 2023 yılının daha ilk aylarındaki sıcaklıklardaki artışı gösteriyor.

Kharon mu? Onu da Homeros'un ünlü Odyseia Destanı'nda, Dante'nin "İlahi Komedyası" da okumuştuk. Kharon, "ruhları cehennem ırmağından geçiren" kayıkçı. Fakat ölü ruhları ırmaktan geçirmek için para alıyor. Eski zamanlarda kimi toplumlarda bu yüzden ölülerin ağızlarına bazen de gözlerinin üzerlerine madeni paralar yerleştirilmesi buradan geliyormuş,

Keşfedilmemiş Bölgede olmak

Son 120 bin yılın en sıcak günlerini yaşadığımız dönemde bir başka önemli gelişme daha yaşandı. Dünya Meteoroloji Örgütü, okyanus suyu sıcaklıklarına bağlı hava olayı El Niño'nun başladığını ilan etti.

Bunun anlamı basit: Küresel sıcaklıklar birkaç yıl boyunca daha da yükselecek. Aşırı iklim olayları daha da artacak ve yeni rekorlar göreceğiz.

El Niño'nun dünya ekonomisine etkisi üzerine de şimdiden makaleler yayınlanmaya başladı.

Science Dergisi'nde Christopher W. Callahan ve Justin S. Mankin imzasıyla yayınlanan makaleye göre El Niño, 1982-83 döneminde 4.1 trilyon dolar, 1997-98'de de 5,7 trilyon dolarlık küresel gelir kaybına yol açmış.

Okyanuslardaki sorunlar

Okyanuslar İklim krizi nedeniyle gezegendeki artan sıcaklıkların yüzde 90'ını hapsediyor. Yani bizi koruyor. Sıcaklıkların fazla artmasını engelliyor. Ayrıca gezegendeki oksijenin yüzde 70'ini okyanuslar üretiyor.

Fakat iklim kriziyle birlikte okyanusların da bu sıcaklığı hapsedme yeteneği giderek azalıyor. Üstelik okyanuslar ısındıkça asitleniyor.

Mercan resifleri beyazlıyor. Mercan resifleri denizlerdeki vahalar gibi. Deniz yaşamı açısından son derece önemli.

Okyanuslardaki ısınma biyolojik çeşitliliği de tehlikeye atıyor.

Bazı türler bu ısıya dayanamıyor. Sayıları azalıyor. Bazıları ısınan sulardan daha soğuk sulara doğru göçüyorlar. Böylece yeni gelenlerle o bölgelerde var olan yerel türler arasında bir rekabet başlıyor. İstilacı türler artıyor.

İstilacı türlerin 2040 yılında Avrupa Birliği'ne maliyetinin 148 milyar dolara ulaşacağı hesaplanıyor.

Fakat okyanuslarda ısınma bazı canlı türlerinin de çoğalmasına neden oluyor. Okyanuslarda yarattığımız kimyasal kirlilik de buna katkı sağlıyor.

Sanayide kullanılan kimyasallar, tarımda kullanılan gübre ve zehirler...

Örneğin kahverengi deniz yosunları (Sargassum) hızla artıyor. Atlantik'te önemli bir soruna dönüşmüş durumdadır. O kadar ki bugün gezegendeki açık ara en büyük deniz yosunu patlamasından söz ediliyor.

Denizlerde ölü bölgeler

Denizlerdeki ölü bölgelerin sayısı artıyor. "Ölü bölgeler", oksijenin ve besin maddelerinin iyice azaldığı bölgeler. Gerçi tümünden ölü değil. Bazı bakteriler, mikro organizmalar ve bazı yosun türleri yaşayabiliyor buralarda. Ama o kadar. Dünya denizlerindeki ölü bölgelerin sayısı 400'e ulaşmış. Oysa daha birkaç yıl önce sayı 180'di.

Plastik kirliliği de son derece ciddi bir sorun.

Okyanuslarda oluşmuş dev plastik adaları var. Boyutları giderek büyüyor. Hem de tüm önlemlere karşın. En büyüğünün boyutu Türkiye'nin yüzölçümünün üç katına ulaşmış durumda. Tekneyle o plastik bölgesine gerseniz, günlerce çıkamazsınız. Her yer plastik parçalarıyla dolu. O kadar büyük.

Dünya Doğayı Koruma Vakfı'nın son araştırmasına göre her yıl 19

✍ Antarktika'daki deniz buzu hızla azalıyor. Uydu kayıtlarının tutulduğu 1979'den bu yana en düşük seviyeyi gördü.

Hükümetler okyanusların korunması için verdikleri taahhütleri yeri getirmekte gecikiyorlar. ⚠️ Okyanuslardaki kirlilik giderek artıyor.

ila 23 milyon ton plastik atık, sulara bırakılıyor.

Mikroplastikler ise apayrı bir sorun.

3 Milyon yıl önceki dünya nasıldı?

Küresel ısınma artarken, bilim insanları bu ısınmanın deniz seviyelerini ne kadar yükselteceğini hesaplamaya çalışıyorlar. Yüz yıl sonuna doğru dünyadaki deniz seviyeleri 1 metre yükselir diyen var, 2 metre yükselir diyen de.

Fakat dünya tarihinin uzak geçmişine bakarak, geleceği kavramaya çalışanlar da var.

Örneğin dünyanın 3 milyon yıl önceki halini inceleyenler var.

Neden mi?

Çünkü dünya atmosferdeki karbondioksit (CO₂) seviyelerinin bugünkü kadar yüksek olduğu son dönem, dünyada üç milyon yıl önce yaşanmış: 443 ppm.

O yıllar ortada insan türü falan yok tabi. Hominidler var.

Peki şu anda karbondioksit seviyesi ne kadar?

2022 yılında bu konuda da rekor kırılmıştı. Dünya atmosferindeki

karbondioksit düzeyi ABD Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi (NOAA) tarafından yapılan açıklamada ilk kez atmosferdeki karbondioksit ortalama milyonda 420 parçanın (ppm) üzerine çıkarak rekor kırmıştı.

Peki şu anki durum ne?

İnternette "co2.org" sayfasına bağlanıp bakıyorum. Son baktığımda 421.9 ppm düzeyindeydi. Yıllık değişimi de yazmışlar: 2,82 ppm.

"Nature"da yayınlanan araştırmaya göre, 3 milyon yıl önce dünyanın ortalama sıcaklığı günümüzden 2 derece daha yüksekmiş. Bazıları bu yüz yıl sonunda o seviyeye ulaşabileceğini düşünüyor.

Raporu okurken hemen deniz seviyelerindeki yükseklik konusunda bilgi var mı diye bakıyorum.

Var. O dönem, yani 3 milyon yıl önce Antarktika'daki buz tabakasının erimesi nedeniyle dünyadaki deniz seviyesi bugünkünden 20 metre daha yüksekmiş.

Çok yüksek bir veri. Bugün yapılan tahminlerin çok ötesinde.

"Doğru mu acaba?" diye geçiyor aklımdan.

Muhtemelen önümüzdeki günlerde bu bilimsel çalışmayı inceleyip, benzer ölçümleri yapan başka bilim insanları da çıkacaktır. O zaman bu bilginin ne

kadar güvenilir olduğunu anlayacağız. Bilimin güzel yanı işte bu.

Bu arada Tarım devriminin yaşandığı ve uygarlığımızın geliştiği son on bin yıllık dönemde dünyadaki karbondioksit seviyesi ortalama 300 ppm düzeyindeydi. Dünyanın ortalama ısı ise 14 derece.

Yani insan yaşamı için son derece uygun, istikrarlı bir dönem.

İsveçli bilim insanı Johan Rockström bunu Youtube'da da yayınlanan bir konferansında son derece sade ve etkileyici şekilde anlatıyor.

Rockström dünyada "Gezegensel Sınırlar" kavramını ortaya atan bilim insanlarından biri. Dünya sistemi bilimcisi.

Konferansı sırasında ekranda bir grafik görüyoruz. Binlerce yıllık dönemde küresel sıcaklıklardaki değişimi gösteriyor.

Grafikteki çizgiler çılgınca yükselip alçalıyor. Sonra son 11 bin yıllık dönemde, çılgın gibi hareket eden çizgiler birden sabitleşiyor. Hafif dalgalı bir hal alıyor.

"İşte bugünkü uygarlığımızın temeli budur" diyor Rockström. Grafiğin sonundaki o basit küçük çizgiyi gösteriyor.

Koskoca uygarlık tarihimiz işte o küçücük basit çizgi.

“

Mars'ı, okyanuslardan daha iyi tanıyoruz. ABD Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi'nin (NOAA) 2022 verilerine göre, bugüne dek deniz tabanının sadece yaklaşık yüzde 20'sinin haritasını çıkarabildi. Okyanus bilimcisi olan Dr. Gene Feldman, “*Kendi gezegenimizden daha iyi Ay ve Mars haritalarına sahibiz*” diyor. Okyanuslarımızda bugüne dek sadece 240 bin tür tanımlandı. Var olan toplam sayının ise 2.2 milyon olduğu tahmin ediliyor.

”

Jeologlar bu döneme “Holosen” adını veriyorlar.

İklimlerin yumuşadığı mevsimlerin düzenli hale geldiği dönem. Böylece tarım yapmaya başlayabildik. Deniz seviyesi sabitlendi. Uygarlık gelişti.

Rockström şöyle diyor:

“Uygarlığımızı oluşturabilmemiz için bu istikrara ihtiyacımız vardı.”

Peki bu istikrarı bozarsak ne olacak?

Yapay Zekâ bize yardım eder mi?

Şimdilerde yapay zekâ moda. Ve yapay zekâ elbette son derece önemli bir teknoloji. Gerçi henüz insan zekâsı seviyesinde genel bir yapay zekâ geliştirilebilmiş değil. Ama bazıları şimdiden süper yapay zekâ için

hazırlık yapmamızı öğütlüyor. Elbette hazırlık yapmakta bir sakınca yok.

Fakat yapay zekânın insanlığa sağlayabileceği yararlar sıralanırken iklim krizinin çözümünde de insanlığa büyük katkı sağlayabileceğini okuduğumda gülümsüyorum.

İklim krizinin nasıl çözümlenebileceğini bilmeyen var mı ki?

Çözüm belli: Fosil yakıtlardan hızla vazgeçip yenilenebilir enerjiye yönelmek. Doğaya uyumlu bir yaşam sürmek. Buna uygun ekonomik modeller geliştirmek. Sadeleşmek. Ve dünyadaki diğer canlıları gözetmek.

Bunun için süper bir zekâyı beklemeye ihtiyacımız yok ki.

Peki madem çözümü biliyoruz, neden bu çözümü uygulamakta bu kadar gecikiyoruz? ■

YAPAY ZEKÂ

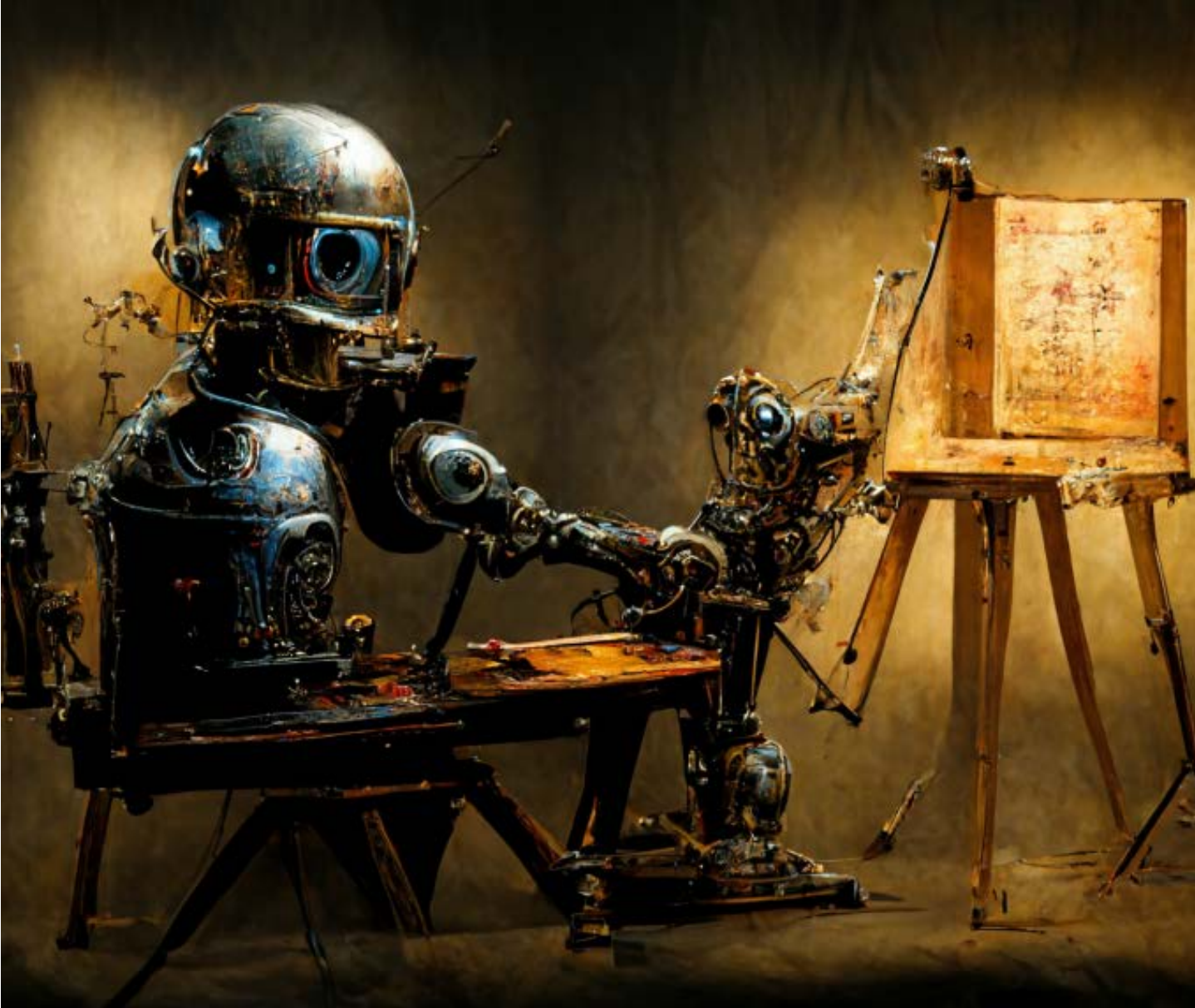
tehdit mi fırsat mı?

YAZI
HAKAN KARA

Bir yanda yapay zekâyı insanlık için büyük bir tehdit olarak görenler diğerk yanda “yapay zekâda yeni bir rönesans” yaşadığımızı söyleyenler...

Kim haklı? Yapay zekâ fırsat mı tehdit mi? Sahiden bizi yok edebilir mi? Yapay zekâ uzmanlarını bu derece korkutan ne? Bu yazılımda bizim göremediğimiz neyi gördüler? Tüm bu tartışmalar sürerken, yapay zekânın sanatta, ekonomide, siyasette etkilerini görmeye başladık bile.

✓ "Robot, Bir Resim Tezgahında Resim Yapıyor" (Eric Griffith tarafından verilen ilhamla; Midjourney'de oluşturuldu.)

Yapay zekâyla ilgili tartışmalar bitmek bilmiyor? Bazıları yapay zekânın insanlık için varoluşsal bir tehdit oluşturabileceği görüşünde. Tıpkı nükleer silahlar ya da pandemiler gibi. Diğer bir grup, “varoluşsal tehdit” yaklaşımını abartılı buluyor. “Henüz insan seviyesinde bir genel yapay zekâ ortada yok. Bu seviyeye ne zaman ulaşacağımız da belirsiz” diyorlar.

Bu arada yapay zekânın insanlığa sunabileceği müthiş olanaklara odaklananlar, yapay zekâda yeni bir rönesans yaşandığını söylüyorlar. Tartışmalar sürerken, yapay zekânın daha şimdiden ekonomi, siyaset, müzik, fotoğrafçılık, sinema, felsefe ve psikoloji gibi alanlarında etkilerini görmeye başladık bile.

Yapay zekâ yazılımlarının sayısı da yetenekleri de hızla artmaya başladı. Tarihin yeniden “hızlandığı” bir döneme girdik sanki.

“Yapay zekâ”nın yeteneklerinden yararlanmak isteyenler kendilerine uygun yapay zekâ yazılımlarını araştırıyorlar. Bu işi kolaylaştırmak için oluşturulmuş web sayfaları da var. Örneğin “futuretools.io” web sayfasında 2 bine yakın yapay zekâ yazılımını listelemişler. Yazılımları sınıflandırmışlar. Ne yapmak istiyorsanız ona uygun yapay zekâ yazılımlarına ulaşabiliyorsunuz. Arama yapma olanağı da var. “futurepedia.io” web sayfası da aynı özelliklere sahip.

Yazı yazarak görüntü oluşturabileceğiniz “Midjourney”, “Dall-E2” ya da yine yazı yazarak video oluşturabileceğiniz Runway'in Gen-2 çok ilgi çekiyor. Yapay zekâyla yaratılmış görselleri listeleyen “prompthero.com” gibi web sayfaları da var. İlginç örnekleri sergilemekle kalmıyorlar. Bunların ne tür metinlerle yaratılabileceğini de gösteriyorlar.

Makinelerle etkileşimi değiştirecekler

Fakat en popüler yapay zekâ uygulamaları elbette hala ChatGPT ve Bard gibi büyük dil modellerini kullanan yazılımlar. Peki, bunlar neden önemli? Uzmanlara göre bu teknoloji, insan-makine ilişkisini dönüştürme potansiyeline sahip. Bir süre sonra muhtemelen sadece bilgisayarları, cep telefonlarını değil, pek çok makineyi “konuşarak” kullanmaya başlayacağız.

Yapay zekâ uygulamaları bilgisayarlarla etkileşimimizi dönüştürmeye başladı bile. Bunun en somut örneğini fotoğrafçılıkta görüyoruz. Bugün, Midjourney gibi bir yazılımın karşısına geçip, nasıl bir görüntü ya da fotoğraf istediğinizi yazıyorsunuz, o da size o fotoğrafı veya farklı görseller oluşturuyor. İlginç olan son derece etkileyici görsellerin ortaya çıkması. Bazılarını gerçek fotoğraftan ayırt edemiyorsunuz.

Sahte fotoğrafa ödül

Sony'nin 2023 yılı “Dünya Fotoğrafçılık Ödülleri” açıklandığında bir sürprizle karşılaştık. Yarışmaya katıldığı fotoğrafıyla ödül alan Alman sanatçı Boris Eldagsen, fotoğrafı yapay zekâyla oluşturduğunu itiraf etti ve ödülü geri çevirdi. Fotoğrafa internetten ulaşabiliyorsunuz. Güzel bir fotoğraf. Son derece gerçekçi.

Böylece tarihte ilk kez yapay zekâ ile üretilen bir görüntü, prestijli bir fotoğrafçılık yarışmasında ödül almış oldu. Sanatçı Eldagsen ise bu işi neden yaptığını şöyle açıklıyor: “Fotoğrafçılığın geleceği hakkında bir tartışma yaratmak istedim.”

Tartışmayı sahiden de yarattı. Fotoğrafın adı da ilginç: *Pseudomnesia*. Latince bir sözcük. “Sahte anılar” anlamına geliyor.

Müzikte yapay zekâ

Müzikte de benzer bir olay yaşandı. Sosyal medya üzerinden paylaşılan “Heart on my sleeve” adlı parça büyük ilgi gördü. Parça Apple Müzik, Spotify, YouTube, Instagram, Tik Tok olmak üzere tüm sosyal medyada paylaşıldı. Parçada iki sanatçı düet yapıyor: Drake ve The Weeknd. Her ikisi çok sevilen sanatçılar. Milyonlarca takipçileri var. Fakat kısa bir süre ortaya çıktı ki, söz konusu iki sanatçı böyle bir

«

İnci Küpeli Kız sürprizi. – İnternette Google’da, Vermeer’in ünlü “İnci Küpeli Kız” tablosunu arayanlar bir ara, gerçek tablo yerine onun yapay zekâyla yaratılmış görüntüsüyle karşılaştılar. Eser, Berlinli dijital sanatçı Julian van Dieken tarafından yapay geliştirilmiş. Bazıları bunun asla “sanat eseri” olarak kabul edilemeyeceğini söylüyor. Fakat orijinal tablonun 1902’den beri sergilendiği Lahey’deki Mauritshuis müzesinin yönetimi, yapay zekâ ile yaratılan eseri de müzede sergileme kararı aldı.

«

Ödül alan sahte fotoğraf. – Sony'nin 2023 yılı "Dünya Fotoğrafçılık Ödülleri" açıklandığında bir sürprizle karşılaştık. Yarışmaya katıldığı fotoğrafıyla ödül alan Alman sanatçı Boris Eldagsen, fotoğrafı yapay zekâyla oluşturduğunu itiraf etti ve ödülü geri çevirdi. Sanatçı Eldagsen "Fotoğrafçılığın geleceği hakkında bir tartışma yaratmak istedim" dedi. Amacına ulaştı da. Fotoğrafın adı ilginç: Pseudomnesia. Latince bir sözcük. "Sahte anılar" anlamına geliyor.

düet yapmamış. Parça, yapay zekâ ve ses sentezleme teknikleriyle üretilmiş. Parçayı kimin bestelediği bilinmiyor.

Müzik dünyasında yapay zekâ tartışmaları sürerken, Grammy Ödülleri'ne yapay zekânın aday gösterilmesini yasakladı. Yapay zekâ tarafından yazılan ya da üretilen eserler artık aday olamayacak. Fakat orada da sorunlar var. Bir bestecinin, beste yaparken yapay zekâ kullanıp kullanmadığı nasıl anlaşılacak? Bu arada Beatles hayranlarını sevindiren bir haber geldi. Grubun gitaristi Paul McCartney, "Son Beatles Şarkısı"nın yapay zekâ yardımıyla yeniden oluşturulduğunu açıkladı. Parçanın yıl sonu çıkacağını açıklayan McCartney, hangi parça olacağını ise söylemedi.

Bizi değerli kılan şey ne?

Uzun süredir robotlarla, yapay zekâyla bir yarış içindeyiz. Bu yarışa soyunanlar bugün giderek "Bizi farklı kılan, özel kılan şeyler nedir?" sorusunu sormaya başladılar.

Çünkü yıllarca "bunu yapay zekâ asla yapamaz" denilen şeyler bir bir gerçekleşiyor.

Yıllar önceydi. IBM tarafından geliştirilen Deep Blue yazılımı 1997'de dünya satranç şampiyonu Garry Kasparov'u yendiğinde biz, yani satranç severler öylesine etkilendik ki...

Neden? Çünkü satranca büyük bir önem atfediyorduk. Satranç bizim için insan zekâsının bir göstergesiydi. İyi satranççılara hayranlık duyuyorduk. Onları olağanüstü zeki insanlar olarak görüyorduk. "Bir bilgisayar satrançta dünya şampiyonunu asla yenemez" diye düşünüyorduk. Sonra ne oldu? Yapay zekâyâ yenildik. Yani bir makineye. Deep Blue yazılımı 1997 yılında dünya satranç şampiyonu Garry Kasparov'u yendi.

O günü hatırlıyorum. "Go" oynayanlar, o dönem şaşkın ve üzüntülü halimize gülüyorlardı. "Merak etmeyin, henüz yapay zekâ karşısında yenilmedik" diyorlardı. "Hiçbir bilgisayar bir GO ustasını yenemez" diye böbürleniyorlardı. İnsan zekâsının üstünlüğünü artık Go oyunuyla gösterecektik. Sonrası malum. Yapay zekâ (AlphaGo), 2015'te Go ustası Lee Sedol'u yendi. Ben de internet üzerinden sabaha kadar oyunu canlı olarak izleyenler arasındaydım. Go, doğu dünyasında sadece bir oyun değil. Go tahtasındaki stratejiler, tarzlar, doğunun kültür ve derinliğinin bir yansıması olarak görülüyordu. Bu yüzden iyi go hamlelerine "akıllıca" değil, "bilgece" deniyordu. Taocular Go'da Yin Yang felsefesindeki dengenin temellerini buluyorlardı. Konfüçyüsçüler erdemli bir insanın sahip olması gereken özellikler arasında Go oynamayı sayıyorlardı. Ünlü Go ustası Zhang Yunqi, iyi bir Go oyuncusu olmanın sırrını şöyle açıklıyordu: "Bir asker

taktik gücü, bir matematikçinin keskinliği, sanatçının hayal gücü, filozofun dinginliği ve güçlü bir zekâ..."

Trevelyan'ın ünlü romanı "Şibumi"de "Satranç tüccarların, Go ise filozofların oynuydu" diyordu. Romandaki şu cümleyi hatırlıyorum:

"Satranç bir çatışmaysa Go savaşın kendisidir."

Ama yapay zekâ Go ustasını da yendi. Ne oldu şimdi? Savaşı kaybettik mi? Bu sefer imdadımıza sanatçı dostlarımız yetişti. Müzisyenler, ressamalar, yazarlar. Onlar da elimizde "sanat var" diyorlardı: Müzik, şiir, resim, edebiyat... Yapay zekâ bir Mozart, Bach, Beethoven ya da Vincent van Gogh, Leonardo da Vinci, Shakespeare gibi eserler asla üretemezdi. Gerçi hâlâ üretemiyorlar. Ama yapay zekâyla yarışabileceğimizi düşündüğümüz alanlar da hızla azalıyor.

Belki de yapay zekâdaki gelişmeler sayesinde bizi farklı, özel ve biricik kılan özelliklerimizi yeniden keşfedeceğiz. Ama hesaplama konusunda belli ki düşündüğümüz kadar iyi değiliz.

Bugün Aldous Huxley'in ünlü "Cesur Yeni Dünya"sından esinlenerek, "robotların ve yapay zekânın cesur yeni dünyası"ndan söz etmeye başladılar bile.

Sanatta yapay zekâ tartışması

Yapay zekâ yazılımlarıyla yaratılan eserlerin sanat olup olmadığı tartışılıyor.

Bazıları üretilen şeylerin “orijinal” olmadığı görüşünde. “Ortada bir yaratıcılık yok. Yapay zekânın oluşturduğu görseller, sanatçılar tarafından yüzyıllar içinde yaratılan büyük eserlerden yaptıkları alıntılardan ibaret” diyorlar.

Felsefe Profesörü Nir Eisikovits’e göre yapay zekâ, hem sanatçı hem de halk için sanatsal yaratım eylemini değersizleştiriyor. Yapay zekânın “insan sanatçı” gereksinimini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Dikkat çekenler de var. Bunun büyük toplumsal sonuçları olabileceğine dikkat çekiyorlar. Sanatçısız bir dünya düşünülebilir mi?

Bugün yapay zekâyı bir araç olarak kullanan sanatçılar da bu tartışmalara katılıyorlar elbette. Julie Wieland yapay zekâ kullanarak görüntüler yaratan sanatçılardan biri. #aicinema hareketinin içinde yer alıyor. Yapay zekâ fotoğrafçılığı, yapay zekâ sineması ve sentografi (sentetik çizim) gibi kavramlar kullanıyor. Yapay zekâ fotoğrafçılığı konusundaki eleştirilere şöyle yanıt veriyor Wieland:

“Midjourney kullanarak sadece ‘3 kelime yazıyor ve bir düğmeye basıyorlar’ diyen insanlar, bir Rothko resminin veya Duchamp Readymades’in önünde durup ‘Bunu ben de yapabilirdim’ diyenlerle aynı. Oysa mesele kullandığınız araç değil, anlattığınız hikâyeye ilgilidir.”

Wieland’ın sözleri beni eskilere götürdü. Cumhurbaşkanı Kenan Evren’i gazeteci olarak izlediğim yıllara. Evren, bir ara Marmaris’teki “Beyaz Ev”e davet ettiği gazetecilere yaptığı tabloları da göstermişti. Ben de oradaydım. O yıllar Evren’in gazetelerde bir demeci yayınlandı. Picasso’nun bir tablosuna ilişkin olarak “Bunu ben de yaparım” demişti Evren. “Ben de yaparım” dediği Picasso tablosu *Les femmes d’Alger* (Cezayirli Kadınlar) 179 milyon dolara satılmıştı.

“Tarihin en büyük sanat soygunu”

Tartışmalar hukuk alanında da alevlendi. Yapay zekâ yazılımları milyonlarca veriyle eğitiliyorlar. Düşünsenize insanlık tarihi boyunca yaratılan tüm eserler... Fakat yapay zekâ şirketleri, eğitim için kullandıkları kaynakları sır gibi saklıyorlar. Bu kaynaklar arasında telifli eserler de olduğu öne sürülüyor.

Ressam ve illüstratör Molly Crabapple hepimizin gözü önünde “tarihin en büyük sanat soygunu” yaşandığını öne sürüyor. Sanatçılar art arda “telif hakkı” davaları açmaya başladılar bile.

Fakat durum en azından hukuk açısından biraz daha karmaşık. Çünkü yapay zekâ, görselleri oluştururken 3-4 eserden alıntı yaparak bir görüntü yaratmakla kalmıyor. Milyonlarca eseri kullanarak bunu yapabiliyor.

ABD’de ChatGPT’yi üreten OpenAI, Stability AI, Midjourney ve DeviantArt’a yönelik davalar var.

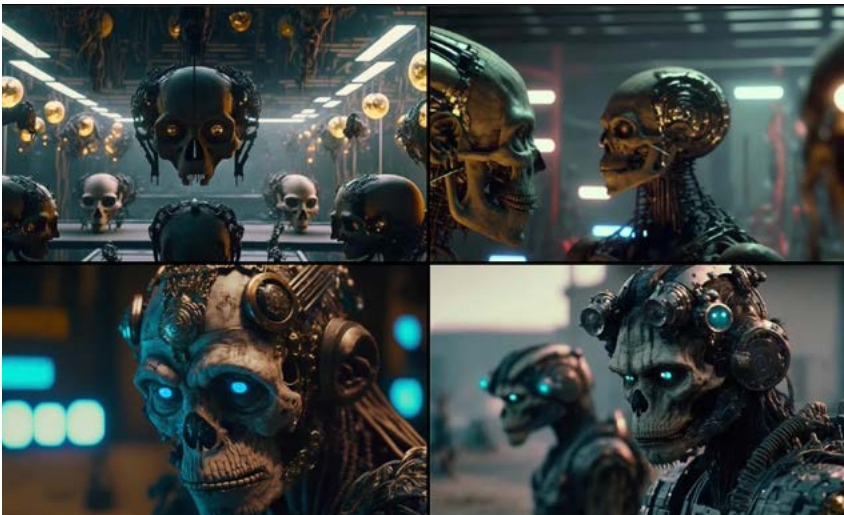
Duruşmalardan birinde ABD bölge mahkemesi yargıcı William Orrick, görüntü yaratan yapay zekâ yazılımlarının “5 milyar görüntüyle” eğitildiğini belirterek, davacıların telif haklarının ihlal edildiğine ilişkin daha somut kanıtlar istedi. Yargıcın söylediği 5 milyar rakamı dikkat çekici. Peki, daha somut bir kanıt ne anlama geliyor?

ABD’deki Silvermann davası da önemli. Dava açan dört yazar, kendi yazdıkları kitapların yapay zekânın eğitiminde kullanıldığını öne sürüyorlar. Telif istiyorlar. “Eğer mahkeme Sarah Silverman ve diğer yazarların lehine karar verirse, bu bir emsal oluşturacak” diyor Emory Üniversitesi’nde Hukuk Profesörü Matthew Sag. Hukuk, konuya nasıl yaklaşacak? Örneğin bu yapay zekâ şirketlerine eğitim için kullandığınız kaynakları açıklayın diyecekler mi?

Medyadaki gelişmeler

Medyada da bir işsizlik korkusu var. Yapay zekâdan yararlanan medya kuruluşlarının sayısı giderek artıyor. Almanya’da Axel Springer medya bünyesinde bulunan Bild gazetesinde, yapay zekâ kullanımına başlanacağı ve bu nedenle 200 kişinin işten çıkarılabileceği öne sürüldü.

Dezenformasyon ile mücadele için çalışan NewsGuard son raporunda, tümüyle yapay zekâ ile üretilen 49 haber sitesi saptamış. ABD’de illüstratörler imza kampanyası başlatıldı. Imzaya açılan açık mektupta yayıncılara “Yapay zekâ tarafından hazırlanan illüstrasyonları

«

Süper Maymunlar. – Twitter’da #aicinema etiketiyle paylaşılan yüzlerce fotoğraf var. Tümü yapay zekâ ile yaratılmış fotoğraflar. Burada gördüğünüz fotoğraf John Finger tarafından paylaşıldı. Finger, #aicinema etiketini ilk olarak kullanan ve eserlerini bu etiketle yayınlayan sanatçılardan. John Meta ile birlikte bu tarzın öncülerinden. Sinema karelerini andıran görüntüler üretiliyor. Bu fotoğrafı süper gelişkin maymunlar başlığıyla Twitter’da paylaştı.

yayınlamayın” çağrısı yapıyor. Mektup pek çok gazeteci tarafından imzalandı. Yayıncılar bu sanatçıların bu isteklerine nasıl yanıt verir bilinmez. Fakat onlar da “telif” alma peşinde.

Aralarında News Corp, Axel Springer, The New York Times ve The Guardian gibi kuruluşların da yer aldığı medya devleri, “yapay zekâ botlarının kendi kaynaklarını kullanmalarına yönelik özel bir ücretlendirme politikası” oluşturmak için bir araya geldiler.

Hollywood grevi

Yapay zekâ sinema dünyasını da etkiledi. Hollywood'da mayıs ayında önce senaristler greve gitti. Greve Amerika Yazarlar Birliği (WGA) üyesi 9 binden fazla yazar katıldı. Senaristler düşük ücretleri protesto ettiler. Ayrıca yapay zekânın işlerini ellerinden alabileceği endişelerini dile getirdiler. Bu, 15 yılın ardından yapılan ilk grev oldu.

Senaristlerin ardından da temmuz ayında bu sefer aktörler greve gitti. Aktörler Derneği Başkanı Fran Drescher, “Makinelerle değiştirilme tehlikesiyle karşı karşıyayız” dedi. SAG-AFTRA sendikasının başmüzakerecisi Duncan Crabtree-Ireland bu konuya açıklık getirdi:

“Stüdyolar sanatçılara bir günlük ödenek verip, karşılığında onların yüzlerini tarayıp sanal görüntülerini oluşturuyor. Bu görüntüleri sonsuza kadar, istedikleri herhangi bir projede, rıza ve tazminat olmaksızın kullanmak istiyorlar.”

Sanatçıların sadece görüntülerini değil, tümünden performansları da “klonlanmaya” başlanmış.

Oyuncular Birliği ‘Yapay zekânın yaratıcı meslekler için varoluşsal bir tehdit oluşturduğu’ görüşünde.

Grevler sürerken Netflix, yeni bir yapay zekâ uzmanı aradığını duyurdu. Netflix, yeni yapay zekâ uzmanına yıllık 900 bin dolar maaş ödeyecekmiş. Yapay zekâyla ilgili görüşlerini açıklayan ünlü yönetmenler de var elbette. Örneğin Memento (Akıl Defteri), Inception, Interstellar filmlerinin ardından Oppenheimer filmiyle de epeyi ses getiren Christopher Nolan şöyle diyor:

“Yapay Zekânın çok güçlü bir araç olabileceğini hissediyorum. Bu konuda iyimserim. Ama bunu bir araç olarak görmeliyiz. Onu kullanan kişi hala bu aracı kullanma sorumluluğunu sürdürmek zorundadır. Eğer yapay zekâyı insan statüsü verirse, o zaman büyük sorunlarımız olacak.”

“Avengers: Endgame”, “Kaptan Amerika 2” gibi Marvel filmlerinin yönetmeni Joe Russo da “Yapay zekâ tarafından üretilen sinema çağı uzak bir olasılık değil, hızla yaklaşan bir gerçekliktir” diyor.

Reklam dünyasında yapay zekâ kullanımına ilişkin örnek de ilginç. “Heinz A.I. Ketchup” reklam kampanyası. Şirket reklamlarda kullanacağı görseli Dall-E 2 yapay zekâ uygulamasıyla yarattığını açıkladı. Sonuç, sosyal medyada marka ile ilgili mesajlar % 1500 artmış. Satışlarda ise % 10'luk bir artış olmuş.

Ekonomi dünyasında yapay zekâ

Yapay zekânın etkilerini ekonomi alanında da hissettik.

ChatGPT’nin popüler hale gelmesinin ardından ABD borsasında bir ara yapay zekâ rallisi yaşandı.

Teknoloji ağırlıklı Nasdaq endeksindeki yükseliş yüzde 32’ye ulaştı. Özellikle yapay zekâ için geliştirdiği çiplerle NVIDIA, değeri 1 trilyonu aşan şirketler listesine girmeyi başardı. NVIDIA hisseleri altı ayda yüzde 195 değer kazandı. Tesla, META, Google, Apple, Amazon da değer kazanan şirketler arasında yer aldı. Bu yükseliş sürer mi bilinmez.

McKinsey Global Institute “üretken yapay zekânın” dünya ekonomisine yılda 4.4 trilyon dolar değer katabileceğini hesapladı.

Yine McKinsey’in “Geleceğin Yapay Zekâ Bankaları” raporuna göre yapay zekâ, her yıl bankalar için 1 trilyon dolarlık ek fayda yaratma potansiyeline sahip.

Bloomberg, BloombergGPT’yi oluşturdu. Oluşturulan model 50 milyar parametreyi barındırıyor. Kullanıcılar finansal kararlar alırken yapay zekâdan yararlanabilecek.

İşsizlik korkusu

Goldman Sachs ise raporunda üretici yapay zekânın günümüzdeki tüm işlerin dörtte birini yapabileceğini öne sürdü. Otomasyonun yalnızca ABD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde 300 milyon kişinin işini alabileceği belirtiliyor.

İşsizlik korkusu büyük. Yıllarca yapay zekâ, robotik ve otomasyon alanındaki gelişmelerin özellikle “mavi yakalılar”ı ciddi ölçüde etkileyeceği düşünülüyordu. Fakat beyaz yakalılar da etkiledi. Kapitalist sistemin emek sömürüsü uzun yıllardan beri tartışılan bir konu. Fakat bugün, emeğin sömürülmesine gerek kalmayacak bir dünyaya doğru mu ilerliyoruz gibi görüşler de dile getirilmeye başlandı.

Anımsarsınız, “Hayvanlardan Tanrılara Sapiens”, “Homo Deus: Yarının Kısa Tarihi” kitaplarıyla tanınan Yuval Noah Harari’nin dünyada giderek “gereksizler” diye bir sınıfın ortaya çıkabileceğini söylemişti birkaç yıl önce. Harari, “Gereksizler sınıfı terimini bilerek kullanıyorum, çok provokatif olduğunu biliyorum. Kişisel olarak hiçbir insanın gereksiz olduğunu düşünmüyorum tabii. Bu terimi, sistemin bakış açısı olduğu için kullanıyorum” diyordu.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin daha büyük zorluklar yaşanabileceğini söylüyordu.

Harari’ye göre İsveç gibi sosyal devletin güçlü olduğu bir ülke, teknoloji devi büyük şirketleri yüksek vergiye tabi tutabilir, işsiz kalanları destekleyebilir. Ancak bu geleneğe sahip olmayan pek çok gelişmekte olan ülkenin eliti, kitlelerin işsiz kalmasının karşısında isteksiz kalabilir. Yönetimler işsiz kalan kesimi korumak için yeterli beceriyi gösteremeyebilirler.

Siyasette yapay zekâ

Yapay zekâ siyaseti de etkiliyor.

Örneğin Romanya Başbakanı Nicolae Ciucu kendine yapay zekâ bir danışman seçti. Romanya’daki yapay zekâ, sosyal medya üzerinden ülkedeki insanların görüşlerini yorumlayacak. Hükûmete, toplumun değişik konulardaki eğilimleri konusunda bilgi verecek. Hem de anlık olarak. Bu bilgi

hükûmet tarafından alınan kararlarda göz önünde bulundurulacak.

Cambridge Analytica olayı ABD’de ciddi bir etki yaratmışa benziyor. Siyasetçiler seçimlerin yapay zekâ kullanılarak manipüle edilmesi endişesini taşıyorlar.

Anımsarsınız, Cambridge Analytica’nın, 2016 ABD seçimlerinde Donald Trump’ın seçimi kazanmasında ve Brexit referandumunda sonuçları etkilediği iddia edilmişti. Bu da sosyal medya kullanıcılarının verilerini hukuksuz bir şekilde kullanarak yaptıkları öne sürülmüştü. ABD Federal Ticaret Komisyonu buna olanak tanıyan Facebook’a ceza kesmişti.

Yapay zekâ alanında yaşanan gelişmelerin, dezenformasyon, manipülasyon ve propaganda olanaklarını güçlendirebileceği düşünülüyor. “Yapay zekâ sosyal önyargıları şiddetlendirebilir. Yıkıcı ve istikrarsızlaştırıcı etkiler yapabilir” endişesi var.

Yapay zekâ insanlığı yok mu edecek?

Aslında yapay zekâyâ sahip robotların insanlığı yok edebileceği tartışması yeni değil. Yıllardır bilim kurgu dünyasının konusu.

İzlediğimiz filmleri şöyle bir düşünüyorum:

“*Blade Runner* (Ridley Scott 1982), *Terminatör* (James Cameron 1984), *Bicentennial Man* (Chris Columbus 1999), *Matrix* (Wachowski kardeşler 1999), *Artificial Intelligence: AI* (Steven Spielberg 2001), *I Robot* (Alex Proyas 2004), *Her* (Spike Jonze 2013), *Ex Machina* (Alex Garland 2014)”

Sonra *Star Trek*, *Battlestar-Galactica*, *Westworld* gibi dizileri de unutmamalı.

Hatta daha eskilere 1920’lere kadar gidebiliriz. *Metropolis* (Fritz Lang 1927), *Nineteen Eighty-Four* (Michael Anderson 1956), *Fahrenheit 451* (François Truffaut 1966), *2001: A Space Odyssey* (Stanley Kubrick 1968)

Yukarıdaki filmlerin pek çoğunun George Orwell, Isaac Asimov, Ray Bradbury, Philip K. Dick, Aldous Huxley, Arthur C. Clarke, Stanislaw Lem, Frank Herbert gibi müthiş yazarların kitaplarından esinlendiğini söylemeye gerek yok.

Kaldı ki robot sözcüğü ilk olarak Karel Čapek’in yazdığı *R.U.R.* adlı tiyatro oyununda kullanılmış. Tarih mi? 1920. Oyun 2 Ocak 2021’de ilk kez sahnelenmiş.

Čapek’in kardeşi Jasepf bu sözcüğü Çekçe “zorla çalıştırma” anlamına gelen “Robota” sözcüğünden

türetmiş. “Robota” sözcüğünün kökeni de köle anlamına gelen bir sözcük.

Oyunda bir bilim insanı, insanlardan daha kusursuz ve güvenilir insansı makineler yaratmanın sırrını keşfeder. Yıllar sonra bu makineler isyan ederler ve mücadele başlar. Tanıdık geliyor değil mi?

Kıyamet senaryoları bilim dünyasında da yeni değil. İngiliz matematikçi I. J. Good daha 1965 yılında şöyle diyordu: “İlk süper zeki makine, insanın yapması gereken son icat olacaktır.”

Good, ‘yapay zekânın babası’ Alan Turing ile birlikte çalışmış bir bilim insanıydı.

Stephen Hawking 2014 yılında BBC’deki bir söyleşide, Yapay zekânın insanlığın sonunu getirebileceğini söylemişti.

Hawking, “Yapay zekâ, kendisini geliştirmeyi sürdürülebilir ve hatta kendisini yeniden biçimlendirebilir. Son derece yavaş bir biyolojik evrimle sınırlı olan insanlar, bu tür bir güçle yarışamaz” diyordu.

Elon Musk’ın 2015 yılındaki Twitter paylaşımını anımsıyorum:

“Umarım insan, süper yapay zekâ için biyolojik bir başlangıç programı değildir.”

« Judie Wieland’ın yapay zekâyâ yarattığı fotoğraflar. Wieland, “Yapay Zekâ Sineması” başlığıyla görüntüler üreten sanatçılardan biri. Film kareleri üretiyorlar. Ama ortada film yok. Wieland bu görüntüleri, DALL-E 2, Stable Diffusion, and Midjourney yazılımlarını kullanarak yarattığını söylüyor. Son aşamada da renkler üzerinde Photoshop yazılımıyla işlem yapıyor. Kendini sentograf olarak niteleyen Wieland, “Fotoğrafçılar belli bir zamanın gerçek anları yakalamaya çalışırlar. Sentograflarsa asla gerçekleşmeyen ve asla gerçekleşmeyecek anları yakalayabilirler. Bunu hayal gücünü görüntüye dönüştüren bir kamera gibi görebilirsiniz” diyor.

»

Süper Zekâ: Yollar, Tehlikeler ve Stratejiler kitabının yazarı İsveçli felsefeci Nick Bostrom, süper yapay zekâ ile insan zekâsı arasındaki farkı şöyle açıklıyordu:

"Einstein'ın zekâsıyla bir solucanın zekâsı arasındaki fark neyse, öyle bir fark söz konusu olacak."

Bostrom 2015 yılında İstanbul'da düzenlenen bir konferansa katılmıştı. Süper zeki makineleri "insanlığın şimdiye kadar karşılaştığı en önemli ve en büyük sorun" olarak niteliyordu.

"Bu güçlüğü aşmayı başaramazsak kötü niyetli veya insanlara duysız yapay zekâ bizi büyük ihtimalle yok edecektir" diyordu.

Bilim insanı, mucit ve bilgisayar dahisi Ray Kurzweil'in sözü de hafızalarda:

"Tanrı şu anda yok ama biz inşa ediyoruz!"

Yapay zekâ soruları

Bugün yapay zekâ ile ilgili pek çok soru var.

En popüler olanlardan biri "Yapay zekâ insanları yok mu edecek, yoksa daha güzel bir dünya yaratmamıza yardımcı mı olacak?" sorusu.

Gazeteci Naomi Klein, Guardian'da yayınlanan makalesinde "Yapay zekâ gerçekten de insanlığa, dünyaya, diğer türlere, hepimize büyük yararlar sağlayabilir" diyor ve şöyle sürdürüyor yazısını:

"Ancak bunun olması için, bu teknolojilerin bizimkinden çok farklı bir ekonomik ve sosyal düzen içinde konuşlandırılması gerekir. Teknolojinin amacı insan ihtiyaçlarının karşılanması ve tüm yaşamı destekleyen gezegen sistemlerinin korunması olmalıdır. Aksi halde bu teknolojiler mülksüzleştirme ve yağma için korkunç bir araç haline gelebilir."

Melek mi şeytan mı?

İnternetin ilk yıllarını anımsıyorum. Almanya'nın ünlü *Der Spiegel* dergisi, "İnternet"i kapak konusu yapmıştı. Şöyle yazıyordu:

"Şimdi yine büyük bir şey icat ettik, fakat bunun ne anlama geldiğini daha sonra keşfedeceğiz."

Aradan 30 yıl geçti.

Bu sefer *The Economist*'in kapağı dikkatimi çekti.

Kapakta tüm sayfayı kaplayan iki harf var: "AI".

Artificial intelligence (yapay zekâ) sözcüklerinin ilk iki harfi. A'nın üzerinde bir hare var. Meleği temsil ediyor. I'nın üzerinde ise boynuz ve altında da bir kuyruk. Şeytanı simgeliyor.

Yapay zekâ melek mi şeytan mı?

Oysa gerçek sorun ne? Sorun yapay zekâ mı yoksa biz miyiz?

Yuval Noah Harari son kitabı *21. Yüzyıl için 21 Ders* kitabındaki sözleri geliyor aklıma.

Efendilerine başkaldırıp sokaklarda başıboş gezerek önlerine çıkkanı öldüren robotlar hakkında haddinden fazla bilim kurgu izlediğimizi söylüyordu Harari ve ekliyordu:

"Oysa robotlarla ilgili asıl sorun bunun tam tersi. Muhtemelen her koşulda efendilerine itaat edecekleri ve asla başkaldırmayacakları için korkmalıyız onlardan. Körü körüne itaat eden robotlar iyi huylu efendilere hizmet ediyorsa sorun değil elbette. Peki ya tersiyse? Robotlarla ilgili asıl sorun kendi yapay zekâları değil, efendilerinin doğal aptallığı ve zalimliğidir."

Siz ne dersiniz? ■

7
6^e
f
e
s
t
i
v
a
l
i
n
t
e
r
n
a
t
i
o
n
a
l
d
u
f
i
l
m

FESTIVAL DE CANNES

16
27
mai
2
0
2
3

CANNES 2023: AVRUPA SİNEMASININ ZAFERİ

YAZI
VECDİ SAYAR

Dünya sinemasının göz bebeği Cannes Festivali'nin 76. yılında ödüller Avrupa filmlerine giderken, ilk kez Türkiye'den bir oyuncu, Merve Dizdar "En İyi Kadın Oyuncu" ödülünün sahibi oldu.

Uluslararası Film Festivallerinin yıldızı hiç kuşkusuz Cannes Festivalidir. Bu yıl 76. yaşına ulaşan festival, istikrarlı bir politika sayesinde, sinema dünyasındaki öncü rolünü sürdürüyor. Geçen sayımızda, festivalin 1939 yılının 1 Eylül'ünde başlamasının planlandığını, fakat aynı gün II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ertelenerek savaşın bitiminde, 1946 yılında gerçekleşebildiğinden söz etmiştik. O yılın festival seçkisi belli olduğundan, 63 yıl sonra, 2002'de oluşturan yeni bir jüri ile 1939 Festivali filmleri değerlendirildi ve Amerikalı yönetmen Cécil B. De Mille'in "Pasifik Express" filmi 'O Yılı'

olarak adlandırılan o yılın "Büyük Ödülü"ne değer görüldü.

Kuruluşundaki barışçı ideali hiç terk etmeyen festivalin ilk yıllarında, ülkelerin saptadığı filmlerin katıldığı bir yarışma yapılıyor, bu filmlerden birçoğu ödül alarak ayrılıyordu Cannes'dan. İlk yılın Büyük ödülü, aralarında David Lean'ın, Roberto Rossellini'nin, Billy Wilder'in filmlerinin de olduğu 11 filme birden verilmişti. 1947 yılında En İyi Film ödülü, 6 kategoride (Psikolojik Film/ Aşk Filmi, Serüven ve Polisiye, Sosyal film, Müzikal Komedi, Animasyon, Belgesel) verildi. Bir yıl aradan sonra, 1949'da Büyük Ödül tek

bir filme (Carol Reed'in "Üçüncü Adam") verilirken, En İyi Yönetmen (René Clement), En İyi Erkek ve Kadın Oyuncu ödülleri verildi. İlk üç festivalde de jüri başkanı aynı kişiydi: Fransız tarihçi ve politikacı George Huisman.

Palmiyesiz yıllar

50'li yılların başında daha ciddi bir yaklaşım egemen oldu festivale. Artık, yarışmacı filmler Festival yönetimi tarafından seçiliyor, ödül dağıtımında da mavi boncuk politikasından vazgeçiliyordu. 1951'de yazar André Maurois'nın

jüri başkanlığında gerçekleşen festival Büyük Ödülü iki film arasında paylaştırdı: Vittorio de Sica'nın *"Milano Mucizesi"* ile Alf Sjöberg'in *"Matmazel Julie"* adlı filmi. Festival, politikacıların dümen suyundan çıkarak, sanat sinemasının kâbesi olması yönünde ilk adımını atıyordu. O yıl, Luis Buñuel En İyi Yönetmen seçilirken, oyunculuk ödülleri de Bette Davis ve Michael Redgrave'in oldu. Jean Cocteau'nun jüri başkanlığını üstlendiği 1953 festivali sürpriz bir kararla sonuçlandı: jüri tek bir ödül vermişti: Henri-Georges Clouzot'un *"Dehşet Yolcuları"*na festivalin Büyük Ödülü (Grand Prix) verilmişti. Festival ödülü henüz Altın Palmiye değildi... Cocteau 1954'te de aynı tutumunu sürdürdü: Japon yönetmen Kinugasa'nın *"Cehennem Kapısı"*na Büyük Ödül, René Clément'in *"Mösyö Ripois"* filmine Jüri özel ödülü vermekle yetindi. Ama, sonraki yıllarda yönetmen ve oyunculuk ödülleri de yeniden verilmeye başlandı.

1955 yılı, festivalin 'Altın Palmiye' ödülüne kavuştuğu yıl oldu. O yıl, ödül Amerikalı yönetmen Delbert Mann'ın *"Marty"*sine gitti. Ertesi yıl ise ilk kez bir belgesel, Jacques-Yves Cousteau'nun denizaltı dünyasının gizemlerini sergilediği *"Sessiz Dünya"* Altın Palmiye alıyordu. 56'da Palmiye William Wyler'e giderken, Avrupa sinemasının iki büyük ustası, Andrzej

Wajda ve Ingmar Bergman Jüri Özel Ödülünü paylaştılar... Elbette, 67 yılın ödüllерinin tümünü sıralamayacağım, buna sayfalarımız yetmez. Ama, Cannes'ın 'yönetmen sineması' ya da 'yaratıcı sinema' olarak da adlandırılacak 'sanat sineması'nı koruyan, kollayan çizgisinin hiç değişmediğini vurgulamak isterim. Çok yakın zamanlara kadar Amerikan sinema endüstrisinin propaganda makinesi olarak çalışan Oscar ödüllерinden farklı bir çizgi...

68'in mirası

60'ların başında *"Tatlı Hayat"*la Altın Palmiyeyi kucaklayan Federico Fellini'nin ardından Luis Buñuel, Luchino Visconti, Jacques Demy, Richard Lester, Claude Lelouch, Pietro Germi gibi Avrupalı yönetmenler bu ödülün sahibi oldu. 1968'de Fransa'yı saran devrim dalgası Festivali de etkiledi. Yarışmacıların büyük kısmı üniversiteli gençlerin isyanına destek vermek üzere yarışmadan çekilince festival iptal oldu. 68 isyanı, festivalde yeni bir bölümün yaratılmasına neden oldu. O günden bu yana Fransız Yönetmenler Birliği'nce düzenlenen 'Yönetmenlerin On Beş Günü' adlı bölümde, yenilikçi bir sinema anlayışı hakim oluyor. Yılmaz Güney'in *"Umut"*unun da bu bölümde gösterildiğini anımsatayım.

Festival 1967- 74 yılları arasında Altın Palmiye'yi terk edip yine 'Büyük Ödül'e (Grand Prix) dönmüştü. 75 yılında Palmiye yeniden verilmeye başlandı. O yıl, Palmiye'yi Cezayirli Lakhdar Hamina'nın *"Ateş Yılları Güncesi"* ne veren Jeanne Moreau başkanlığındaki jüri Fransa'nın sömürgeci anlayışını eleştiren bir tutum sergiliyordu. Ertesi yıl, Amerikalı yazar Tennessee Williams başkanlığındaki jüri Altın Palmiye'yi Martin Scorsese'nin *"Taksi Şoförü"* ne verdi. 1977'den başlayarak hemen her yıl Cannes'a gittiğim için festivalin sonraki gelişim çizgisini yakından takip etme şansım oldu. O yıl Palmiye İtalyan sinemasının ustaları Taviani kardeşlerin *"Babam ve Ustam"* (Padre Padrone) filminin olmuştur. Sonraki yıllarda da bu ödül dünya sinemasının büyük ustalarına verildi. 79'da Volker Schlöndorff'un *"Teneke Trumpet"* i ile Francis F. Coppola'nın *"Kıyamet"* filmleri arasında paylaştırılan ödül, 80'de *"Kagemusha"* ile Kurosawa'nın, 81'de *"Demir Adam"* la Andrzej Wajda'nın oldu. 1982 ise sinemamızın Cannes'daki ilk zaferine tanıklık etti. Dünya tiyatrosunun usta yönetmeni Giorgio Strehler başkanlığındaki jüri, Altın Palmiye ödülünü Costa-Gavras'ın *"Kayıp"* (Missing) ile Yılmaz Güney'in *"Yol"* u arasında paylaştırdı.

✶ Cannes Film Festivali'nin bu yılki açılış filmi, Johnny Depp'in başrol oynadığı Fransa yapımı Jeanne du Barry oldu.

Güney'den Ceylan'a

O günden bugüne sinemamız, Cannes'da yarışmalı bölümde Türkiye kökenli Alman yönetmen Fatih Akin (*Yaşamın Kıyısında* – En İyi senaryo ödülü), Tevfik Başer (*Elveda Yabancı*), Deniz Gamze Ergüven (*Mustang* – Europa Cinemas), Rezan Yeşilbaş (*Sessiz* – En İyi Kısa Film), Resmi Programın bir parçası olan 'Belirli Bir Bakış'ta Zeki Demirkubuz (*İtiraf ve Yazgı*), Semih Kaplanoğlu (*Bağlılık Hasan*), Emin Alper (*Kurak Günler*), Fransız Sinema Yazarları Birliği'nin düzenlediği 'Eleştirmenler Haftası'nda Canan Gerede (*Robert's Movie*), Serdar Akar (*Gemide*), Mehmet Can Mertoğlu (*Albüm*) gibi yönetmenler tarafından temsil edildi. Yılmaz Güney, Şerif Gören'in yönettiği "Yol"un ardından, "Duvar" filmi ile Altın Palmiye'ye aday gösterildi, ama festivalden ödölsüz döndü.

Cannes'da birden çok başarıya imza atan yönetmenimiz ise Nuri Bilge Ceylan oldu. Farklı filmlerle, Altın Palmiye, Jüri Büyük Ödölü, En İyi Yönetmen ödöllerini kazanan Ceylan, son filmi "Kuru Otlar Üstüne" ile bir kez daha Altın Palmiye için yarıştı. Sonuçta, filmin oyuncularından Merve Dizdar En İyi Kadın Oyuncu ödölünün sahibi oldu.

Cannes, 80'lerden günümüze festivaller evrenindeki liderliğini hiç kaybetmedi. Bunun birden fazla nedeni var elbette. Film seçkisinin sorumluluğunu üstlenen festival yönetmeninin, çeşitli ölkelerdeki temsilcilerinin önerilerine kulak vererek ve başvuran binlerce filmi izleyerek yaptığı seçkinin düzeyi bunların en önemlisi (Uzak Doğu'dan Latin Amerika'ya dünyanın dört bir yanındaki yönetmenleri takibe alan festival, yılda yaklaşık 20-21 filmi yarışmalı programa seçiyor). Bir diğör faktör ise dünyanın en önemli film pazarlarından birine sahip olması. Cannes'a –özellikle ana yarışmaya– seçilen bir filmin, daha festival başlamadan pek çok ölkeye satışı yapılıyor. Seyirci odaklı bir festival değıl Cannes. Yerli halktan çok küçük bir azınlık film galalarına davetiye bulabiliyor. Bilet satışının yapılmadığı festivale her yıl binlerce sinemacı katılıyor. Dünya sinema basınından katılımcıların sayısı ise 4.000'e yakın. Bu çapta bir festivali gerçekleştirmek, ciddi bir bütçe gerektiriyor. Bu bütçenin büyük kısmının Fransa Kültür Bakanlığı tarafından karşılanması doğa, çünkü Fransa'nın tanıtımı adına önemli bir işlev gören festival, aynı zamanda Fransız sinema endüstrisinin de dünya çapındaki tanınırlığına büyük katkı sağlıyor.

Venedik'te olduğı gibi yılın büyük bütçeli Amerikan filmlerini yarıştırmaktansa, az sayıda nitelikli ABD yapıtını yarışma dışı gösterimlerde sunmayı tercih ediyor Cannes Festivali. Yarışmalı bölümde her yıl birkaç Amerikan bağımsız yönetmeninin ürünü yer alsa da, ağırlık her zaman Avrupa sinemasında oluyor. Editöryal özerkliğini korumaktaki başarısı takdir edilse de, Festival yıllar içinde çeşitli eleştirilere de maruz kalıyor. Gelişmekte olan ölkeler sinemalarına yeterince yer vermemesi ve kadın-erkek eşitliği açısından yeterli çaba gösterilmemesi bunların başında geliyor. Ama festivalin programından sorumlu Thierry Fremaux, tek ölçütlerinin filmlerin kalitesi olduğunu yineleyerek karşılıyor bu eleştirileri. Bu yüzden bazı yıllar, ölkeler açısından daha dengeli, daha yaygın bir dağılım söz konusu olurken, bazı yıllar Avrupa, hatta Fransız sineması ağırlığı oluşturuyor. Nitekim, bu yıl da öyle oldu. Yarışmada Asya, Afrika ve Latin Amerika sinemalarının sayısı oldukça azdı. Bu sinemalar daha çok, 'Belirli Bir Bakış' bölümünde temsil edildiler.

Jüri başkanlığını, geçen yıl "Hüzün Üçgeni" adlı filmiyle Altın Palmiye'yi kazanan İsveçli yönetmen Ruben Östlund üstlenmişti. Jürinin diğör

✧ Yönetmenliğini Justine Triet'in gerçekleştirdiğı Fransa yapımı Bir Düşüşün Anatomisi Altın Palmiye ödölünü kazandı.

⚡ En İyi Kadın Oyuncu Ödülü'nü, *Kuru Otlar Üstüne* filmindeki rolüyle Merve Dizdar kazandı.

üyeleri ise, ABD'den iki oyuncu (Paul Dano ve Brie Larson), Fransa'dan yönetmen Julia Ducournau ve oyuncu Denis Menochet, Afganistan kökenli yazar Atiq Rahimi, Arjantinli yönetmen Damien Szifron, Faslı yönetmen Maryam Touzani ve Zambiya kökenli Büyük Britanya vatandaşı Rungano Nyoni seçilmişti. Ama bu çeşitlilik jüri kararlarına yansımada. Ödülleri toplayanlar Avrupalı yönetmenler oldu. Dokuz kişilik jürinin dördü kadınlardan oluşuyordu. Yarışmaya seçilen 21 film içinde kadın yönetmenlerin sayısı da 7'de kalıyordu.

Kadınların zaferi

Festival yönetmenleri jüri başkanını ve üyelerini seçerken dolaylı yönden de olsa sonuçları etkileme gücüne sahiptir. Amerikalı bir yönetmenin başkanlığındaki bir jürinin, yarışmadaki tüm Amerikan yapımlarını göz ardı etmesi pek mümkün olmaz. Aynı şekilde Avrupalıların çoğunlukta olduğu bir jürinin Avrupalı yönetmenlerden, kadınların çoğunlukta olduğu bir jürinin ise kadın yönetmenlerden yana tavır alması sıkça rastlanan bir durumdur. Bu yıl ise, kadınlar azınlıkta olmasına karşın, Altın Palmiye bir kadın yönetmenin filmine gitti.

76. Festivalde En İyi Film seçilerek Altın Palmiye'yi kazanan film Justine Triet'nin *"Bir Düşüşün Anatomisi"* oldu. Festivalin 76 yıllık tarihinde Palmiye'yi kazanan üçüncü kadındı Triet. İlki, 1983 yılında *"Piyano"* ile ödülü kazanan Avustralyalı yönetmen Jane Campion, ikincisi ise 2021 yılında *"Titan"* ile ipi göğüsleyen Julia Ducournau. Böylelikle üç yıl içinde ikinci kez bir Fransız kadın yönetmen Altın Palmiye'nin sahibi oluyordu.

Vietnam asıllı Fransız yönetmen Tran Anh Hung, *Etili Güveç* ya da *Yahni* diye çevrilebilecek *"Pot-au-feu"* filmiyle En İyi Yönetmen ödülünü kazanırken, İngiliz yönetmen Jonathan Glazer'in *"İlgi Alanı"* (Zone of Interest) Jüri Büyük Ödülü, Finli yönetmen Aki Kaurismäki'nin *"Düşen Yapraklar"*ı üçüncülük olarak değerlendirilebilecek Jüri Ödülü'nün sahibi oldu. Böylelikle, Avrupa sineması ödüllerin büyük kısmının sahibi oluyordu.

Yarışmaya seçilen 21 yapıt arasında 16'sının Avrupa yapımları olduğu düşünülürse doğal sayılması gereken bir son. Amerikan filmlerinden hiçbirinin ödül listesinde yer almaması ise, en iyilerin yarışma dışı gösterimlerde yer alması ile açıklanabilir.

Avrupa dışında ödül listesine girmeyi başaran iki ülke vardı: Türkiye ve Japonya. Nuri Bilge Ceylan'ın *"Kuru Otlar Üstüne"* filmindeki rolü Merve Dizdar'a En İyi Kadın Oyuncu ödülünü getirirken, Alman sinemasının ustalarından Wim Wenders'in Japonya'da çektiği bir tuvalet temizleyicisini konu aldığı *"Mükemmel Günler"* filmindeki rolüyle Koji Yakusho En İyi Erkek Oyuncu seçildi (Yakusho, festivalde Kore-edda Hirokazu'nun *"Canavar"* filminin de başrolündeydi). Bir başka Japon sanatçı, *"Canavar"*ın senaristi Yuji Sakamoto da En İyi Senaryo ödülünün sahibi oldu. İstatistiki bilgiler bir yana, jüri kararlarını tutarlı buluyorum. Her ne kadar Triet'nin yerine Glazer'in filmini yeğlesem de...

Amerika'dan bir başyapıt

76. Cannes Festivali ana yarışma seçkisine seçilen Amerikan yapımları, Wes Anderson'un *"Asteroit Şehir"* ve Todd Haynes'in *"Mayıs Aralık"* filmlerini izleyemedim, bu yüzden görüş belirtemiyorum. Ama Yarışma Dışı bölümde sunulan Martin Scorsese'nin *"Dolunay Katilleri"*nin (Killers of the Flower Moon) yılın en iyi filmi olduğunu düşünüyorum.

Les Filles d'Olfa (Olfa'nın Kızları)

Amerikan sinemasının klasik anlatılarına bir cevap niteliğindeki film, Amerika'nın kuruluş yıllarında yerlilerin elinden topraklarını almak için başvurulan yöntemler arasında Kızılderili kızlarla evlenmenin de yer almasını ve insani değerleri hiçe sayan bir zenginleşme çabasının yıkıma götürdüğü bireyleri anlatıyor.

3,5 saatlik süresi boyunca bir an bile gerilimi düşmeyen, seyir zevki azalmayan bir film bu. Usta işi bir senaryo, mükemmel bir sinematografi ve oyunculuk (Leonardo DiCaprio, Brendan Fraser, Robert de Niro ve Kızılderili oyuncu Lily Gladstone) barındıran filmin Oscar'larda iddialı olması gerekir.

1920'lerde bugünün Oklahoma'sında yaşayan Amerika'nın yerli halklarından Osage kabilesinin fertlerinin gizemli ölümlerini –daha doğrusu faili meçhul cinayetleri– ve FBI'ın yürüttüğü soruşturmayı konu alan David Grann'ın kitabından kaynaklanan yapım Amerikan tarihinin karanlık bir sayfasına ışık tuttuğu için Oscar'larda göz ardı edilir mi, göreceğiz hep birlikte. Kanımca, bu yıl Cannes'dan geriye kalacak tek başyapıt bu.

Suçlular arasında

Festivalde suç kavramını ele alan yalnızca Scorsese değildi. Altın Palmiye'yi kazanan Fransız filmi *"Bir Düşüşün Anatomisi"* kocası balkondan düşerek ölen bir kadın yazarın cinayetiyle suçlandığı yargı sürecini konu alıyor. Tek tanığı çiftin görme engelli oğlu olan cinayeti anlatan öykü Arthur Harari'ye ait. Justine Triet, yalın ve etkileyici anlatımı ile Altın Palmiye'yi hak ediyor ama başroldeki Alman kadın oyuncu Sandra Hüller'in şapka çıkarılacak yorumu olmasa bu sonucu elde edebilir miydi bilmiyorum. Fransız sineması, "Saint Omer"den sonra bir kez daha mahkeme salonundan usta işi bir film çıkarıyor.

Suç üstüne bir diğer film de, gerçek bir yaşam öyküsüne dayanan *"Zone of Interest"*. İngiliz yönetmen Jonathan Glazer, Martin Amis'in romanından yola çıkarak, Auschwitz temerküz kampı komutanı Nazi subayı Rudolf Höss ve karısının yaşam öyküsünü anlatıyor. Karısını olduğu kadar, doğayı, hayvanları da seven komutan, kendilerine bir cennet yaratma sevdasında. Hem de asrın en büyük felaketinin yaşandığı kampın yanı başında. İş saatlerinde acımasız, evinde sevgi dolu olan bu sadistin yaşamını belirli

bir mesafeden izliyoruz. Belli ki yönetmenin derdi psikolojik bir dram yapmak değil. Höss ve aile fertlerinin kamptan yükselen feryatlara, kampın bacasından yükselen dumanlara kayıtsız kalmasını mesafeli bir anlatımla anlatarak, izleyicinin kendini sorgulamasını istiyor sanki... Yoksa, biz de olup bitenlere karşı bu kadar kayıtsız mı kalıyoruz? Amacına uygun bir dili ustalıkla kullanıyor yönetmen. Rahatsız edici bir müzik ve soğuk renklerle resmedilmiş sahte bir cennete misafir ediyor bizi... İngilizcede 'zone of interest' diye bir kavram yok, ama 'person of interest' diye bir kavram var. 'suçlanan kişi' anlamında... Buna gönderme yaparak, 'ilgi alanı' yerine 'Suç Alanı' diye çevirmek daha mı doğru olur acaba?

Bir başka suçluyu da Tunus'un başarılı kadın yönetmenlerinden Kaouther Ben Hania anlatıyor, *"Olfa'nın Kızları"* adlı filminde. Hikayenin gerçek olması ile yetinmemiş Ben Hania; olanları belgesel-kurmaca karışımı bir üslupla anlatmış. İki kızı IŞİD'e katılmak üzere evden kaçıp, Libya'ya giden, orada yakalanıp hapse atılan Olfa adlı bir kadının hikayesi bu. Olfa'nın diğer iki kızı ise modern yaşama adapte olmuş, kız kardeşlerinin seçimini anlamakta zorlanıyor.

❧ Aki Kaurismäki'nin yönettiği *Fallen Leaves* (Düşen Yapraklar)

Hikayelerini dünyaya duyurmaya karar veriyorlar ve konuyu Ben Hania ile paylaşıyorlar. Yönetmen, filmde hapisteki kızları oynamak üzere iki oyuncu buluyor. Diğer kızları ve Olfa'yı kendileri oynuyor. Ama, hepsi bu kadar değil, bazı duygusal sahnelerde Olfa çok zorlanacağı için onun rolünü de bir oyuncu üstleniyor ve biz perdede iki Olfa görüyoruz. Gerçeğini ve bu rolü oynayanı... Brecht'yen bir yaklaşımla çağımızın en acı hikayelerinden birini anlatan Ben Hania'nın filmi ödül alamadı ama dünyanın dört bir yanında gösterileceğinden kuşku yok.

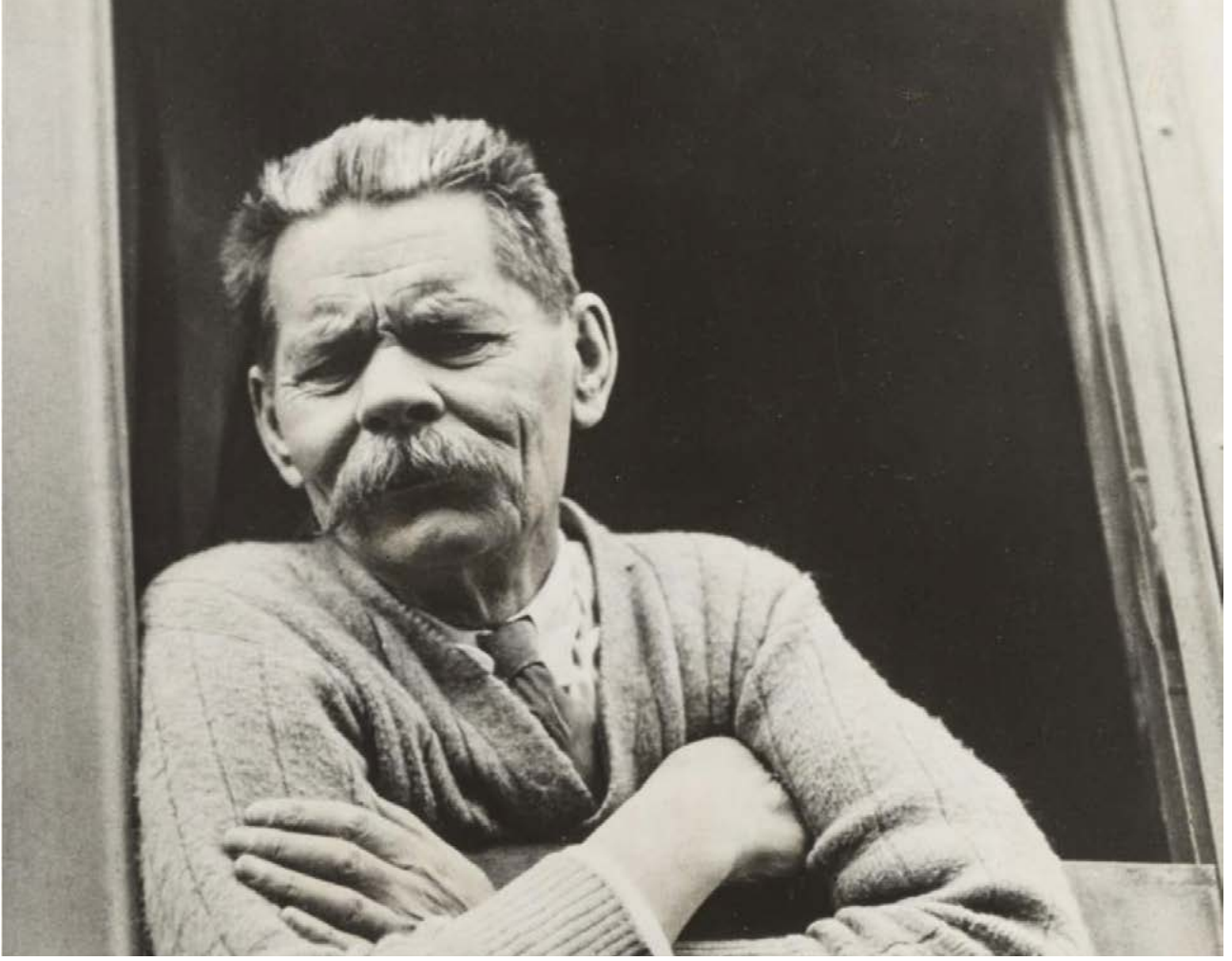
Kaybedenler ve kazananlar

Yarışmanın beğenilen filmlerinden biri olan *"Düşen Yapraklar"* izleyemedim. Finlandiyalı yönetmenlerin en ünlüsü Aki Kaurismäki, soğuk bir Helsinki gecesinde karşılaşan bir kadın ve bir erkeği anlatmış. Hayatlarının aşkını bulduğuna inanmak isteyen bir kadın ve bir erkek... Kaurismäki'nin hüznü dolu mizah anlayışının bir başka örneği olsa gerek. İlk fırsatta görmek isteyeceğim filmlerden bir diğeri, İtalyan sinemasının yaşayan en önemli ustalarından Nanni Moretti'nin kendi hayatından izler taşıyan ve İtalyan politikasına göndermeler içeren *"Aydınlık Bir Geleceğe Doğru"*.

Marco Bellochio'nun ailesinden alınarak bir Katolik olarak yetiştirilen bir Yahudi çocuğun hikayesini anlattığı *"Kaçırılma"* İtalyan sinemasından gelen bir diğer film. Ama o da ödölsüz ayrıldı Cannes'dan. Fırından çıkar çıkmaz sinemalarımıza gelen bir ürün, Wes Anderson'un *"Asteroid City"*'si her zamanki fantezilerini yinelediği bir film olmuş. Catherine Corsini'nin gençliğinde bir travma yaşamış Korsikalı bir kadın üzerinden kimlik sorununu irdelediği *"Dönüş"*, kadın cinselliğini anlatmayı sürdüren Catherine Breillat'nın *"Geçen Yaz"*ı, Alice Rohrwacher'ın tarihi eser kaçakçıları anlattığı ve mitolojik bir canavarın adını taşıyan *"Kimera"*, Jean-Stéphane Sauvaire'in gerilim filmi *"Kara Sinekler"*, Amerikan bağımsızlarından Todd Haynes'in gerçek bir öyküden yola çıkarak çektiği romantik dram *"Mayıs Aralık"*, Brezilyalı Karim Ainouz'un Alicia Vikander, Jude Law gibi iyi oyuncularla çektiği başarısız tarihsel dram *"Kraliçenin Oyunu"* ve en sevdiğim yönetmenlerden Ken Loach'un göçmenlere yönelik ayrımcılığı konu aldığı *"Yaşlı Meşe Ağacı"* (Türkçeye Yaşlı Çınar olarak çevrilse daha yakışır) filmleri Cannes'dan ödölsüz dönen yapıtlar oldu. Vietnamlı-Fransız Tran Anh Hung'un *"Dodin Bouffant'nın Tutkusu"*, Çinli yönetmen Wang Bing'in belgeseli *"Gençlik"*, Senegalli-

Fransız Ramata-Toulaye SY'nin *"Banel ve Adama"*sı da öyle... Aralarında tek üzüldüğüm *"Yaşlı Çınar"* oldu.

Nuri Bilge Ceylan'ın taşra ile büyük kent, hayaller ile gerçekler arasında bocalayan aydınlar ve aydın heveslileri üzerine yaptığı filmlerin en yenisi *"Kuru Otlar Üstüne"* filminin bu yapıtlar arasından sıyrılarak ödöl listesine girmesi başlı başına bir başarı. Festivalin En İyi Kadın Oyuncu ödölünü gerçekten de hak ettiğini düşünüyorum. Dizdar, Semaver Kumpanya, Craft Tiyatro gibi topluluklarında tiyatro kariyerini sürdürürken televizyon dizileri ve sinema filmlerinde de oyunculuk yapmaya başlamış, *"Masumlar Apartmanı"* adlı diziyle dikkatleri üzerine çekmiş, geçen yıl Selcen Ergun'un *"Kar ve Ayı"* filmi ile yurt içi ve yurt dışı festivallerde ödöller kazanmıştı. Her zaman söylerim, ülkemiz bir oyuncu cenneti; yeter ki yönetmenlerimiz doğru oyuncuyu bulmayı becersin. Oyuncu yönetimindeki başarısını her zaman hayranlıkla izlediğim Nuri Bilge Ceylan bu kez de doğru oyuncuyla çıktı er meydanına ve hak ettiği ödölü aldı. Daha nice ödöller dileyelim Bilge'ye, Merve'ye ve sinemamızın tüm genç yaratıcılarına... ■

İSTANBUL'DAN MAKSİM GORKİ GEÇTİ

YAZI
GÖKHAN AKÇURA

Maksim Gorki'nin 1933 yılındaki günübirlık İstanbul ziyareti basında büyük ilgi görür. Gorki, görüştüğü Türk ekibine “Gençliğimin önemli bir bölümü Volga kıyılarında Türkler arasında geçmiştir. Milletinizi yakından tanırım. İki milletin devrimleri arasında bir eşitlik ve benzerlik var. Eski rejimlerin baskısı kalkınca bir çok yeni değerler fıskırdı. Hep halkın içinden yetişmiş adamlar iş başına geçti.” der.

Siirt Mebusu Mahmut Soydan'ın yönetiminde çıkan *Milliyet* gazetesinin 14 Mayıs 1933 tarihli nüshasında şu satırlar yer alıyordu:

“Meşhur Rus edibi Maxim Gorki yarın Sovyet bandıralı Jean Jaures vapuru ile İtalya'nın Soreneto şehrinden şehrimize gelecektir. Gorki bundan birkaç ay evvel

tedavi için Soreneto'ya gitmiş ve orada bulunduğu zaman bazı Türk dostlarına Türkiye'yi görmek istediğini söylemişti. Rus edibi bu sebeple Rusya'ya dönerken şehrimize de uğramağa karar vermiştir. Maxim Gorki'ye oğlu ve gelini ile doktoru refakat etmektedir. Jean Jaures vapuru bu gece sabaha karşı limanımıza varacak ve muhterem misafirimiz yarın sabah

şehre çıkacaktır. Maxim Gorki'ye şehrimizde istikbal için bir program yapılmaktadır. Muhterem misafir Halkevi ve C.H.Fırkası ve Matbuat Cemiyeti tarafından karşılanacaktır. Maxim Gorki'nin şehrimizde ne kadar kalacağı belli değildir. Bununla beraber ikametini temdit etmesi ve sıhhati müsait olduğu takdirde Ankara'yı ziyaret etmesi rica edilecektir.”

Gorki'nin gelişini heyecanla bekleyenlerden biri de Peyami Safa'dır. Safa Gorki'nin politik olarak da ülkesinde önemli bir yeri olduğunu hatırlattıktan sonra yazısına şöyle devam ediyor: *"Ben, kendi hesabıma yalnız romancı Gorki'yi karşılayacağım ve selamlayacağım. Çünkü büyük ve samimi Gorki, dünya tarihinde herhangi bir eşi bulunmayan, başkalarının iddialarını tekrarlamayan samimi ve orijinal Gorki oradadır."*

Gazetelerdeki haberlere göre 15 Mayıs sabahı vapurdan inen Maksim Gorki, Rus Sefiri Y. Z. Suriç, Rus Konsolosu ve Tass Ajansı muhabiri M. Yablovski ile şehirdeki Sovyet müesseselerine ziyaretler yapmıştır, Taksim Abidesi'ni, Sultanahmet, Ayasofya, Süleymaniye camilerini, Asar-ı Atika Müzesi'ni (Aya İrini Kilisesi), Edirnekapı'yı gezdikten sonra vapura dönmüştür. Vapurda kendisiyle buluşan Türk ekibinden Mansur Tekin, izlenimlerini şöyle aktarıyor:

"Öğle üstü Halk Fırkası İstanbul idare heyeti reisi, Halkevi reisi ile Maarif müdür ve muavininden oluşan bir heyetle vapura gittik. Gorki'yi vapurun darca bir salonunda kendisini Ankara'dan karşılamaya gelen Suriç yoldaş ve diğer Rus temsilcileri ve Rus kolonisinden kişilerle konuşur bulduk. Biz içeriye girince ayağa kalkıp ilerlediler. Önce Gorki ile sonra diğerleriyle el sıkıştık. Uzun bir boy, enli omuzlar, kırmızıya yakın ve kuşkusuz çok sağlıklı bir rengi olan yüzünde uzun, beyaz bıyıklar, mavi gözler, çıkık şakak kemikleri kuvvetle göze çarpıyor. Üstünde basit bir elbise, başında külaha, takkeye benzeyen bir başlık var. İhtimal sağlık nedeniyle korunan bu başlık iki saatlik temas esnasında hep yerinde kaldı. Çeşitli resimlerinde kravatsız, kapalı bir yakayla görmeye alıştığımız Gorki'de bu sefer bir de sade kravat görünüyordu. Salonun darlığı güvertede toplanıp konuşmayı gerektirdi. Gorki teklifsizce bacaların dibinde bir yere ilişti. Bir kısmımız ayakta konuşmaya başladık. Kâh Suriç yoldaşın Fransızca veya Almancasıyla, kâh vapur acentasının Türkçe, Rusça bilen katibinin yardımıyla görüşmeler devam etti. Bu sırada yolculardan oluşan veya Rus kolonisinden olduklarını tahmin ettiğim kadınlı erkekli yirmi otuz kişilik bir çemberin içine sıkıştık. Kimi

Gorki'nin ağzından çıkan kelimeleri daha iyi duymak, kimi resim almak için sürekli yer değiştiriyor ve çember sıkışıyordu. Gorki beraberinde oğlu, gelini, doktoru ve bir de ressamla birlikte seyahat ediyordu."

Gorki ve Türk milleti

Mansur Tekin bu görüşme sırasında Gorki'nin Türkler için söylediklerini not etmiş. Şöyle diyor Gorki: *"Gençliğimin önemli bir bölümü Volga kıyılarında Türkler arasında geçmiştir. Milletinizi yakından tanırım. İki milletin devrimleri arasında bir eşitlik ve benzerlik var. Eski rejimlerin baskısı kalkınca bir çok yeni değerler fışkırdı. Hep halkın içinden yetişmiş adamlar iş başına geçti. Çok ani hamleler oluyor. Bizde eskiden çoban olan biri şimdi bir fizyoloji cemiyetinin başkanıdır. Hatta koyunları çabucak tüylendirmek ve tüylerini uzatmak için bir ilaç keşfetti."*

Türk heyeti gemiden ayrılmak için izin ister. Fakat bırakılmazlar ve geminin salonunda hazırlanan sofraya ısrarla davet edilirler. *Milliyet* gazetesi baş yazarı Ahmet Şükrü'nün de katılımıyla altı kişiye yükselen ziyaret heyeti Gorki'nin sofrasına oturur. Mansur Tekin'in gözlemlerine göre sofrada Gorki'nin gelini yönetici bir rol oynamaktadır. Yemeğin sonuna doğru Gorki zinde bir halde elindeki şarap kadehini Türk milletinin sağlığına ve mutluluğuna kaldırır. Mansur Bey buluşmanın bitmesinden üzüntü duyduğunu belirtmeden edemez... Ertesi gün gazetelere yansıyan haberlerden Gorki'nin kendisini ziyaret eden heyetin ilgisinden çok memnun olduğunu, rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'da kalamadığını, ziyaretini Ankara'ya kadar uzatıp Türk devriminin başkanları ve yöneticileriyle temas edemediğine çok üzüldüğünü, eylül ayında yeniden İtalya'ya dönerken İstanbul'da birkaç gün kalıp Ankara'yı da ziyaret etmeyi düşündüğünü öğreniriz (ki bu gerçekleşmez). Gorki Ankara'ya "Maarif vekili Reşit Galip bey'e hitaben yolladığı telgrafta da sağlık nedenleriyle Ankara'ya gelemediğini açıklar ve şöyle devam eder: "Güzel memleketinizden ayrılırken genç Türk cumhuriyetinin bütün reislerine en yürekten selamlarımı göndermeyi bir borç bilirim." Gorki, 15 Mayıs günü saat 17.00'de geldiği gemiyle Odesa'ya doğru yola çıkar.

Gorki'nin bu günöbirlik ziyareti basında geniş yer bulur. Gorki'nin yaşamını özetleyen yazılar yanı sıra, bazı yazarların Gorki ile yaptıkları görüşmeleri aktarmaları dikkat çekicidir. Vâ-Nû (Vâlâ Nurettin), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Selim Ragıp (Emeç) "Gorki hatıralarını" gazete ve dergilerde yayınlarlar. Bu anılar da nereden çıktı diye merak edip araştırırsanız, bir yıl öncesine dönmeniz gerekir. 24 Nisan 1932 tarihinde Başbakan İsmet Paşa (İnönü) başkanlığında ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü'nün (Aras) de katılımıyla, çok kalabalık bir heyet Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmişlerdir. Bu heyette yazar ve gazeteci olarak yukarda belirttiğim kişilerin yanı sıra Sadri Ertem, Hakkı Tarık (Us), Yunus Nadi, Fali Rıfık (Atay), Ruşen Eşref de bulunmaktadır. Heyet iki haftaya yakın Moskova'da kalmış ve 10 Mayıs'ta yurda dönüşmüştür.

Gorki ile Moskov'da

Vâ-Nu bu ziyarette Gorki ile 1 Mayıs günü Lenin'in mezarı başında tanışmış ve kendini tanıtmıştı. Sovyet Yazarlar Birliğinin ilk başkanlığını üstlenmiş olan Gorki, Türk heyetindeki yazarları evinde akşam yemeğine davet eder. Türk heyeti masada yerlerini alır. Gorki daha ortada yoktur, özel sekreteri duyurur. Gerisini Vâ-Nû anlatıyor:

"Çok geçmeden kapı açıldı. Gorki belirdi. Altmış üç yaşında olan Gorki o kadar da görünmüyor. (...) Bir çok hikâyelerini ve Mukabele Görmeyen Aşk ismindeki romanını Türkçeye tercüme ettiğimi söylüyorum. Memnun oluyor. Bu romanını 1924'de yazmış, çok sevmiş. Fakat, Fransız edebiyatının etkisinde olduğunu söylemişler. Ruşen Eşref bey de diğer bazı eserlerinin mütercimi olmak sıfatıyla, üstadla uzun uzun konuşuyor. Fakat tercüman vasıtasıyla..."

(Vâ-Nû burada yazar heyetinde Rusça bilen tek kişi olduğunun altını yavaşça çiziyor.) *"Gorki ile bilhassa bir meseleyi konuştuk. Rus ve Türk milletleri müteakabilen (karşılıklı olarak) yekdiğerlerinin hangi edebi eserlerini tercüme etmeli? Biz ona eski ve yeni edebiyatımızın vaziyetini anlattık. Hususi kâtibi notlar aldı."* Gorki, divan edebiyatı ve halk edebiyatından seçilecek

eserlerin tamamıyla doğucu bir seride (örneğin Binbir Gece masalları ile aynı seride) yayınlamayı düşünmektedir. Ardından heyete sorar: "Köylü, esnaf, ameşe gibi sosyal sınıfların" yaşamlarını yansıtan Türk eserleri yok mudur? Cevap şöyle gelir: "Böyle şeyleri kendine ihtisas edinen ediplerimiz yok amma... -dedik- her edibin bazı eserlerinde bu cihetler kısmen anlatılmıştır." Vâ-Nû yazısında bunun yalan olduğunu itiraf ediyor: "Halbuki ben, kendi hesabıma, nüfusumuzun onda dokuzu olan köylüyü hangi muharrimimizin hangi eserinin hangi parçasında anlattığını pek hatırlayamıyorum. Rus edebiyatının, Rus köylüsünü bir asırdan beri anlattığını düşünerek, bu ciheti Gorki'ye açıkça itiraftan utandık." Toplantının sonuna doğru Gorki en güzel ve çevrilmeye değer Rus romanlarının adlarını Vâ-Nû'ya söyler. Bu da övünmek için bir vesiledir elbette: "Rusçayı bilen sade ben olduğum için, bu kıymetli irşattan istifade edecek de sade ben olacağım sanırım."

Gazetelerin Türk heyetinin Sovyetler Birliği'ne başbakan düzeyinde bir heyet göndermesi ve Maksim Gorki'nin ziyaretini birinci sayfadan vermesi, daha sonraki dönemlerin anti-komünist politikalarını düşündüğümüzde biraz garip gelebilir. Ama cumhuriyetin ilk

dönemlerinde Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında oldukça güçlü bir dostluk olduğunu unutmamız gerekiyor. Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar uzanan bu dostluk, gerek sanayi, gerekse kültür alanlarında önemli işbirliklerini de beraberinde getirmişti. Bu dönemin günümüze kadar ulaşan en önemli kanıtı Sovyetlerin imzasını taşıyan belgesel, "Ankara: Türkiye'nin kalbi" filmidir.

Ayak Takımı Arasında

Gorki İstanbul'a gelişinden üç yıl sonra, 18 Haziran 1936 tarihinde öldü. Ölümünün hemen ardından, İstanbul Şehir Tiyatrosu "Ayak Takımı Arasında" adıyla Vâ-Nû tarafından çevrilen oyununu çalışmaya başladı. Oyun 29 Ekim 1936 gününden itibaren sahnelendi. Nazım Hikmet, oyunu bu çeviriden okumuş, fakat daha tiyatroya gidip seyretmemiştir. Orhan Selim imzasıyla gazetede eseri şöyle tanıtıyor: "Eser realisttir. O devirlerdeki Çarlık Rusyası'nın lümpen proleter, deklase olmuşlar muhitini dahiyan ve her türlü Asyaî-Avrupaî mistiklikten uzak bir görüşle verir. Eserin en büyük hususiyeti, bu karanlık muhitte bile Gorki'nin 'insan'a olan itimadıdır.' Çevirinin başlığına takılmıştır biraz: '(Bu oyun) 'Ayak Takımı Altında' diye

tercüme edilmemeliydi. Piyesin asıl ismi 'Dipte'dir. Yani Gorki cemiyet ehramının en alt katını, mahzenin dibini bize anlatır."

Gazete ve dergilerde çıkan yazılardan eserin hem çevirisinin, hem de oynanışının beğenildiğini anlıyoruz. Örneğin Vahdet Gültekin *Servetifünun* dergisinde şöyle yazıyordu: "Aktörler eseri bize malûm olan tiplerle nasıl canlandırıyor Vâ-Nû da onu o kadar canlı olarak Türkçeleştirmişti. Vâ-Nû'nun çok kuvvetli bir halk lisanı, konuşulan lisan anlayışı var." Refik Ahmet Sevengil de oyunun bu kadar güzel çevrilmesinin tiyatro kültürümüz için önemli bir kazanç olduğunu söyledikten sonra devam ediyor: "Piyes İstanbul Şehir Tiyatrosu sahnesinde rejî, mizansen, ışık, dekor ve temsil itibarıyla o kadar güzel bir şekilde oynandı ki, bunu da tiyatro sanatımızın tekâmülü (gelişmesi) hesabına ayrı bir kazanç saymak lâzım geliyor." Aslında bu oyun Gorki'nin İstanbul ziyaretine eski deyimle bir iade-i ziyaret anlamına da geliyordu. Gorki'nin romanları ve oyunları takip eden yıllar boyunca başta İstanbul olmak üzere Türkiye'yi sık sık ziyaret etmeye devam edecekti...

✓ Ayak Takımı Arasında (1936-1937)

KEMANIN “HARİKA ÇOCUĞU” VEDA ETTİ

YAZI
DERVİŞ ERDEM

Devlet Sanatçısı ve emekli Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO) solist sanatçısı Suna Kan, 87 yaşında hayata gözlerini yumdu. Sanat kariyeri boyunca yanından ayırmadığı kemanını, kemanın genç yeteneği Berfin Aksu'ya bıraktı.

Ülkenin en iyi keman virtüözlerinden olan Devlet Sanatçısı ve emekli CSO (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) solist sanatçısı Suna Kan, 87 yaşında hayata gözlerini yumdu. Kemanın “Harika Çocuğu” olarak adlandırılan Kan, Cumhuriyet ile birlikte hayata geçen çok sesli müzik devriminin simge isimlerindendi.

Sağlık sorunları nedeniyle Mayıs 2017’de sahnelerara ara verdiğini duyuran Kan, “Kemanın kutusunu şimdilik, bu dünyadan gidinceye kadar kapattım” açıklamasını yapmıştı.

Geçen 11 Haziran’da da sevenlerine veda etti. Kan, CSO Ada Ankara Tarihi Salon’da yapılan tören sonrasında gözyaşları içinde Karşıyaka Mezarlığı’na defnedildi.

Atatürk’ün hayalini kurduğu nesilden

Rahatsızlığı nedeniyle son yıllarda sahnelerden ve kemanından uzak kalan Kan, Atatürk’ün hayalini kurduğu neslin en önemli temsilcilerindendi. 1936’da Adana’da doğdu. Babasından 5 yaşında keman öğrenmeye başladı. Hulusi Karsel, Walter Gerhardt, Gilbert Back ve Liko Amar gibi dünyaca ünlü kemancıardan ders aldı. İlk resitalini 10 yaşında Ankara Devlet Konservatuvarı’nda verdi. Mozart’ın “5’inci Keman Konçertosunu” seslendirdiği bu resitalden ötürü “Harika Çocuk” olarak anıldı. 1948’de dönemin hükümeti tarafından isme özel çıkartılan bir kanunla, piyanist İdil Biret ile birlikte yurt dışında eğitim görmek için devlet bursu aldı. Roma’da başlayan eğitimini Paris Konservatuvarı’nda devam ettirdi. 1952’de konservatuvarı birincilikle bitirdi.

Onur Altın Madalyası aldı

Yurt dışında katıldığı uluslararası yarışmalarda çok sayıda ödül aldı. 1957’de Türkiye’ye döndü ve CSO solist sanatçılığına atandı. Uzun yıllar CSO’da başkemancı olarak sahne aldı. Türkiye’nin ilk konser piyanisti Ferhunde Erkin ile kurduğu keman-piyano ikilisi ile ülkenin birçok yerinde konser ve resital verdi. Daha sonra Almanya’da öğrenimini tamamlamış Gülay Uğurata ile bir ikili oluşturdu. Uğurata ile 29 yıl birlikte sahne aldı. 1970’li yılların başında orkestra şefi Gürer Aykal ve eşi Faruk Güvenç ile Ankara Oda Orkestrası’nın kuruluşunda yer aldı ve orkestra ile yurt dışında 100’ün üzerinde konser verdi. Ankara Oda Orkestrası’nda 1977’den 1986’ya kadar başkemancı ve solist sanatçı olarak yer aldı. 1996’da “Sevda - Cenap And Müzik Vakfı Onur Altın Madalyası” ile ödüllendirildi.

1971'de Devlet Sanatçısı oldu

Çağdaş keman edebiyatına ve Türk bestecilerin yapıtlarına programlarında yer vermeyi ilke edindi. Türk sanatına katkısı ve üstün hizmetlerine karşılık 1971 yılında Devlet Sanatçısı unvanıyla onurlandırıldı. Londra Senfoni, Los Angeles Filarmoni, Bamberg Senfoni, Moskova Senfoni, Fransa Ulusal Radyo Senfoni gibi ünlü orkestralar ile çaldı. Istvan Kertesz, Walter Susskind, Zubin Mehta, Hans Rosbaud, Louis Fremaux, Gotthold Lessing, Michel Plasson, Yehudi Menuhin, Igor Bezrodni, Pierre Fournier, Andre Navarra, Frederick Riddle gibi şeflerle sahne aldı.

En çok Mozart'ı sevdi

Dünyaca ünlü bestecilerin önemli eserlerini seslendiren Kan'ın favori bestecisi ise Mozart'tı. Kan, Mozart'a olan yakın ilgisini de şu sözlerle anlattı:

"Çalmaktan, dinlemekten zevk aldığım çok besteci var ama 'Bir tanesini seç' derseniz, Mozart derim. Mozart'ın anlatım gücü, müziği bana hayatı, sevgiyi, hoşgörüyü ve dünyadaki güzellikleri ifade ediyor. Dinlerken de çalarken de başıma geliyor, Mozart'ın yazdığı iki üç notayla cennetin kapılarını, dinleyerek ya da elinizdeki çalgıyla açılıyorsunuz. Sahiden cennet var mı bilmiyorum, ama benim için cennetin kapısı onun müziğiyle açılıyor."

60 yıl aynı kemanla konser

60 yıl boyunca bütün konserlerini, yanından hiç ayırmadığı 1752 Nicolaus Gagliano yapımı kemanıyla verdi. Sanatçının yüzlerce besteye hayat vermiş kemanının hikayesi de dikkat çekiyor. 1952 yılında, Fransa'da konservatuvarda öğrenim görüyordu. Dönemin bakanlığı, yıl sonu sınavında, iyi bir kemanı olmadığı için kendisiyle ilgilenmek üzere bir talebe müfettişi görevlendirdi. Bu müfettiş Kan için bir keman kiraladı. Sınavlar bitince kiralık keman iade edildi. Kiralık keman hikâyesini duyan İstanbul'dan müziksever bir kadın, öğrenci müfettişine toplu bir para gönderdi ve yeni keman alınmasını istedi. Tek şartı ise adının açıklanmamasıydı.

Kemanı Berfin Aksu'ya bıraktı

Kan, kemanının hikayesini, *"Bu keman bana kimin hediyesi bilmiyorum, ama kendisine müteşekkirim, tüm ömrümce benimleydi"* sözleriyle aktarmıştı. 2017'de sağlık sorunları nedeniyle kemanını kullanamaz hale gelince, efsane kemanını Genç Yetenekler Projesi kapsamında Çev Sanat Enstrüman Fonu'na başışladı. Kemanın genç yeteneği Berfin Aksu'ya devri Fazıl Say'ın da katıldığı mini bir konserle yapıldı. ■

MESAJANDA

3 Eylül

Operanın duayeni Domingo

Efsanevi Opera Sanatçısı ve Orkestra Şefi Plácido Domingo İstanbul'a geliyor. 82 yaşındaki İspanyol sanatçı, güçlü ve dramatik sesiyle biliniyor. Dünyanın en önemli sahnelerinde yarım yüzyılı aşkın kariyeri boyunca, 140'tan fazla rol seslendirdi. 9 Grammy ödülü bulunuyor. Plácido Domingo'nun repertuarı, Mozart'tan Verdi'ye, Berlioz'den Puccini'ye, Wagner'den Ginastera'ya kadar geniş bir aralığı kapsıyor. Bu inanılmaz konserde dünyaca ünlü tenora, İspanya'nın Got Talent ve ABD'nin Got Talent birincisi Cristina Ramos, İngiliz Got Talent birincisi Jonathan Antoine ve Jennifer Rowley eşlik edecek. Konser bir orman içinde yer alan Life Park'ta gerçekleşecek. Etkinliğin başlama saati 16.00.

5 Eylül

Müzedede İtalyan ezgileri

Ankara'nın önemli arkeoloji ve sanat müzelerinden olan Erimtan, Geleneksel hale getirdiği konserlerine İtalyan ezgileri ile devam ediyor. İtalya Büyükelçiliği ve İtalyan Kültür Merkezi işbirliğinde gerçekleşecek olan etkinlikte İtalyan flüt sanatçısı Euridice Pezzotta sahne alacak. Pezzotta konserinde klasik müzikseverleri İtalyan ezgileriyle buluşturacak. 1997 doğumlu olan Euridice Pezzotta, flüt eğitimine 2009 senesinde maestro Stefano Lanza ile başladı. Bergamo "G. Donizetti" Konservatuarından en iyi dereceyle mezun oldu. Maurizio Valentini, Giampaolo Pretto, Andrea Manco, Silvia Careddu, Paolo Taballione ve Francesco Loi gibi değerli sanatçılarla çalıştı. Konser 20.00'de başkentli müzikseverlerle buluşacak.

19 Eylül

Gitarın duayeni Gipsy Kings

Latin müziğin dünyaca ünlü efsanesi Gipsy Kings, Nicolas Reyes öncülüğündeki Türkiye turnesi ile Zorlu PSM Turkcell Sahnesi'nde. Albümleri 60 milyon satan, sahnede 30 yıllık başarılarla dolu bir müzik kariyerini geride bırakan Grammy Ödüllü topluluk, Andre Reyes öncülüğünde sahne alacak. Ünlü tenor Andrea Bocelli dahil pek çok dünya starı ile sahne alan flamenko gitarın dahi ismi David Mario Reyes da kurucu üye olarak sahnede yerini alacak. Gipsy Kings, önce Avrupa'da çok sevilen ardından tüm dünyada hit olan ilk albüm şarkıları "Bamboleo", "Djebi Djoba" ve "Baila Baila"yı seslendirecek. Zorlu PSM'de gerçekleşecek konserin başlama saati 21.00.

21 Eylül

Notre Dame'ın zangocu başkentte

Victor Hugo'nun ölümsüz eseri; "Notre Dame - Quasimodo Musical", MEB Şura Salonu'nda seyirci ile buluşmaya hazırlanıyor. Oyunda çirkin ve kambur kilise zangocu Quasimodo ile Fransa'nın ruhani ve dini lideri Claude Frollo'nun ve Kral'a bağlı komutan Phoebus'un semtte yaşayan Çingene Kızı Esmeralda'ya olan aşkları aktarılıyor. Vural Bingöl'ün yönettiği oyunun koreografisi Ali Kemal Aydın'a ait. Dekor ve kostüm Andrea Primavera ile Sırrı Topraktepe'nin ses ve ışık ise Ömer İzgin'in imzasını taşıyor. Müzikalde rolleri ise Vural Bingöl, Kamala Mustafayeva, Andrea Primavera, Erhan Yaman, Murat Yaşar Özdemir, Bahtiyar Tamer Aksu, Alaattin Bahar, Ayça Azize Ergün, Nilüfer Ömürlü, Göker Yıldız, Can Öz ve Özden Uslusoy paylaşıyor. Gösteri saat 20.30'da seyirci ile buluşacak.

22 Eylül Sagopa'dan rap gecesi

1998 yılında profesyonel müzik hayatına giriş yaptı. Aynı yıl ilk rap albümü "Yeraltı Operasyonu"nu yayınladı. 2001 yılında Silahsız Kuvvet mahlasıyla "Sözlerim Silahım" ve "İhtiyar Heyeti" albümlerini yayınladı. 2002 yılında "Sagopa Kajmer" mahlasını yaratan rapçinin bu isimle çıkardığı ilk albüm "On Kurşun" oldu. Komedyen Cem Yılmaz'ın G.O.R.A filmine hazırladığı "Al Bir de Buradan Yak" şarkısıyla ilgiyi üzerine çekti. En başarılı albümü ise 2003 yılında yayınlanan "Bir Pesimistin Gözyaşları" oldu. Pek çok müzik festivalinin gözde rapçilerinden olan Sagopa Kajmer, sevenleri ile biraraya gelmeye hazırlanıyor. Volkswagen Arena'da gerçekleşecek olan konserin başlama saati ise 21.30.

2 Ekim Türk popunun yıldız ismi

Türk pop müziğinin duayen ismi Kenan Doğulu, sevenleriyle buluşmaya hazırlanıyor. Özellikle 1993 yılında hazırladığı ilk albümü "Yaparım Bilirsin" ile çıkış yakaladı ve ikinci albümü "Sımsıkı Sıkı Sıkı" ile müzikseverlerin gönlünde yer edindi. 29 Ekim 1997'de 10. Yıl Marşı'nı yeniden düzenlemesiyle dikkat çekti. 9 Şubat 2007'de, Türkiye'yi 2007 Eurovision Şarkı Yarışması'nda Shake It Up Şekerim şarkısıyla temsil etti. Doğulu, "Yaparım Bilirsin"den, "Aşk Oyunu"na kadar sevilen şarkılarını İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda seslendirecek. Konserin başlama saati ise 21.15 olarak belirlendi.

7 Ekim Süperstar sahnede

Pop müziğin "süper starı" Ajda Pekkan sevenleriyle buluşuyor. Kayıtları 15 milyonun üzerinde satan sanatçı, ülkede tüm zamanların en çok satan şarkıcılarından birisi durumunda. Dillerden dille dolaşan çok sayıda kült esere de imzasını atan Ajda Pekkan, hem sanatı hem de imajıyla ülkede batılılaşmanın önde gelen figürleri arasında da yer almakta. Devlet Sanatçısı unvanına ve Sanat ve Edebiyat Nişanı'na da sahip. Pekkan, söylediği şarkılar, imza attığı projeler, sahne kostümleri ve konserlerindeki olağanüstü performansı ile İzmir Kültürpark Açık Hava Tiyatrosu'nun büyülu atmosferinde seyirciyle buluşacak. Konserin başlama saati 21.00.

31 Aralık Sahneport'ta caz gecesi

Garanti BBVA Konserleri kapsamında Kaan Bıyıkoglu Quartet Sahneport'ta sahne alacak. Bıyıkoglu ODTÜ'de mühendislik ve bilişsel bilim öğrenimi gördü. Henüz öğrenciyken, Tuna Ötenel, Yıldız İbrahimova, Yahya Dai, Sibel Köse ve Kürşat And gibi caz ustalarına sahnede piyanoyla eşlik etti. Hollanda'da geçirdiği dönem zarfında, Kris Goessens, Rob van Bavel ve Ilja Reijngoud gibi isimlerle birlikte çalıştı. Barry Harris, Charlie Haden, Peter Erskine, Billy Hart ve Jason Moran'ın ustalık öğrencisi oldu. İstanbul Sabancı Üniversitesi'nde ders veren sanatçı, saksafonda Batu Şalliel, kontrbasta Enver Muhamedi ve davulda Ekin Cengizkan ile birlikte sevenleriyle buluşacak. Konserin başlama saati 00.00.

SANATA HAYAT VEREN TARİHİ MÜZE

Türkiye'nin ilk plastik sanatlar müzesi olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (İRHM), 19'uncu yüzyıl geç Osmanlı döneminden 20'inci yüzyılın sonuna kadar Türk sanat tarihinin önemli bir panoramasını sunuyor.

Ayrıca İRHM, kültür sanat programı kapsamında her hafta birbirinden ilgi çekici sergi, konser, atölye çalışmaları, panel ve sanatçı buluşmalarına da ev sahipliği yapıyor. İRHM resim koleksiyonu yüzyıllık ülke tarihinin en kapsamlı arşivi niteliğinde. Müzenin resim koleksiyonunda, saray dışında oluşturulan ilk koleksiyon özelliği taşıyan 141 parçalık Elvâh-ı Nakşiye, Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin kurucusu Osman Hamdi Bey'e ait tablolar, 19'uncu yüzyıl manzara ve figür resminin önemli sanatçılarına ait çalışmalar, 1914 kuşağı sanatçılarına ve 20'lerden 40'lara kadar faaliyet gösteren Geç Kübist ve Art Déco tarzında çalışan ressamalara ait resimlerle, soyut tavrın kendini göstermeye başladığı 50'li yıllardan 80'lere kadar Cumhuriyet dönemi

Türk resminin önemli sanatçılarına ve sanatçı gruplarına ait eserler yer alıyor.

Heykel eğitimi veren ilk kurum

İRHM heykel koleksiyonu ise 19'uncu yüzyılın son çeyreğinden 20. yüzyıla kadar Türk heykel sanatının en önemli arşivi niteliğini taşıyor. Müzenin bağlı bulunduğu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, heykel eğitimi veren ilk kurum olma özelliğini taşıyor. İRHM heykel koleksiyonu, üniversitesinin en erken tarihli selefi Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk heykel öğretmeni Yervant Osgan ile onun yetiştirdiği öğrenciler olan İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk gibi öncü sanatçıların eserlerine sahiptir. Ayrıca Cumhuriyet sonrası Türk heykel sanatının önemli isimlerinden Ali Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Hüseyin Gezer, Nusret Suman, İlhan Koman, Şadi Çalık ve Kuzgun Acar'ın eserlerine de ev sahipliği yapmaktadır. İRHM heykel koleksiyonu geç Osmanlı döneminden 1980'lere kadar çağdaş Türk heykel sanatına yön veren önemli sanatçılarıyla,

Türkiye'deki en kapsamlı modern Türk heykel koleksiyonudur.

'Seramik ve hat'tan örnekler

Türkiye'nin ilk seramik kürsüsü de 1929'da Müze'nin bağlı bulunduğu Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi) açıldı. Seramik koleksiyonunda bu kürsüden yetişmiş önemli sanatçılardan İsmail Hakkı Oygur, Vedat Ar, Hakkı İzzet, Nasip İyem, Atilla Galatalı'nın eserleri yer alıyor. İRHM hat koleksiyonunda da Türk hat sanatının son ustalarına ait nadide örnekler bulunuyor. Bu koleksiyon, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatları Kürsüsü hocalarından Necmettin Okyay, Beşiktaşlı Hacı Nuri Korman, Macit Ayrıl, İsmail Hakkı Altunbezer'e ait eserlerden oluşuyor. Galataport İstanbul'da, Saat Kulesi Meydanı'nda bulunan Müzeyi Pazartesi günleri hariç her gün 10.00-17.00 saatleri arasında ve Salı günleri 10.00-20.00 saatleri arasında ziyaret edebilirsiniz. ■

MESA ŞİRKETLERİ

TÜRKİYE

MESA HOLDİNG A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA HOLDİNG A.Ş.

İstanbul

Kuzguncuk Mah. Abdullahağa Cad.
Cemil Molla Köşkü No: 23
Kuzguncuk – İstanbul
T: +90 (216) 532 33 33 – 34 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/6
Çayyolu 06810
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

İstanbul

Yeşim Sok. No: 2 Akatlar 34335
Beşiktaş – İstanbul
T: +90 (212) 351 67 67 (pbx)

MESA PROJE A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA VARLIK GELİŞTİRME VE GAYRİMENKUL A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/12
Çayyolu 06810 Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

BAHÇEŞEHİR GAZ DAĞITIM A.Ş.

Bahçeşehir 1. Kısım Mahallesi Demreçayı
Çıkmazı No: 4/A
Başakşehir – İstanbul
T: +90 (212) 669 00 03

MESA ULUSLARARASI İNŞAAT A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/5
Çayyolu 06810 Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

RUSYA

MESA LTD

Sadovnicheskaya ul.35-37/2 115035
Moskova – Rusya
T: +7 (495) 937 49 17

IRAK

MESA IRAK BRANCH OFFICE

Wihda Neighborhood District 902
Street 32 Building 11
Baghdad – Iraq

ÖZBEKİSTAN

MESA DOİMIY MUASSASASI

Kichik halqa yoli, 5a
Tashkent – Uzbekistan

KAZAKİSTAN

MESCO INTERNATIONAL CONSTRUCTION LLP

Kazibek-bi Caddesi
No: 22 Ofis: 121
Medeo Bölgesi
Almaty – Kazakistan

MESA CASPIAN LLCA

Syunbaya Str.
No: 211 Office: 3/2
Almaty – Kazakistan
T: +7 (27) 279 56 40

CEZAYİR

MESA CONSTRUCTION EURL

Villa n°2 Extension Paradou
16035 Hydra Alger

POLONYA

EURO POWER CENTRUM SP.Z.O.O.

Al. Krakowska 60 05- 090
Raszyn – Warszawa – Poland

ALMANYA

ALMES GMBH

Quarzweg 89 12349 Berlin – Germany
T: +49 (30) 70 17 87 57

ÜRETİM ve HİZMET GRUBU

MESA İMALAT A.Ş.

Mustafa Kemal Mah.
Kayı Cad. No: 76/A 06946
Yenikent – Sincan – Ankara
T: +90 (312) 277 33 00 (pbx)

MESA AHŞAP A.Ş.

Mustafa Kemal Mah. Kayı Cad. Mesa Blok
No:21 06930 Sincan – Ankara
T: +90 (312) 277 17 35 (pbx)

KOSAŞ A.Ş.

Koru Mah. Mesa Koru Sitesi İhlamur Cad.
(2579 Cad.) No: 6
06810 Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 240 18 17 (pbx)

MESA FARM TECH TARIM A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi No: 2/3
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

ALABANDA A.Ş.

Cinnah Cad. No: 67/B 06680
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 440 56 00 (pbx)

MESA TECH BİLGİ TEKNOLOJİLERİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi No: 2/4
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESALAS LASTİK SANAYİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2/3
Çankaya – Ankara

MEGE TURİZM A.Ş.

Gölköy Mah. 330. Sok. No: 7/1
İç Kapı No: 1 Bodrum – Muğla

SATIŞ OFİSLERİ

ANKARA

MERKEZ SATIŞ OFİSİ

Mesa Plaza, Koru Sitesi, İhlamur Cad.
No: 2, 06810 Çayyolu – Ankara
www.mesa.com.tr

PARK MOZAIK SATIŞ OFİSİ

Alacaatlı Mah. 3296. Cad. No: 10
Çankaya – Ankara
www.parkmozaik.com.tr

İSTANBUL

MESA ORMAN ÇUBUKLU SATIŞ OFİSİ

Acarlar Mah. Çubuklu Çiftlik Yolu
Cad. No: 2 34800 Beykoz – İstanbul
www.mesaorman.com

MESA PANORAMA SATIŞ OFİSİ

Zümrütevler Mah. Çağlayanlar Sok.
No: 18-20 34852 Maltepe – İstanbul
www.mesapanorama.com

YEŞİLYAKA SATIŞ OFİSİ

Karaağaç Mah. Sırtköy Bulvarı
No: 16/A Büyükkçekmece – İstanbul
www.yesilyaka.com.tr

TEMA İSTANBUL SATIŞ OFİSİ

Atakent Mah. Yan Yol Cad. No: 33/1
Halkalı – Küçükçekmece – İstanbul
www.temaistanbul.com

KENT ETİLER SATIŞ OFİSİ

Akat Mah. Uğur Mumcu Cad. No: 6/4
Beşiktaş – İstanbul
www.kentetiler.com

İZMİR

MESA URLA KEKLİKTEPE SATIŞ OFİSİ

Yenice mah. Kekliktepe cad.
No: 73 Urla – İzmir
www.mesaurula.com

MUĞLA

MESA BODRUM DEMİRBÜKÜ SATIŞ OFİSİ

Göltürbükü Mahallesi, Bülent Ecevit Cad.
330 Sok. No: 7/1 48400 Bodrum – Muğla
www.mesabodrum.com

mesaYaşam

Mesa ve Yaşam uygulamamızı
QR kod ile telefonunuza indirebilirsiniz

@mesaholding

@mesaholding

Mesa Holding

@mesaholding

Sound of Mesa

mesa.com.tr

mesa BODRUM
DEMİRBÜKÜ

EGE'NİN DOĞASINDA
GÖZ ALICI BİR YAŞAM BAŞLADI